

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra antropologie a zdravotní vědy

Jitka Paulasová

V. ročník – prezenční studium

Obor: Učitelství sociálních a zdravotních předmětů
pro střední odborné školy

Senior jako oběť trestného činu

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.

Olomouc 2010

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, pouze za použití uvedené literatury.

V Třebíči dne 1. 4. 2010

.....

Jitka Paulasová

Poděkování

Děkuji PhDr. Heleně Skarupské, Ph.D., za odborné vedení diplomové práce. Dále děkuji za poskytnutí odborných rad a materiálů policistům Daniele Razímové, René Novotnému a Luboslavu Fialovi.

OBSAH

ÚVOD	6
1 Objekt zájmu: senior	9
1.1 Stáří	9
1.2 Periodizace období stáří	10
1.3 Změny ve stáří	12
1.3.1 Tělesné změny a jejich možná souvislost s trestným činem	12
1.3.2 Psychické změny a jejich možná souvislost s trestným činem	14
1.4 Obrazy seniorského věku	14
2 Krádež jako trestný čin	17
2.1 § 205 Krádež	17
2.2 Způsoby páchaní krádeží	19
3 Podvod jako trestný čin	22
3.1 § 209 Podvod	22
3.2 Formy podvodného jednání	23
3.3 Psychologie pachatelů podvodů	24
4 Nejčastější strategie podvodů a krádeží páchaných na seniorech	26
5 Oběť trestného činu	28
5.1 Typologie obětí	28
5.2 Viktimologie, viktimmnost, viktimizace	30
5.3 Dopad trestného činu na oběť	32
6 Statistiky	34
7 Vzdělávání seniorů a jeho využití v prevenci trestné činnosti	39
7.1 Geragogika	39
7.2 Cíl, funkce a podmínky edukace seniorů	40
7.3 Specifika edukace seniorů	41

7.4 Vzdělávání seniorů na preventivních akcích policie	44
8. Bezpečnostní zásady pro seniory	46
8.1 Nebezpečí doma.....	46
8.2 Nebezpečí na ulici.....	48
8.3 Nebezpečí v obchodních domech	48
8.4 Nebezpečí v dopravních prostředcích.....	49
8.5 Zásady bezpečné sebeobraný	49
8.6 Zásady rozpoznání manipulace.....	51
8.6.1 Druhy manipulativního jednání	52
8.6.2 Ochrana před manipulací.....	54
EMPIRICKÁ ČÁST	56
9 Metodika výzkumného šetření.....	56
9.1 Cíle výzkumného šetření	56
9.2 Hypotézy.....	56
9.3 Průběh výzkumného šetření	57
9.4 Dotazník	57
10 Interpretace výsledků výzkumného šetření.....	59
10.1 Vyhodnocení dotazníku - Varianta A (pro seniory)	59
10.2 Vyhodnocení dotazníku – Varianta B (pro osoby v produktivním věku)	70
10.3 Potvrzení hypotéz	78
10.4 Diskuse	80
ZÁVĚR	86
POUŽITÁ LITERATURA	88
SEZNAM PŘÍLOH.....	92

ÚVOD

Téměř každý týden se dozvídáme z televize, rozhlasu či novin o případu seniora, jemuž byly odcizeny celoživotní úspory. Vynalézavost podvodníků a zlodějů stále stoupá, obezřetnost seniorů však bohužel ne. Ač se upozornění o opatrnosti a bezpečnosti stále opakují a zdůrazňují, najde se pořád dostatek jedinců, kteří je nevnímají a nedodržují. Častá medializace těchto případů mě přivedla k tématu diplomové práce „Senior jako oběť trestného činu“. Jedná se, dle mého názoru, o téma velice aktuální a široké. Ve své práci se zaměřuji na dva konkrétní trestné činy, které jsou (kromě domácího násilí) se seniory spojovány nejčastěji, a to na krádež a podvod.

Tyto zločiny se nikdy vymýtít nepodařilo a obávám se, že ani nepodaří. Je však třeba snažit se alespoň o minimalizování jejich výskytu. Obětí trestného činu se může stát každý z nás. Základem je o tom přesvědčit i část těch seniorů, kteří si myslí, že jich se tato problematika netýká. Stáří má být sice spojováno se zasloužilým odpočinkem a předáváním životních zkušeností a moudrosti, ale v dnešní době se stále častěji setkáváme s přístupem, který seniory považuje za „méněcennou“ složku obyvatelstva; je lehké je oklamat a zneužít. Kam se poděla úcta ke stáří?

A proč vlastně senioři? Spolu s dětmi a zdravotně znevýhodněnými jsou snadnou obětí trestného činu. Celkově se většina krádeží a podvodů nepáchá na seniorech, ale tyto případy více pobuřují většinovou společnost. Zlodějům a podvodníkům navíc „nahrává“ fakt, že populace stárne. Zatímco v roce 1989 tvořily osoby nad 65 let 12,5 % obyvatelstva, v roce 1999 to bylo již 13,8 % a v roce 2008 dokonce 14,9 %. V reálných číslech se jedná o 1 556 000 obyvatel. Střední varianta možného budoucího vývoje hovoří o tom, že v roce 2050 by mohl počet seniorů vystoupat až na 3 375 527 (viz Příloha č. 1) oproti 1 500 915 osob ve věku 0–14 let (www.czso.cz).

Práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. **Hlavním cílem** je zachytit vztah mezi seniorem a trestným činem. Teoretická část je rozdělena do osmi kapitol a má za cíl objasnit blíže pojmy: senior, trestný čin krádeže a podvodu, oběť trestného činu; upozornit na nejčastější strategie páchaní krádeží a podvodů; získat statistiky o páchaní trestných činů na seniorech; vysvětlit specifika vzdělávání seniorů; vytvořit přehled bezpečnostních zásad pro seniory. Empirickou část tvoří dvě dotazníková šetření, jedno provedené u osob seniorského věku, druhé u osob v produktivním věku.

Stanoveno bylo šest konkrétních cílů. Cílem č. 1 je zjistit, kolik seniorů se stalo obětí trestných činů krádeže a podvodu. Statistiky o kriminalitě spáchané na seniorech se nevytváří, a proto považují za zajímavé zjistit, kolik seniorů ze 100 náhodně vybraných podobnou zkušenost má. Cílem č. 2 je zjistit nejčastější podobu trestného činu spáchaného na seniorech z hlediska krádeží a podvodů. Jedná se o zjištění, zda převládají krádeže nad podvody, jaká vzniká nejčastěji finanční škoda a zda jsou častější krádeže na veřejnosti, nebo přímo u seniora doma. Cílem č. 3 je zjistit preventivní opatření, která senioři dodržují a jaký přístup k prevenci mají. Svoji bezpečnost si totiž alespoň částečně mohou zajistit sami právě díky dodržování preventivních opatření, rozšiřováním vědomostí, zájmem o dění kolem sebe. Cílem č. 4 je porovnat počet obětí trestného činu z řad seniorů s počtem osob v produktivním věku, kteří o těchto trestných činech spáchaných na seniorech ví. Cílem č. 5 je zjistit názor osob v produktivním věku na problematiku seniorů jako možných obětí trestných činů krádeže a podvodu. Jedná se o názory, zda považují seniora za nejsnazší oběť trestného činu krádeže/podvodu a v čem vidí hlavní příčinu „zranitelnosti“ seniorů ve vztahu k probíraným trestným činům. Cílem č. 6 je zjistit přístup rodinných příslušníků seniora k jeho informovanosti o možných nebezpečích. Jakou roli hraje v prevenci kriminality u seniora rodina. Zda ho informuje o možných nebezpečích, nebo přenechává starost o sebe na seniorovi samotném.

Na základě uvedených cílů bylo stanoveno také šest hypotéz, které byly pomocí výsledků dotazníkového šetření vyvráceny, nebo potvrzeny. Hypotéza č. 1: „Počet seniorů, kteří se nestali obětí trestného činu krádeže/podvodu, významně převyšuje počet skutečných obětí.“ Předpokládám tak proto, že i přes celkově vysokou kriminalitu považují za nepravděpodobné, že by počet okradených/podvedených seniorů měl převýšit počet seniorů bez této zkušenosti. Hypotéza č. 2: „Nejčastější trestný čin má podobu krádeže na veřejném místě s finanční škodou do deseti tisíc korun.“ Tento předpoklad se odvíjí od nejčastěji zveřejňovaných informací v médiích a z osobních zkušeností. Hypotéza č. 3: „Senioři podnikají pouze minimální preventivní opatření.“ Toto tvrzení opět spojuji s osobními zkušenostmi přímo z rodiny a širšího okolí, ale také z řady zkušeností z práce se seniory v domově pro seniory. Většinou preventivní opatření velmi dobře znají, ale často je nedodržují. Hypotéza č. 4: „Většina osob v produktivním věku zná osobně seniora, který se stal obětí trestného činu krádeže/podvodu.“ Toto tvrzení neomezují jen na rodinné příslušníky, ale také na okruh

známých, který bývá velmi široký. Proto očekávám i větší výskyt zkušeností se seniorem – obětí. Hypotéza č. 5: „Senior je považován za nejsnazší oběť trestného činu krádeže/podvodu, jeho největší zranitelnost spočívá v důvěřivosti k cizím lidem.“ Zvýšená důvěřivost seniorů je známá stejně jako jejich zvyk uchovávat úspory doma, což z nich pravděpodobně činí pro zloděje a podvodníky snadný cíl. Hypotéza č. 6: „Ve většině rodin upozorňují členové seniora na nebezpečí, která mu hrozí.“ Vzhledem k medializaci trestných činů páchaných na seniorech předpokládám ze strany rodiny snahu o zajištění bezpečí svých blízkých.

1 OBJEKT ZÁJMU: SENIOR

Slova jako stáří, senior a starý člověk používáme všichni. Každý si ale pod těmito pojmy představuje něco zcela jiného. Pro dítě je starý člověk ve čtyřiceti letech, pro třicátníka sedmdesátník a pro sedmdesátníka soused, kterému je devadesát. I u těchto věkových kategorií však můžeme najít jedince, kteří jsou vitální a plní života více než mladší generace.

V první kapitole se seznámíme s definicí stáří, jeho periodizací a změnami, ke kterým v této fázi života dochází. Jsou zde patrné rozdílné názory jednotlivých autorů, které nám však poskytují širší pohled na zkoumanou problematiku.

1.1 Stáří

Stáří je poslední fází lidského života, jak uvádí Čáp (1993). Jde podle něj o pojem stejně relativní jako mládí. Podle Zavázalové (2001) se jedná o výsledek procesu stárnutí, který je u každého člověka individuální. Zkoumáním lidského stáří se zabývá věda zvaná gerontologie (z řeckého gerón – stařec). Zajímá se o zákonitosti, příčiny, mechanismy a projevy stárnutí a vytváří vědecké podklady pro zdravé stárnutí a stáří.

Vágnerová (2007) upozorňuje, že postoj dnešní společnosti ke stáří a starým lidem je z větší části negativní, odmítavý a podceňující. Stáří je chápáno jako období, kdy člověk chátrá a zachovává si pouze část toho, co získal dříve. Jeho zkušenosti i kompetence ztrácejí svůj význam a sám není ničím přínosný. Současná společnost klade důraz na mladistvý vzhled, výkon apod., což staré lidi silně znevýhodňuje. Tuto tendenci podporují i média, která různým způsobem potvrzují důležitost vnějšího vzhledu a svěžesti za současnou normu. To znamená, že cokoliv, co takové není, je považováno za podřadné. Utvrdit se v tomto názoru můžeme i při pohledu do psychologického slovníku (Hartl, Hartlová, 2000, s. 530), kde je stáří definováno takto: „*Sénium – stařecký věk, stáří, nejčastěji děleno na počínající (60-74 let), vlastní (75-89 let), dlouhověkost (90 a více let). Z patologických projevů se může objevit emocionální labilita, snížená adaptabilita, zesílená egocentričnost, hypochondrické stesky, snížená soudnost, porucha paměti aj.*“

Kalvach (2004) dělí stáří na 3 druhy:

1. kalendářní stáří – je jednoznačně vymezitelné, ale nerozlišuje individuální rozdíly,
2. sociální stáří – změna sociálních rolí, potřeb, životního stylu a ekonomického zajištění; za počátek je většinou považován vznik nároku na starobní důchod,
3. biologické stáří – konkrétní míra involučních změn daného jedince.

1.2 Periodizace období stáří

„Začátek stáří není dán počtem let, která uplynula od narození, ale úhrnným stavem opotřebování, jemuž bylo tělo vystaveno.“ (Kuric, 1986, s. 258)

Stejně jako u ostatních vývojových období člověka nacházíme i u poslední etapy lidského života odlišné názory na periodizaci. Někteří autoři (Gessel, Wallon) pro tuto kategorii třídění vůbec neuvádí (Šimíčková Čížková a kol., 2005).

Příhoda (1974) používá pro stáří termín „senium“ a dělí jej na tři kategorie:

- 1) senescence od 60 do 75 let,
- 2) kmetství od 75 do 90 let,
- 3) patriarchium od 90 let.

Etapy stáří dle Pacovského (1981):

- 1) rané stáří od 60 do 74 let,
- 2) vlastní stáří od 75 do 89 let,
- 3) vysoký věk od 90 let.

E. H. Erikson (1963) navázal ve své práci na S. Freuda. Na rozdíl od něj však respektoval vliv společenských a kulturních aspektů na vývoj jedince. Rozlišil celkem osm fází lidského života, ve kterých vždy jedinec řeší určitý problém či konflikt. Období stáří odpovídá fáze osmá, kterou nazývá pozdní věk (od 65 let). Člověk se v ní vyrovnává se svým dosavadním životem a se strachem ze smrti.

Švancara (1979) má dělení výrazně odlišné od ostatních:

- 1) stárnutí (presenium) od 46/48 do 65 let,
- 2) stáří (senium) od 65 let,
- 3) vysoký věk od 75 let.

WHO¹ dělí stáří následovně (www.ssvp.wz.cz):

- 1) stárnutí od 60 do 74 let,
- 2) stáří od 75 do 89 let,
- 3) stařeckost od 90 let.

Dnes je podle Kalvacha (2004) za počátek stáří považován věk 65 let a o vlastním stáří hovoříme od 75 let věku. Podrobněji lze současné orientační členění stáří rozdělit na:

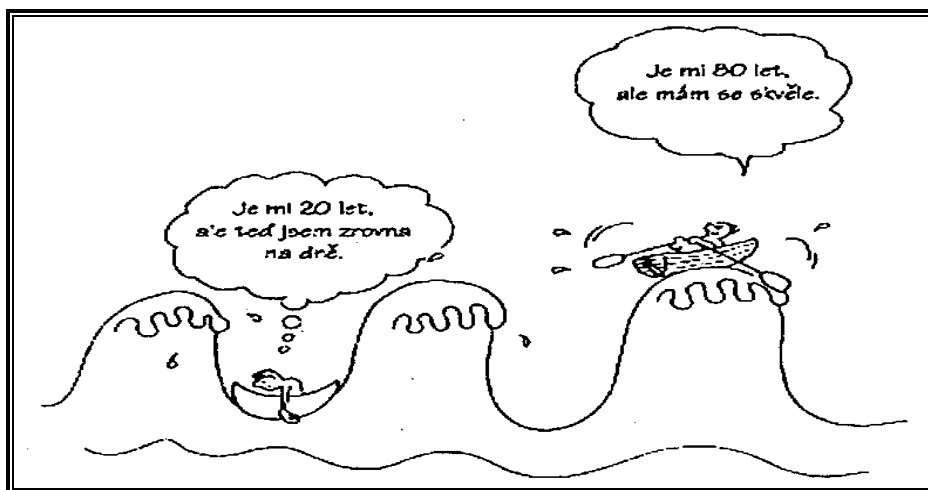
- 1) mladí senioři od 65 do 74 let,
- 2) staří senioři od 75 do 84 let,
- 3) velmi staří senioři 85 a více let.

Udávané věkové hranice, které mají určovat počátek stáří, jsou však podle Langmeiera a Krejčířové (2002) z několika důvodů do značné míry diskutabilní:

a) Intraindividuální variabilita týkající se výkonnosti téhož jedince je značná. Pokles výkonnosti, který bychom mohli pokládat za známku stáří, se může projevat jen v určité činnosti, zatímco v jiné oblasti může být výkon plně zachován, nebo může dokonce vykazovat i mírný vzestup.

b) Interindividuální variabilita týkající se úrovně výkonnosti u různých jedinců je ovšem značná po celý lidský věk, ale rozdíl se ještě s věkem zvětšují. Jedni stárnou velmi brzy, druzí si zachovávají svoji aktivitu do vysokého věku. Minibergerová a Dušek (2006) navíc doplňují, že v každém věku může člověk něco získávat a vyvíjet se a v každém věku může být člověk konfrontován se ztrátami a s ranami. Záleží na individuálním přístupu, ne na věku – viz Obr. č. 1.

¹ Světová zdravotnická organizace

Obrázek č. 1 (Minibergerová, Dušek, 2006)

c) Historická variabilita – pojem „starý člověk“ se mění s vývojem společnosti. Počátkem 20. století byli padesátníci oslovováni „velebný kmete“, dnes není výjimkou pracovník aktivní dlouho po sedmdesátém roce.

1.3 Změny ve stáří

Proces stárnutí probíhá postupně a projevuje se tělesnými i duševními involučními změnami. Objevuje se jeho normální i patologická forma (Novotná, Hříchová, Miňhová, 2004). Vágnerová (2007) uvádí, že stáří není samo o sobě chorobným stavem, avšak v průběhu stárnutí dochází k nahromadění nepříznivých vlivů, a proto přibývá množství nemocných lidí. Zdraví má ve stáří jiné dimenze – za zdravého lze považovat člověka, který netrpí žádnou zjevnou chorobou, cítí se zdrav a je soběstačný. Velký význam má podle ní také subjektivní postoj k vlastním potížím.

1.3.1 Tělesné změny a jejich možná souvislost s trestným činem

Tělesná hmotnost a BMI² s věkem obvykle stoupají. Po sedmdesátém roce věku pak dochází k poklesu. Významnější je však změna tělesného složení – ubývá aktivní tělesné hmoty, přibývá tuk a vazivo. Nastávají také změny postoje a chůze. Obecně se krok zkracuje a chůze se významně zpomaluje (Kalvach, 2004).

² Body Mass Index – index tělesné hmotnosti - slouží k ohodnocení naší váhy. Index je závislý na dvou tělesných parametrech, a sice na výšce a váze. BMI = hmotnost (kg) / výška (m²)

Zvýšená hmotnost a zhoršená pohyblivost seniorů má pro pachatele trestného činu velký význam. Osoba, která se nemůže obratně a rychle pohybovat a bránit, je často již na první pohled snadnou obětí.

K významným involučním změnám dochází v oblasti smyslového vnímání. Jeden z nejdůležitějších smyslů je zrak. Dochází ke změnám akomodace, snižuje se zraková ostrost, zhoršuje se rozpoznávání barev (Šimíčková, Čížková, 2005).

Dalším významným smyslem, který podléhá postupem věku změnám, je sluch, zdůrazňují Pacovský, Heřmanová (1981). Ubývání sluchové ostrosti pro vysoké tóny je velmi časný - přibližně od 10 let. Staří lidé nepříjemně vnímají překrytí řeči nebo jiných tónů rušivými zevními šelesty. Již se jim nedaří rušivé šelesty potlačovat. Běžně se proto stává, že senioři velmi špatně slyší v prostředí, které je plné šumu, ačkoliv vnímání jediného komunikačního partnera je zatím uspokojivé. Později se přidává i špatné slyšení tónů se střední a hlubokou frekvencí. Mívají také problém s lokalizováním zvuků (Pacovský, Heřmanová, 1981).

Zrak a sluch nám pomáhají orientovat se v prostoru, pozorovat okolí, odhadovat možné nebezpečí. Pokud jsou tyto smysly oslabeny, je oslabeno i osobní bezpečí. Na veřejnosti i doma se znevýhodněný jedinec stává snadnou obětí. Při touze porozumět, či lépe vidět, si senior případného pachatele snáze „připustí k tělu“, nechá se přesvědčit k otevření bytu. Velký problém nastává také při řešení již vzniklého trestného činu. Zrakově znevýhodněná osoba podá vyšetřovateli neúplný, nebo vůbec žádný popis pachatele.

Ke změnám dochází i u všech ostatních smyslů – čich, chuť, hmat – ty však nezvyšují pravděpodobnost, že se senior stane obětí trestného činu, proto je zde konkrétně nepopisují.

Do tělesných změn patří také úbytek funkcí vnitřních orgánů (např. srdce, plic), cévního systému, nervového systému apod. Tyto změny způsobují řadu problémů a onemocnění, která seniora znevýhodňují. Jakákoliv nemoc tedy seniora staví do role „oslabeného“.

1.3.2 Psychické změny a jejich možná souvislost s trestným činem

Stáří je charakteristické zhoršením hlavně krátkodobé paměti. Dlouhodobá bývá zachována. Zpomalení paměťových funkcí snižuje schopnost vybavit si zkušenosti, poznatky a narušuje porozumění novým informacím (Šimíčková, Čížková, 2005). Zhoršení paměti lze „využít“ pro záminku ke vpuštění do bytu seniora, k vypůjčení peněz, podepsání nevýhodných smluv. Často se pachatelé odvolávají na členy rodiny, společné zážitky a využívají citlivosti seniorů a jejich výčitek, že si nemohou na daného člověka vzpomenout.

Mění se i povaha myšlení. Je pomalejší, ulpívá, je málo pohotové a originální. Senior přemýšlí více o minulosti než o přítomnosti. Ubývá schopnost abstraktního myšlení (Novotná, Hříchová, Miňhová, 2004). Rychlé jednání a nátlak může seniory zmanipulovat k jednání, které by jinak nepřipustili. Příkladem mohou být akční nabídky domovních a pouličních prodejců, oslovení cizími lidmi na ulici, nebo přímo u bytu, kteří žádají pomoc. Senior často nevyhodnotí rizika situace správně a dostatečně rychle.

U dvou třetin populace se uvádí větší citová labilita a sklon k negativním emocím. Citové reakce jsou slabší, méně výbušné. Přebývá vážnost a pláč nad radostí a smíchem, objevuje se sklon k depresím a egocentrismu (Novotná, Hříchová, Miňhová, 2004). Tyto změny by paradoxně mohly být seniorům z hlediska kriminality ku prospěchu. Avšak z pohledu pachatele je osamocенý, labilní člověk snadnou obětí. Může spoléhat na to, že se seniora nebude mít kdo zastat.

Ve stáří se mohou také objevit amentní stavy (stavy zmatenosti, poruchy vědomí). Člověk má sníženou schopnost orientace. Závažným problémem je demence (Novotná, Hříchová, Miňhová, 2004). Všechny tyto psychické změny mají negativní důsledek na bezpečí seniora a pachatel jejich příznaky může zneužít různými, již zmíněnými způsoby.

1.4 Obrazy seniorského věku

Se změnami zmiňovanými v předešlé kapitole souvisí i typické obrazy seniorského věku, které ukazují přístup seniorů k životu a způsob jejich chování. Jedná se o velmi významné faktory z pohledu možné trestné činnosti. Popsala je ve svém článku Ludmila Čírtková (1999):

Důvěřivé stáří

Pro mládí je typická chuť na revoltu, touha postavit se autoritám i úřadům a měřit s nimi síly. Ve vyšším věku se tento postoj obvykle zásadně mění, stoupá respekt před institucemi a jejich úředníky. Důvěřivé stáří má této slepé víry příliš mnoho. Je proto snadnou kořistí pro podvodníky různého kalibru. Důvěřivý senior se nechá oklamat uniformou, titulem, důležitě se tvářící vizitkou, slušně vypadajícím zevnějškem a efektně prezentovanými sliby falešných agentů a nepravých obchodních zástupců.

Podivínské stáří

Spořivost až lakota, zvýšená podezíravost, potutelnost, ulpívání na určitých postupech a jejich důsledné vyžadování - to jsou pro stáří celkem běžné povahové nápadnosti. Silně nápadná, dominantní vlastnost bývá téměř neovlivnitelná z vnějšku. Dotyčný neslyší na své okolí, chová se stále po svém. V tom tkví hlavní jádro problému.

Bláznivé stáří

Souvisí úzce s podivínstvím. Hranice mezi nimi je neostrá. I pro odborníky je někdy obtížné určit, zda dotyčná osoba už ztratila kontakt s realitou a žije v jiném a pro nás neskutečném světě, zda hovoří o tom, co skutečně zažila nebo co se odehrává jen v její mysli. Bludy a jiné psychotické příznaky (jako např. těžké a nápadné změny nálad) mohou skutečně propuknout až ve stáří. Je však třeba varovat před unáhlenou diagnózou "starý člověk - a proto blázen"! Taková úvaha není odborně ničím podložena!

Intelektově upadající stáří

Představa, že s nastupujícím stářím automaticky ubývají intelektové schopnosti, je zcela mylná. Existuje sice výjimka - senilní demence, ale zde se jedná o závažné onemocnění. Demence má celkem přesné příznaky, se kterými by měli být seznámeni např. policisté. Pomůže jim to k tomu, aby se vyhnuli nepříjemným přehmatům - nesprávnému vyhodnocení situace.

Nesnášenlivé stáří

Ve stáří mnohdy klesá tolerance až k bodu nula. Senioři mohou dojít k silnému pocitu nesnášenlivosti. Ruku v ruce s ní si vypěstují zášť zaměřenou na konkrétní osoby. A protože je nesnášenlivost velmi silně prožívaný cit, zvyšuje i pravděpodobnost emocionálního chování. Jeho prudkost, síla a ničivé důsledky mohou překvapit. Od starého člověka už to naivní okolí nečeká. Dřívější snášenlivost a ústupnost se ve vyšším věku mohou náhle a celkem nečekaně zlomit a vyústit v afektivní kriminální agresi. Jde o nečetné případy, tím více však způsobí rozruch. Senior bez dřívějších prohřešků proti zákonu, který se náhle zhostí role pachatele na první pohled nerozumného útoku, trpí obvykle stařeckou nesnášenlivostí.

Osamělé stáří

I osamělé stáří může být okolností, které je třeba věnovat pozornost. Osamělost jde zpravidla ruku v ruce s pocitem bezmoci. Je faktem, že osamělí senioři jsou rizikovější skupinou z hlediska možné viktimizace.

2 KRÁDEŽ JAKO TRESTNÝ ČIN

Krást se nemá. Každému je toto tvrzení známo a vštěpováno do paměti již odmalička. Ne každý si ho však osvojí a dodržuje. Nejčastějším a v očích veřejnosti nejzávažnějším majetkovým trestným činem je právě krádež (Čírtková, Vitoušová a kol., 2007). K seznámení s právním hlediskem a se způsoby páchaní krádeží slouží následující kapitola.

2.1 § 205 Krádež

Krádež jako trestný čin upravuje Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, v hlavě páté, v § 205 (viz Příloha č. 2), kde vymezuje skutkovou podstatu tohoto trestného činu. Vedle toho krádež jako přestupek upravuje Zákon č. 200/1999 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

Trestní zákoník uvádí základní rozdíl mezi trestným činem a přestupkem, a to rozsah škody způsobené pachatelem. U trestného činu musí vzniknout škoda nikoli nepatrná (tj. nejméně 5 000 Kč, viz Příloha č. 3). Je-li škoda nižší, jedná se o přestupek. Existují však výjimky, kdy se jedná o trestný čin i při menší finanční škodě:

- škoda není rozhodující v případě vloupání,
- škoda není rozhodující v případě kapesní krádeže,
- škoda není rozhodující, pokusí-li se pachatel po činu uchovat si věc násilím, nebo pohrůzkou bezprostředního násilí,
- škoda není rozhodující, pokud je čin spáchán na území, na němž je, nebo byla prováděna evakuace osob,

(Ve všech těchto případech stanovuje zákon stejnou trestní sazbu: odnětí svobody až na dvě léta, zákaz činnosti, nebo propadnutí věci, nebo jiné majetkové hodnoty. Stejný trest dostane i pachatel, který způsobí na cizím majetku škodu nikoliv nepatrnou. V případě větší škody, tj. částka nejméně 50 000 Kč, je určen trest odnětí svobody na jeden rok až pět let, nebo peněžitý trest.)

- škoda není rozhodující v případě krádeže provedené recidivistou (krádež osobou, která byla za takový čin v posledních třech letech odsouzena, nebo potrestána),

(V podobném případě bude pachatel potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.)

- škoda není rozhodující v případě organizované skupiny,
- škoda není rozhodující, spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy, nebo jiné události vážně ohrožující život, nebo zdraví lidí, veřejný pořádek, nebo majetek,

(V těchto případech hrozí pachateli odnětí svobody na dvě léta až osm let. Stejně jako v případě, kdy je způsobena značná škoda, tj. nejméně 500 000 Kč.)

- škoda není rozhodující, spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit, nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady, teroristického útoku, nebo teroru.

(V uvedených případech bude pachatel odsouzen na pět až deset let. Tento trest hrozí pachateli i v případě, kdy vznikne škoda velkého rozsahu, tj. nejméně 5 000 000 Kč.)

Za krádež se považuje přisvojení si cizí věci tím, že se jí pachatel zmocní. Pod pojmem „přisvojení“ zákon vyžaduje, aby pachatel chtěl tímto jednáním získat postavení vlastníka, tj. věc držet, prodat, brát z ní užitek apod. Tím se odlišuje od trestného činu neoprávněného užívání věci § 207, kde má pachatel v úmyslu tuto věc přechodně užívat. Podstatným znakem krádeže, který odlišuje tento trestný čin od jiných majetkových trestných činů (zpronevěry, podvodu, zatajení cizí věci apod.) je „zmocnění se“ věci cizí (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů). Podle Penzeše (1996) a Porady (1995) k tomu může dojít třemi způsoby:

- a) Pachatel se zmocní volně přístupné věci (zboží v samoobsluze), věci odložené, kdy pachatel využívá neopatrnosti poškozeného (spánek ve vlaku bez zabezpečení odložených věcí, jízdní kola). Do této skupiny lze zařadit také vytržení tašky z ruky oběti, pokud vůči této osobě nebylo použito násilí či pohrůžky násilí. Kriminalistika označuje tento způsob krádeže jako krádež

prostou (jednoduchou). Způsob páchaní těchto krádeží nevyžaduje určitou řemeslnou zručnost a pachatelé obvykle zanechávají malý počet stop.

- b) Pachatel čin spáchá vloupáním, kdy je nucen překonávat nějaké překážky, které jim stojí v cestě. Dochází k narušení, nebo poškození překážky, za níž je věc ukryta, nebo uložena (rozbití okna, poškození zámku apod.). Obvykle je k překonání překážky nutná jistá příprava a zajištění nástrojů či jiných pomůcek. Často je vyžadována i řada jiných úkonů a použití technických prostředků, což v souhrnu vytváří typickou složitost, kvalifikovanost spáchání krádeží. Z toho plyne souhrnný název pro krádeže podobného typu – krádeže složité (kvalifikované).
- c) Pachatel se zmocní věci, kterou má oběť na sobě, nebo při sobě (peněženka, kabelka, doklady apod.). Tento druh krádeží je označován jako krádež kapesní a řadíme je mezi složité. Převážně se zde využívá nepozornost poškozeného a zručnost, bystrost a odvaha pachatele. Kapsáři ke své činnosti vyhledávají místa, kde lze předpokládat větší množství lidí, jako jsou obchodní domy, tržnice, dopravní prostředky apod., kdy jedinec stěží postřehne hbité ruce zloděje ve své kapse. Často pracují v secvičených skupinách. Jeden pachatel zavede s vytipovanou osobou rozhovor, nebo ji vyvede z rovnováhy, druhý ji okrade a třetí rychle lup přebírá a co nejrychleji opouští místo činu. Nežádka se k této činnosti využívají i děti.

2.2 Způsoby páchaní krádeží

Porada (1995) se zabývá způsoby páchaní krádeží. Ty vykazují širokou různorodost. Pachatelé nacházejí stále nové možnosti, způsoby a prostředky, jak překonávat překážky a některá preventivní opatření. Klasifikace způsobů páchaní krádeží se provádí dle následujících kritérií:

- podle složitosti způsobu páchaní,
- podle okolnosti, zda je krádež páchána vnitřním nebo vnějším pachatelem,
- podle stupně připravenosti,
- podle faktu použití nástroje,
- podle objektu zaměření pachatele nebo předmětu zájmu apod.

Podle složitosti způsobu páčání

- krádeže prosté (jednoduché),
- krádeže složité (kvalifikované).

Vysvětlení pojmů viz kap. 2.1

Podle okolnosti, zda krádež páčána vnitřním nebo vnějším pachatelem

Vnitřní pachatelé jsou osoby, které mají přístup k předmětu zájmu (cizímu majetku). Utajováním spáchané krádeže se pak pachatel v mnoha případech dopouští dalších trestných jednání, především podvodů.

Vnějšími pachateli je neomezený okruh pachatelů. Může se jednat o libovolnou osobu. Krádež spáchaná zvenčí bývá zpravidla rychle zjištěna i brzy oznámena. U této skupiny chybí předchozí vztah mezi pachatelem a odcizenou věcí. I když pachatel není silně motivován, aby utajoval samotný skutek krádeže, spoléhá na to, že nebude odhalen.

Podle stupně připravenosti

- připravované,
- nepřipravované.

Příprava na krádež spočívá nejčastěji v tzv. tipování objektů, opatřování nástrojů, dopravních prostředků, úkrytu a míst odbytu odcizených předmětů. Někdy se snaží pachatelé navázat kontakt s obětí, aby zjistili potřebné informace k úspěšnému spáchaní trestného činu (vhodná doba ke krádeži, zabezpečení domova, uložení cenných věcí apod.). Na tomto základě se zpravidla rozhodují pro objekt s nejmenšími překážkami.

U nepřipravovaných krádeží využívá pachatel vhodnou příležitost a krádež následuje bezprostředně po rozhodnutí trestný čin spáchat. Za nepřipravované lze považovat i takové jednání, kdy se pachatel pohybuje určitý čas v určitém prostoru a čeká na vhodnou příležitost k odcizení věci.

Podle faktu použití nástroje

- s použitím nástroje,
- bez použití nástroje.

Použití nástroje usnadňuje provedení činu, často je nutnou podmínkou ke spáchání krádeže. Nejčastěji se používají v případech krádeží vloupáním.

Bez nástroje bývají převážně páchany krádeže prosté, kapesní a krádeže páchané vnitřními pachateli. Rozhodující je skutečnost, že je věc pro pachatele snadno dostupná.

Podle objektu zaměření pachatele, nebo předmětu zájmu

Podle objektu se krádeže obvykle dělí na krádeže bytové, kapesní, krádeže v obchodech, skladech, muzeích, kostelech apod. Nelze vyjmenovat všechny, ale obecně lze konstatovat, že škála zájmu pachatelů je velice široká a je dána příležitostí.

Podle předmětu zájmu je možné krádeže dělit podle toho, o co má pachatel převážný zájem: peníze, potraviny, starožitnosti apod. Opět nelze vyjmenovat celý okruh zájmů pachatele.

3 PODVOD JAKO TRESTNÝ ČIN

Jak potvrzuje Penzeš (1996), podvody se vyskytují v každé společnosti. Pro podvodníky je typické, že se umějí přizpůsobit každé situaci společenské, politické i ekonomické. V každé společnosti se podle něj najdou jednotlivci, kteří využívají své schopnosti ve vystupování a v jednání s lidmi škodlivým směrem – lehce se na úkor jiných obohatit. Na druhé straně se však také v každé společnosti najde dost důvěřivých a naivních lidí, kteří naletí podvodníkům. Mleziva (2000, s. 203) toto tvrzení shrnuje: *„Na světě může být jen tolik lhářů, kolik obelhaných, tolik podvodníků, kolik podvedených.“*

Tato kapitola nás seznámí nejen s právním postavením trestného činu podvodu a formami podvodného jednání, ale také s psychologickým pohledem na pachatele podvodů.

3.1 § 209 Podvod

I když podvod může směřovat i k jiným cílům než majetkovým (§ 181 – poškozování cizích práv – jde o tzv. nemajetková práva), většinou je cílem podvodů majetkově se obohatit ke škodě cizího majetku. Takové podvody trestní zákon postihuje v hlavě páté § 209 – viz příloha č. 4 (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

Trestný čin podvodu podle tohoto ustanovení spočívá v tom, že se pachatel obohatí tím, že někoho uvede v omyl, využije něčího omylu, nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a tím způsobí na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou.

Pojem „uvedení v omyl“ vysvětluje Penzeš (1996) jako jednání, kterým pachatel předstírá okolnosti, které nejsou v souladu se skutečným stavem věci, neodpovídají skutečnosti. Pod pojmem „využití něčího omylu“ rozumí situace, kdy sám pachatel omyl nevyvolá, ale ač o něm ví, na omyl poškozeného neupozorní. Využije této situace a na úkor poškozeného sebe nebo někoho jiného obohatí. Pod pojmem „zamlčení podstatné skutečnosti“ nachází situaci, kdy pachatel záměrně zamlčí podstatné informace, s jejichž znalostí by se oběť rozhodla jinak. „Cizím majetkem“ může být nejen majetek, který poškozenému patří zcela, ale i zčásti, přičemž pachatelem může

být samotný spoluvlastník. Pod pojmem „majetek“ se nerozumí pouze věci, ale i pohledávky.

Martin Kloubek (www.bkb.cz) informuje o tom, že trestného činu podvodu se mohou účastnit až čtyři osoby – pachatel, poškozený, osoba jednající v omylu (z neznalosti) a osoba, která získala neodůvodněný majetkový prospěch. Podvod navíc nemusí být spáchán jen osobním jednáním pachatele, ale také za pomoci využití technického zařízení – např. výpočetní techniky.

Je také zastáncem názoru, že podvod je jeden z mála trestných činů, jehož oběti se nestane nikdo, kdo správně reaguje na všechny „výhodné“ nabídky – např. nepřiměřeně výhodné zhodnocení peněz. Uvádí však zároveň, že pokud k podvodu již dojde, téměř nikdy se oběť nedočká náhrady.

3.2 Formy podvodného jednání

Podvody jsou tak spjaty s životem společnosti a s jeho vývojem, že se v nich odráží změny režimů, poměrů ve společnosti i stylu života. Využívá se u nich všech elementárních způsobů klamání: lež, popírání, mystifikace, předstírání, přetvářky a lsti (Mleziva, 2000). Kriminalistická praxe zná rozmanité formy a způsoby podvodných jednání. Tato rozmanitost způsobů provedení podvodů umožňuje rozdělit pachatele do řady typů. Některé z nich uvádí Penzeš (1996):

Sňatkoví podvodníci

Ti patří mezi klasické pachatele podvodů, kteří se vyskytují ve všech společnostech. Vdavekchtivé ženy (ale i muži) nejsou typické ani pro určitou společnost, ani pro určitý věk. I senioři často uzavírají nová manželství a mohou být důvěřivější vůči novému partnerovi.

Sňatkový podvodník vystupuje vždy jako osoba s dobrým společenským postavením, což mu umožňuje získávat důvěru. Poté předstírá zájem o sňatek a z oběti vyláká peníze a jiné cennosti k zařízení svatby. Po jejich obdržení obvykle bez vysvětlení mizí. Ne vždy má podvedená žena (muž) odvahu obrátit se kvůli studu na policii, čímž zaniká naděje pachatele dopadnout.

Podvodníci s falešnými sbírkami

Zvláště nemorální jsou pachatelé, kteří využívají situace, kdy se konají sbírky na různé humanitární účely a z občanů lákají finanční dary. Často se prokazují falešnými listinami.

Podvodníci – nepraví podnikatelé

Tito podvodníci využívají především nedostatky a mezery v úpravě právních vztahů, nezkušenosti a nekompetentnosti podváděných osob. Předkládají falešné, nebo ukradené dokumenty, falešná konta apod. Jejich suverénní vystupování jim pomáhá dosáhnout výsledku, který podvodník zamýšlel uskutečnit.

Podvodníci – podnikavci

Jsou nejvíce nebezpeční pro prosté občany. Umějí se vetřít do důvěry lidí, nebo jejich důvěru vzbudit předstíráním, že jsou někým jiným, že mají domnělé postavení (bankovní úředníci, lékaři, kontroloři atd.). Ke zdůraznění věrohodnosti se mohou obléci do uniforem a prokazovat se falešnými, nebo odcizenými doklady. Při spojení s elegantním vystupováním mají otevřenou cestu k důvěřivým a neopatrným občanům a jejich financím. Někdy je snahou podvodníka vzbudit zejména u starších občanů soucit a vylákat z nich tak finanční příspěvek.

3.3 Psychologie pachatelů podvodů

Pohledem na osobnost pachatelů podvodů z psychologického hlediska se zabývá publikace „Podvody, zpronevěry, machinace“ od kolektivu autorů (2005), ze které uvádím v této kapitole nejpodstatnější informace.

Podvodníky a jejich osobnostním profilem se zabývala významně kriminální psychologie na přelomu a v první polovině 20. století. Dobové poznatky však nejsou pro současnost příliš přínosné – nyní již nelze aplikovat tehdejší psychologické charakteristiky.

Z psychologického pohledu tkví podstata podvodu ve vyvolání omylu na základě dvou klíčových dovedností pachatele, a to předstíráním klamných údajů anebo překrucováním či zakrýváním pravdivých údajů. Pachatelé při tom mohou postupovat celkem primitivně, nebo naopak velmi rafinovaně. Vyznačují se vedle

dobrého kriminálního uvažování také určitou podnikavostí, bohužel zaměřenou asociálním směrem.

Psychologie dnešního podvodníka je převážně psychologíí normální osobnosti. Drtivá většina pachatelů podvodů nevykazuje žádné poruchy osobnosti ani jiné psychologické výjimečnosti. Často je spojuje pouze fakt, že vidí a využijí příležitost k podvodnému jednání, ale jinak se různí v základních psychologických charakteristikách jako např. sebedůvěra, komunikativnost atd. Navíc se podvodníci nepovažují za kriminálníky, nechtějí s nimi být dávaní na jednu úroveň. Odvolávají se na to, že „nemají krev na rukou“, pouze využívají slabého místa, důvěřivosti a naivity. Snad jediným společným znakem je snížená, anebo zcela chybějící dynamika prožívání viny. U pachatelů podvodů se zpravidla objevuje mírně zvýšený sebekoncept. Bývají hrdí na své schopnosti přelstít určitý systém, nebo oklamat druhé lidi.

Obecně platí, že způsob spáchání zločinu je nejbohatším zdrojem informací o povaze hledaného zločince. Na rozdíl od násilných trestných činů jsou podvody z tohoto pohledu málo vypovídající. Obvykle napoví pouze o hladině technických znalostí, kterými pachatel disponuje.

Proti převážně impulzivnímu charakteru mnoha násilných činů stojí dobré až perfektní plánování u pachatelů podvodů. Zkušení podvodníci se zaměřují nejen na plán a realizaci podvodu, zvažují i dění následující. Podvodník není zločincem z vášně, naopak své pocity dovede velmi dobře ovládat a kontrolovat. Prochází určitým procesem rozhodování, v němž zhodnocuje pravděpodobná rizika a ztráty na straně jedné a pravděpodobné zisky na straně druhé. Míněna jsou rizika, která by mohla vést k neúspěšnosti, nebo selhání podvodu. Model popisující myšlenkové pochody a chování pachatele zahrnuje 4 fáze:

1. fázi vnímání příležitosti a generování nápadu či scénáře podvodu,
2. fázi hodnocení rizik a možných zisků,
3. fázi rozhodování,
4. fázi konání.

Obecně platí, že při hodnocení rizik vnímají pachatelé zejména rizika spojená s realizací podvodu. Rizika spojená s dopadením a usvědčením figurují až na druhém místě. Nejslabší účinek má pravděpodobně výše trestu. V motivaci pachatele hraje větší roli rychlost dopadení a vymahatelnost trestu než jeho samotná výše.

4 NEJČASTĚJŠÍ STRATEGIE PODVODŮ A KRÁDEŽÍ PÁCHANÝCH NA SENIORECH

„Scénáře“, podle kterých pachatelé krádeže a podvody na seniorech provádí, jsou ve většině případů stále stejné a obecně velmi dobře známé. Pokud se však do dané situace dostane konkrétní jedinec, často zapomíná na veškeré rady a zkušenosti. Je proto třeba stále opakovat vzorce strategií páchaní těchto trestných činů. Uvádím zde, podle Policie ČR (www.policie.cz), čtyři nejčastější:

Zneužití poskytnuté služby

Pachatelé přijdou do domovů starších osob s již připravenou legendou. Převážně žádají o poskytnutí nějaké služby. Na svou oběť se obracejí s žádostí o možnost využití toalety, dále o vodu k napití či do vozidla. Jeden z pachatelů pak odvede pozornost poškozeného hovorem a další vstoupí bez souhlasu majitele do domu, ve kterém hledá uložené peníze. Je znám i případ, kdy pachatelky odcizily v místnosti finanční hotovost v přítomnosti dalšího ležícího seniora.

Blízká osoba v tíživé situaci

Zvláště podlou taktikou jsou způsoby vylákání peněz, při kterých se pachatel odkazuje na rodinné příslušníky seniora. Přichází s tím, že jejich syn – dcera (vnuk – vnučka) měli autonehodu a potřebují finance na opravu, nebo že se dostali do tíživé finanční situace, ale stydí se žádat o pomoc, že se dostali do problémů se zákonem apod. (příklad viz Příloha č. 5). Důvody jsou různorodé a bohužel často fungují. Jakmile senior slyší, že je jeho blízká osoba v nesnázích, chce pomoci za každou cenu. I když osobu, které peníze předává, vidí poprvé v životě.

Falešní úředníci a opraváři

Známou lstí je vydávání se za pracovníka úřadu či jiných služeb. Pachatel vystupuje jako pracovník úřadu, který jde vrátit finanční částku, nejčastěji přeplatek daně. Před poškozeného skutečně peníze předloží a požaduje vrácení zbývajících finančních částek. Poté co pachatel zjistí, kde má senior uložené peníze, začne se pohybovat po domě a v nestřeženém okamžiku odcizí veškerou finanční hotovost. Stejnou taktiku používají také falešní opraváři plynů, zvonků, televizí apod. (příklad viz Příloha č. 6).

Výhodné akce

Dalším způsobem okrádání seniorů je nabízení nejrůznějších služeb, nebo výhodných nákupů. Služby jako například broušení nožů pachatelé nadhodnocují a poškozený tak zaplatí částku o několik tisíc korun vyšší. Rovněž tak při nabídce nejrůznějšího nádobí, pomůcek pro odpočinek a relaxaci za zvýhodněné ceny není dobré spoléhat na pravdomluvnost prodejce. Předváděcí akce, které k tomuto způsobu prodeje většinou slouží, navštěvují právě převážně senioři. Jsou jim nabízeny různé neexistující výhry, slevy, výhody - a je na ně vyvíjen psychologický nátlak směřující k uzavření kupní smlouvy. Do smluv pak bývají podvodně doplněny nejrůznější dodatky, které jsou pro kupující nevýhodné.

5 OBĚŤ TRESTNÉHO ČINU

Trestný čin má vždy nejméně dva zúčastněné – pachatele a oběť. Je samozřejmé, že vztah mezi nimi je nerovnocenný a následky pro oběť horší. V této kapitole přináším seznámení s problematikou oběti trestného činu z několika hledisek – od typologie po dopad trestného činu na oběť.

5.1 Typologie obětí

Odborníci se snaží třídit získané poznatky o obětech do příbuzných skupin (typů), které by umožnily rychlou a přehlednou orientaci ve velkém množství informací. Existují různé typologie obětí, neboť je možné použít různá hlediska pohledu. Například Čírtková (2004) nabízí následující přehled typologií:

- **typologie obětí podle sociálních znaků,**
 - užíval ji zakladatel viktimologie Hans von Hentig
 - rozlišil typické oběti do 13 skupin (děti, ženy, senioři, příslušníci minorit, imigranti, ...)
- **typologie obětí podle stupně „viny“ oběti,**
 - z této typologie vycházel spoluzakladatel viktimologie Benjamin Mendelsohn
 - vytvořil šestipoložkovou stupnici, na jejímž dolním konci byla „naprosto nevinná oběť“ a na horním konci pak „oběť s větší mírou zavinění než pachatel“ (situace, kdy oběť vyprovokuje pachatele k činu)
- **typologie obětí podle zažitého trestného činu,**
 - obvyklé kategorie používané v kriminologii
 - např. oběti přímého fyzického násilí, oběti sexuálního násilí, oběti s majetkovou újmou způsobenou vloupáním do soukromí, oběti podvodu aj.
- **typologie obětí podle reakce na trestný čin,**
 - např. oběť pasivní a oběť aktivní; oběť s expresivní a kontrolovanou reakcí

- **typologie obětí podle interakce „oběť – pachatel“ v době kolem spáchání trestného činu.**

- tato typologie patří mezi nejznámější, zavádí ji viktimolog E. A. Fattah
- rozlišuje 5 základních typů:

1. Zúčastňující se oběť

Trestnému činu předchází interakce mezi účastníky, která značně ovlivňuje motivaci pachatele. Jde o velmi častou situaci, pachatel a oběť se ve většině případů znají.

2. Nezúčastňující se oběť

Před činem nedochází k interakci. Oběť neměla možnost vnímat potenciální ohrožení dříve než v momentu samotného útoku.

3. Provokující oběť

Již z názvu je patrné, jak ovlivnila interakce mezi pachatelem a obětí spáchaný čin. Provokující oběť podcenila nebezpečnost situace, špatně odhadla pachatele a záměrně či bezděčně se vystavila nebezpečné situaci. S provokujícím chováním se můžeme setkat i u vyrovnaných a sebeovládajících se osob, které jsou momentálně zatlačeny do kouta (např. nesnesitelným ponižováním).

4. Latentní oběť

Role oběti není veřejná, újma není formálně známa. Velká latence se předpokládá hlavně u obtížně kontrolovatelných jevů, jako je násilí v rodině. S větší latencí lze počítat také u deliktů, jejichž zveřejnění naráží na silné emocionální bariéry a společenské předsudky (např. sexuální zneužívání dětí).

5. Nepravá oběť

Role oběti je získána omylem, nedopatřením, shodou nešťastných náhod. Osoba se ocitla v nesprávnou dobu na nesprávném místě a stala se zcela náhodně obětí. Útok směřoval původně na někoho jiného.

Novotný a Zapletal (2004) uvádí i další možné typologie obětí, avšak upozorňují, že žádná nebyla všeobecně přijata. Zmiňují např. třídění dle B. Holysta, který zavedl kritéria podle viktimologické viny:

- a) oběti, které zaviniily svou viktimizaci
 - individuálně (např. oběť – provokatér),
 - příslušností k rizikové, negativně hodnocené skupině (např. prostitutka).
- b) oběti, které nezaviniily svou viktimizaci
 - individuálně (občan vystoupí na obranu přeřadené osoby a sám je přitom zraněn),
 - příslušností k rizikové, pozitivně hodnocené skupině (např. policista).

Dále uvádí ještě několik dalších typů obětí:

- skrytá oběť (ta, která zůstala utajena před policií a justičními orgány),
- predestinovaná oběť (osoba s vysokým rizikem viktimizace),
- předstírající oběť (pouze simuluje újmu),
- hypertrofující oběť (zveličuje skutečně utřpenou újmu),
- dobrovolná oběť (vyslovila sama souhlas s poškozením),
- oběť recidivista (opakovaně se stává obětí např. v důsledku své naivity).

5.2 Viktimologie, viktimnost, viktimizace

Osoba dotčena trestným činem se označuje jako oběť a zabývá se jí **viktimologie** (z latinského victima – oběť), kterou pokládáme za součást kriminologie (Novotný, Zapletal, 2004). Jedná se o relativně novou disciplínu, která zkoumá vědeckým způsobem především to, k jakým změnám dochází v chování a prožívání těch, kteří se stali obětí trestného činu (Čírtková, 2004). Pěstování viktimologie směřuje k vypracování poznatků o tom, jak se lze účinně vyhnout roli oběti a jakými preventivními opatřeními lze snížit riziko ohrožení. (Čírtková, 1996).

V dnešní době se může stát obětí trestného činu každý jedinec. Pravděpodobnost stát se obětí však není rozložena rovnoměrně, uvádějí Novotný a Zapletal (2004). Riziko závisí podle nich mimo jiné na vlastnostech, povolání, sociální roli a chování

osoby, nebo skupiny osob. K vyjádření stupně tohoto rizika se užívá pojem **viktimmnost**. „*Viktimmnost je disponovanost jedince nebo skupiny osob stát se obětí trestného činu.*“ (Novotný, Zapletal, 2004, s. 141). Podobný termín, viktimogenní situace, zmiňuje a popisuje Čírtková (1996): Jedná se o místa a časové okamžiky, se kterými je spojeno velké riziko ohrožení a pokud se jim nevyhýbáme, zvyšujeme pravděpodobnost, že se staneme obětí určitých trestných činů.

Viktimizace je proces, v němž se potenciální oběť stává obětí skutečnou. (Novotný, Zapletal, 2004). Začíná, avšak zpravidla nekončí vlastním útokem na oběť, tvrdí Čírtková (2004). Z psychologického hlediska je podle ní újma způsobená trestným činem pouze úvodním dějem, na který navazují další zraňující události. Rozlišuje dvě fáze viktimizace – primární a sekundární. Ke srozumitelnému a názornému objasnění rozdílu mezi nimi zmiňuje také tzv. primární a sekundární rány.

Primární viktimizace je újma způsobená pachatelem - vzniká jako přímý důsledek trestného činu. Primární rány vznikají v jejím průběhu a jsou trojího druhu: fyzická újma, finanční újma a emocionální újma.

Sekundární viktimizace je újma vznikající v důsledku reakcí formálních instancí sociální kontroly, nebo neformálního sociálního okolí. Zdrojem může být i nevhodné jednání policistů (necitlivý a netaktní přístup, nesrozumitelné vysvětlení dalšího průběhu vyšetřování). Všichni, kdo přichází do kontaktu s poškozeným v důsledku své profese, musí mít vždy na zřeteli, že oběť trestný čin nespáchala. Sekundární rány jsou výlučně psychologického rázu a dochází k nim v průběhu sekundární viktimizace. Nejčastější je trojice pocitů: pocit nespravedlnosti, pocit nedůstojnosti, pocit izolace.

Podle toho, jak se jedinec vyrovnává s prožitou kritickou událostí a vlastní vzniklou újmou, se zavádí ještě třetí fáze - terciální viktimizace. Jedná se o stav, v němž jedinec není schopen se přiměřeně vyrovnat s traumatickou zkušeností, přestože z objektivního hlediska došlo k nápravě a odškodnění. Psychicky se zásadně mění, dochází k nalomení původní životní cesty - např. není schopen navázat na původní pracovní kariéru, mění se výrazně životní styl apod. (Čírtková, 2004).

5.3 Dopad trestného činu na oběť

Zkušenost s trestným činem je traumatická událost, která se vymyká zátěži, na níž je lidská psychika vystavěna. Zraňuje psychickou vyrovnanost, protože zásadně mění např.: životní situaci; způsob, jakým prožíváme vztahy s druhými lidmi; vztah k vlastnímu tělu a k fyzické existenci; vnímání vlastních možností ovlivňovat a kontrolovat svůj život (Čírtková, Vitoušová 2007). Následky jsou rozmanité a často také velmi překvapivé pro své okolí, upozorňuje Čírtková (2004). Vyskytují se podle ní všechny představitelné varianty: od intenzivních následků, zřetelně patrných i laickému okolí, až po absenci sebemenších změn u poškozené osoby.

Na čem závisí síla dopadu trestného činu na oběť? Za vůbec nejdůležitější prediktory dopadu trestného činu na oběť jsou považovány: previktivní osobnost, okolnosti trestného činu, reakce nejbližšího okolí (Čírtková, 2004):

Previktivní osobnost

Osobnostní založení jedince vždy určuje subjektivní význam všech prožívaných situací. Například zvýšená pravděpodobnost přetrvávajících následků trestného činu se vyskytuje u těch jedinců, kteří se vyznačují zvláštní iluzí kontroly. Domnívají se, že mají svůj život zcela pod kontrolou a že jsou připraveni obstát v každé situaci. Pěstují si vnitřní mentální postoj „mně se to nemůže stát“. Zřejmě právě proto bývají pak faktem trestného činu hluboce psychicky zasaženi, jeho zpracování totiž vyžaduje rekonstrukci nosných kognitivních map. Rozsah faktické primární újmy přitom není určující. I při relativně malé újmě (např. krádež kabelky) se u nich projevují výrazné následky.

Okolnosti trestného činu

Výzkumy dokazují, že klíčovou roli pro výsledný dopad trestného činu mají nakonec emocionální rány. Například na oběti vloupání do bytu nemá největší vliv materiální škoda, ale narušení osobní zóny a odcizení věcí s vysokou psychologickou hodnotou. Další, pro oběť podstatnou, okolností je způsob, jakým reagovala na signály nebezpečí (agresivně reagující oběť spontánně a bez rozmýšlení volí střet s útočníkem; pasivně reagující oběť není schopna racionálně vnímat, je psychicky ochromena; racionálně reagující oběť se chová, jako by byla na situaci mentálně připravena). Závažnější následky činu se objevují obvykle u obětí s pasivní reakcí.

Následné reakce okolí

Těsně po kritické události se oběti nacházejí ve stavu šoku. Jsou psychicky „rozhozené“, a to, co se stalo, nemohou pochopit. Do prožívání postižených osob by se měl co nejdříve vrátit pocit bezpečí - jak ve smyslu vnější jistoty (už mi nic nehrozí), tak vnitřní jistoty (mám kontrolu nad sebou i situací). Podpora nejbližšího okolí v době těsně po činu může výrazně ovlivnit návrat oběti do všedního života. Je postačující, když se v okolí oběti vyskytuje důvěryhodná osoba, která ví, co oběti pomáhá a co jí naopak škodí. Pro kontraproduktivní strategie zacházení s obětí trestného činu jsou typické dva mylné mýty:

- oběť musí co nejdříve na vše zapomenout, proto je třeba se k ní chovat, jako by se nic nestalo,
- oběť je nemocný člověk, vyléčí ji odpočinek, klid a farmaka.

Přesný opak je pravdou. Oběť na trestný čin nikdy nezapomene a na návrat do všedního života musí investovat vlastní energii. Potlačování skutečnosti blokuje přirozené mechanismy vyrovnání se s traumatem.

Čírtková, Vitoušová (2007) ještě doplňují chyby, ke kterým při prvním kontaktu s obětí často dochází. K těm patří:

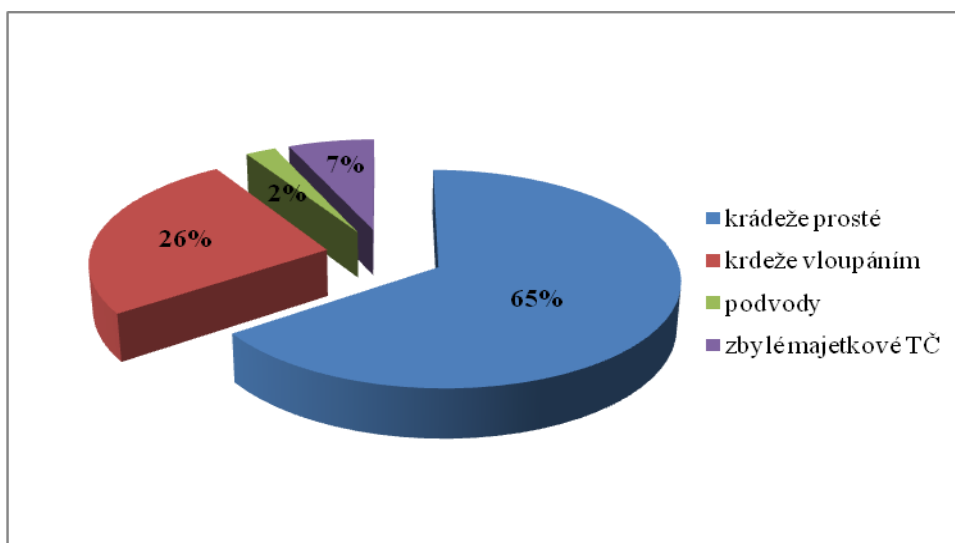
- používání otřepaných klišé a frází („Vždyť to není tak hrozné.“),
- vyčítání a obviňování oběti („Pořád jsem ti říkala, ať zamykáš!“),
- uvádění nepravdy, obelhávání oběti, milosrdné lži,
- diagnostikování na místě („To nevypadá dobře.“),
- uspěchanost,
- sliby, které nelze dodržet („Neboj, toho zloděje brzy chytanou.“).

6 STATISTIKY

Policejní statistiky každoročně nabízí celkový přehled počtu spáchaných trestných činů. Jsou rozděleny dle různých hledisek: např. podle počtu spáchaných trestných činů, jejich objasnění, finanční škody, pohlaví apod. Důležité je také dělení pachatelů na nezletilé a mladistvé. Tím však dělení statistik, ze kterého lze blíže určit věk, končí. Por. Daniela Razímová (pracovnice preventivně informačního oddělení Policie ČR Praha) mi objasnila tuto skutečnost tak, že je nesmírně obtížné určit kategorii seniora. Nelze určit, koho do této kategorie zařadit - a koho ne. Právně termín „senior“ upraven není, a proto z oficiálních statistik nelze zjistit počet poškozených seniorů. Uvádím zde tedy přehled celkových výsledků majetkových trestných činů, které jsou pravidelně zveřejňovány na stránkách Policie ČR (www.policie.cz).

Celkově bylo v roce 2009 policií registrováno 212 168 majetkových trestných činů, což činí 63,7 % celkové registrované kriminality. Na tomto počtu se podílejí především trestné činy krádeže podle § 247 trestního zákona³, které policejní statistiky člení na krádeže prosté a krádeže vloupáním, dále na trestné činy podvodu podle § 250 trestního zákona a zpronevěry podle § 248 trestního zákona (viz Graf č. 1 a Tabulka č. 1).

Graf č. 1 Majetková trestná činnost

Zdroj dat: policejní statistika

³ v roce 2009 byl v platnosti Zákon č. 140/1961 sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Tabulka č. 1 Majetková trestná činnost

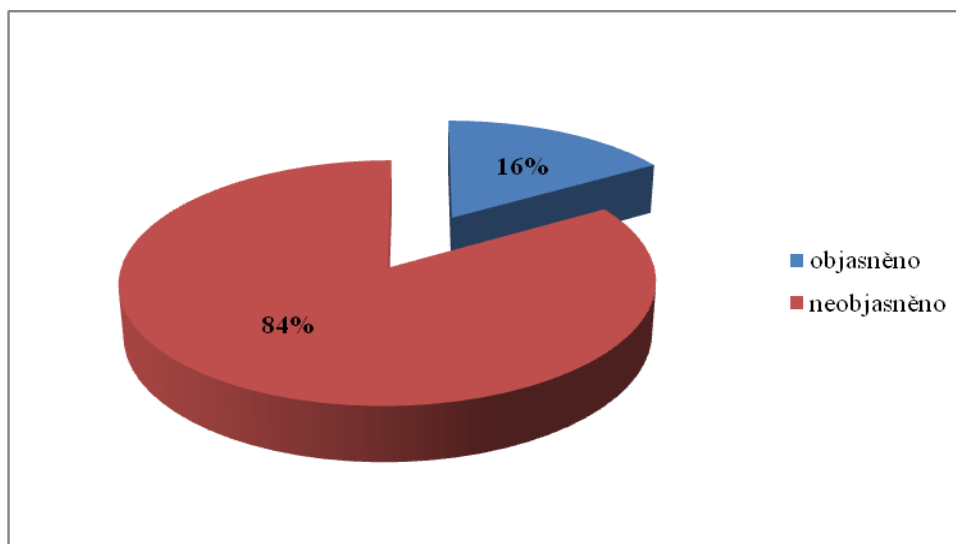
Druh trestného činu	Absolutní hodnota	Relativní hodnota
Krádeže vloupáním	54 848	26 %
Krádeže prosté	138 369	7 %
Podvody	4 938	2 %
Zbylé majetkové trestné činy	14 013	65 %
Celkem	212 168	100 %

Z hlediska objasněnosti majetkových trestných činů došlo v porovnání s rokem 2008 k mírnému zlepšení. Krádeží prostých bylo v roce 2009 objasněno 16,37 %, v roce 2008 15,77 %. Krádeží vloupáním bylo v roce 2009 objasněno 19,61 %, v roce 2008 18,53 %. Podvodů v roce 2009 bylo objasněno 45,16 %. Celkově bylo v roce 2009 objasněno 38 285 z 212 168 majetkových trestných činů.

Statistický výkaz kriminality (www.policie.cz) od 1. 1. 2009 do 31. 12. 2009 ukazuje následující konkrétní čísla:

- krádeže prosté celkem 138 369, objasněno 22 657 (viz Graf č. 2),

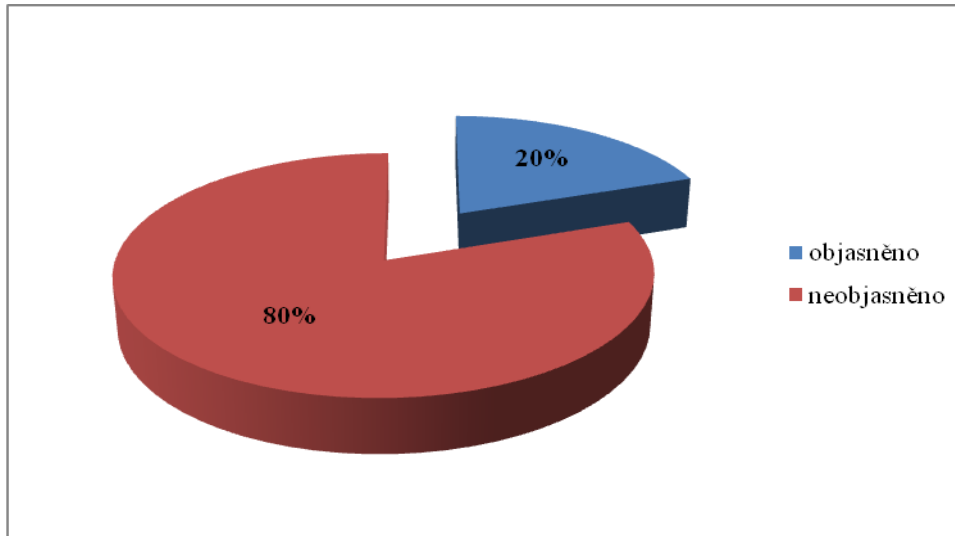
Graf č. 2 Objasnění krádeží prostých

Zdroj dat: policejní statistika

- krádeže vloupáním celkem 54 848, objasněno 10 754 (viz Graf č. 3),

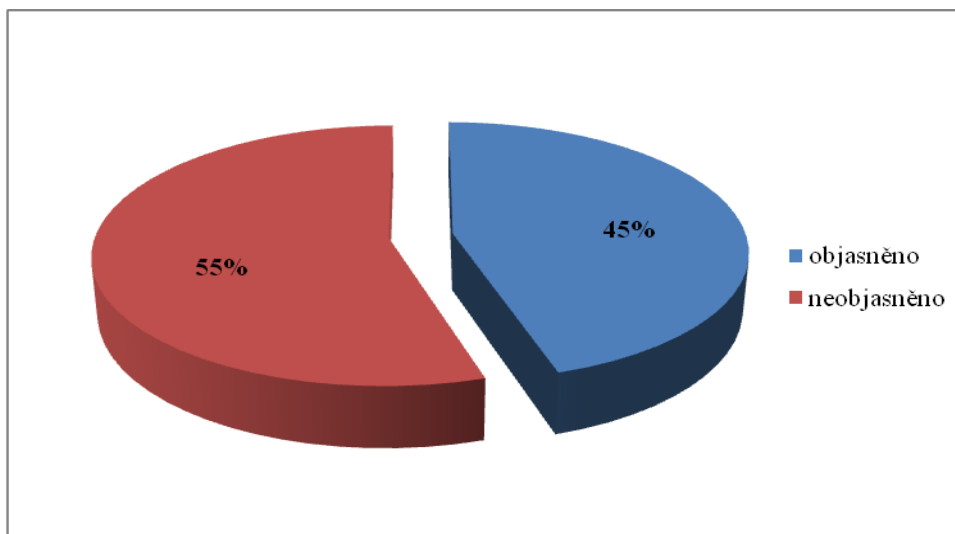
Graf č. 3 Objasnění krádeží vloupáním

Zdroj dat: policejní statistika

- podvod 4 938, objasněno 2 230 (viz Graf č. 4),

Graf č. 4 Objasnění podvodů

Zdroj dat: policejní statistika

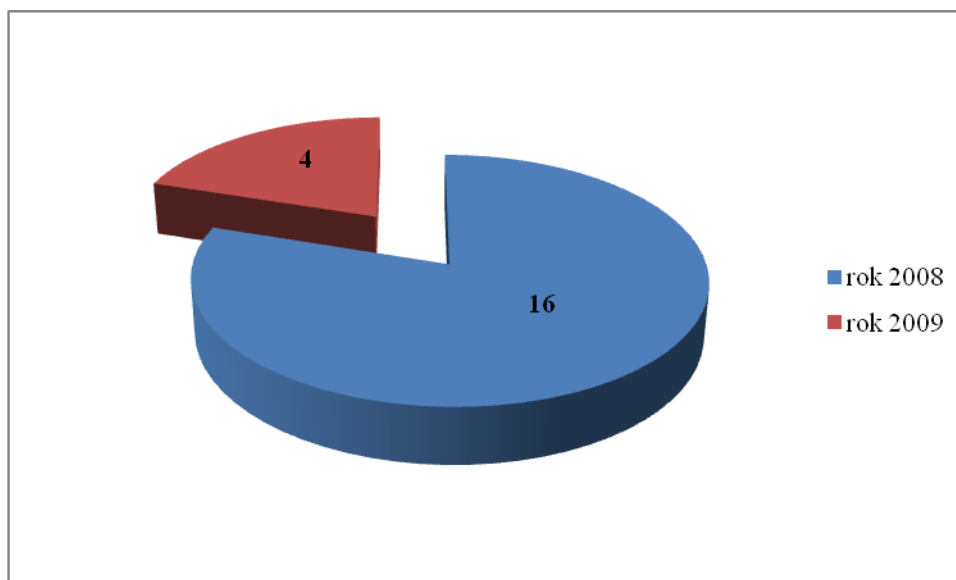
- majetkové trestné činy celkem 212 168, objasněno 38 285.

Po navázání kontaktu s preventivně informační skupinou Policie ČR Třebíč (konkrétně s nrap. René Novotným) se mi podařilo získat faktická čísla okradených seniorů v okrese Třebíč. Postup získání dat je však velmi složitý a je založen na ochotě místních policistů. Policejní analytik musí zadat do programu odpovídající roky narození a trestné činy, které chce přesně získat. Pro potřeby této práce byly tedy zadány osoby s rokem narození 1910-1944 a trestné činy krádeže a podvodu.

Výsledky vyhledávání jsou uváděné za roky 2008 a 2009. V roce 2008 bylo v okrese Třebíč na seniorech spácháno 72 majetkových trestných činů, v roce 2009 těchto činů bylo 50. Do těchto statistik je zařazena veškerá majetková trestná činnost, tedy i vloupání do bytů, domů, chat, aut apod. U podobných trestných činů nelze předpokládat, že byl čin směřován cíleně na seniora (zloděje zajímá auto – ne to, komu patří). Proto podobné činy byly vyřazeny a zbylé rozděleny do dvou kategorií: krádeže a podvody.

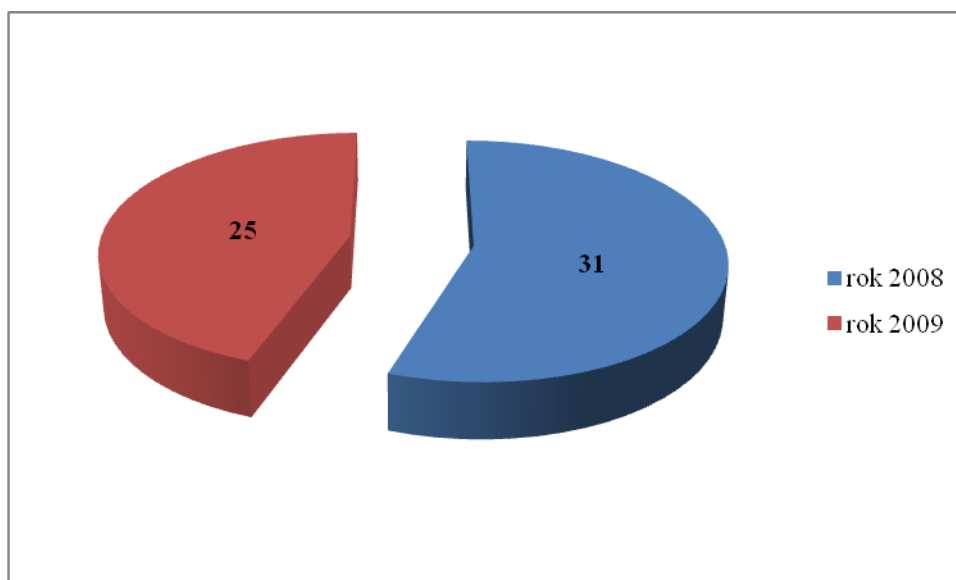
V roce 2008 bylo na seniorech spácháno v třebíčském okrese 16 podvodů a 31 krádeží. V roce 2009 se jednalo o 4 podvody a 25 krádeží. Porovnání rozdílů zobrazují Graf č. 5 a Graf č. 6. Pokud vezmeme v potaz, že okres Třebíč tvoří 167 obcí a v roce 2008 měl 114 051 obyvatel, z toho 16 921 v seniorském věku (www.czso.cz), jedná se o malá čísla. Otázkou je, kolik krádeží a podvodů bylo utajeno (neohlášeno).

Graf č. 5 Podvedení senioři v okrese Třebíč

Zdroj: Policie ČR Třebíč

Graf č. 6 Okradení senioři v okrese Třebíč

Zdroj: Policie ČR Třebíč

Je zde patrný rozdíl mezi oběma roky. V roce 2009 došlo k výraznému snížení celkového počtu trestných činů klasifikovaných jako podvod, ale ubylo i krádeží. Důvodem může být cílené zaměření na prevenci a osvětu seniorů místní Policie ČR, která právě v tomto roce začala s besedami pro seniory. Problematika se také více objevovala v místních novinách a dostala se tedy blíže k ohrožené skupině. Všichni policisté doufají, že i nadále bude tendence četnosti výše zmíněných trestných činů klesat.

7 EDUKACE SENIORŮ A JEJÍ VYUŽITÍ V PREVENCI TRESTNÉ ČINNOSTI

Představa, že výchova a vzdělávání člověka jsou omezeny na období jeho dětství a mládí je dávno překonaná. Výchova a v jejím rámci vzdělávání je dnes chápána jako proces celoživotní (Mühlpachr, 2004). S touto myšlenkou však přichází, jako první u nás, již Jan Amos Komenský (Beneš, 2002). Vzdělávání seniorů by tedy mělo být v dnešní době naprosto samozřejmé. Dle Mühlpachra (2004) i výzkumy potvrzují, že vzdělávací aktivity v postproduktivním věku přispívají k pocitu důstojnosti a životního uspokojení, k začlenění do společnosti i k fyzickému a duševnímu zdraví. Může také zlepšit orientaci v nových životních situacích a schopnost samostatně se rozhodovat. Vzdělávání ve starším věku se tak podle něj stává nutnou podmínkou pochopení života ve stále se měnícím světě.

V této kapitole se dozvíme o způsobech edukace seniorů a specifikách, které vzdělávání v seniorském věku přináší. Seznámení s nimi totiž umožňuje efektivnější práci se seniory a tím lepší výsledky preventivních přednášek.

7.1 Geragogika

Vědy o výchově člověka prošly dlouhým procesem vývoje zaměřením, který popisuje Čornaničová (1998). Uvádí, že z rodiny věd je nejrozvinutější pedagogika. Ta se utvářela jako historicky první systém poznatků o výchově ve vztahu k dětskému věkovému období. Relativně novodobým jevem posledních dvou století je andragogika jako věda o výchově a vzdělávání dospělých. Teorie edukace seniorů – geragogika, která se objevuje teprve v posledních desetiletích, je nejmladší. Skutečnost, že se jedná o nový prvek v soustavě věd, se odráží v terminologicky neustáleném názvu. Kromě pojmu geragogika se objevují také názvy gerontagogika a gerontopedagogika (Čornaničová, 1998).

Mühlpachr (2004) upřesňuje, že geragogika v užším slova smyslu se zabývá výchovou ve stáří a ke stáří. V širším smyslu ji chápe jako teoreticko-empirickou disciplínu zabezpečující komplexní péči, pomoc a podporu seniorům při uspokojování jejich potřeb v nemedicínské dimenzi, ale paralelně s ní.

7.2 Cíl, funkce a podmínky edukace seniorů

Při odpovědi na otázku, co je **cílem edukace seniorů**, vycházíme ze skutečnosti, že nejde o získávání vědomostí a dovedností, které jsou předpokladem výkonu, ale o rozvoj schopností, obohacení znalostí a o rozvoj osobnosti. (Petřková, Čornaničová, 2004).

Petřková, Čornaničová (2004) dále uvádí členění **funkce edukace seniorů** podle dvou základních hledisek:

- podle primárního cíle výchovy a vzdělávání

- vzdělávací – primárně zaměřené na získávání poznatků, informací, osvojování dovedností,
- kulturně kultivační – neustálé rozvíjení osobnosti pomocí kultury, koníčků apod.,
- sociálně psychologické – zaměřené na udržení přiměřené kvality života v oblasti sociálních vztahů a psychického rozvoje a na činnosti přispívající k prevenci, odhalování a přizpůsobení se omezením, které jsou se stárnutím spojeny.

- podle jeho specifického zaměření

- preventivní – různá opatření a aktivity, které za předpokladu, že jsou prováděny s předstihem, pozitivně ovlivňují průběh stárnutí a kvalitu života ve stáří,
- anticipační – aktivity zaměřené na pozitivní vyladění člověka v jeho budoucích změnách struktury života,
- rehabilitační – znovuobnovování a udržování fyzických a duševních sil,
- adaptační – zabezpečuje rovnováhu mezi organismem člověka a prostředím, v němž žije,
- posilovací (stimulační) – přispívá k rozvoji zájmů, potřeb a schopností seniorů, k podpoře jejich aktivity,
- komunikační – zabezpečuje, aby senioři zůstávali i ve vyšším věku v živé a aktivní komunikaci se svým okolím a jeho prostřednictvím s celou společností,

- kompenzační – nahrazuje případný úbytek sociálních kontaktů a ztrátu profesní role,
- aktivizační – začlenění do společnosti a udržení fyzického a duševního zdraví, pocitu důstojnosti a životní spokojenosti,
- relaxační – kultivované trávení volného času,
- mezigenerační porozumění – prohloubení mezigeneračního porozumění a vliv na prevenci napětí mezi generacemi.

Petřková, Čornaničová (2004) upozorňují, že proces učení je v každém věku determinován řadou **faktorů či podmínek edukace**, které ovlivňují jeho průběh. Hovoří o subjektivních (vnitřních) a objektivních (vnějších) podmínkách učení.

K subjektivním podmínkám učení řadí ty, které souvisejí s osobností učícího se seniora. Patří sem charakteristiky:

- kognitivní (intelektové schopnosti, styl učení),
- afektivní (postoje, motivace, zájmy),
- fyzické (věk, pohlaví, zdravotní stav),
- sociální a sociokulturní (vzdělanostní úroveň, status, rodinná situace).

K objektivním faktorům ovlivňujícím proces učení patří dle autorek zejména charakteristiky:

- učiva (obsah, rozsah, metody zprostředkování),
- vzdělavatelů a organizátorů (osobnostní a profesní kompetence),
- realizačního prostředí (materiální vybavení, dostupnost).

7.3 Specifika edukace seniorů

Výzkumy posledních let dokazují (Klevertová, Dlabalová, 2008), že:

- 10 % si pamatujeme z toho, co slyšíme,
- 15 % si pamatujeme z toho, co vidíme,
- 20 % si pamatujeme z toho, co současně vidíme a slyšíme,
- 40 % si pamatujeme z toho, o čem diskutujeme,

- 80 % si pamatujeme z toho, co přímo zažijeme a děláme,
- 90 % si pamatujeme z toho, co se pokoušíme naučit druhé.

Tato čísla platí u všech věkových kategorií. U seniorů však dvojnásobně. Pro seniory má velký význam jejich životní příběh. Bývají u nich upevněny stereotypy, které často nechtějí měnit, a proces učení je odlišný od učení v mladším věku. Učivo se již obtížně osvojuje, nemá-li logickou strukturu a praktický dopad. Krátkodobá paměť přestává fungovat a dlouhodobá paměť ukládá výběrově. Dochází ke zhoršení mechanické paměti, proto je nutné zaměřit se na paměť logicko-smyslovou (Klevetová, Dlabalová, 2008). Velkou měrou mohou pomoci správně zvolené metody výuky – převážně metody dialogické, řešení problémových situací a výcvikové metody (Petřková, Čornaničová, 2004).

Obsah vzdělávání je významným prvkem každé edukace, tedy i seniorské. Jeho tvorba není jednoduchá; obsah nemůže být stanoven nahodile, ale musí být podřízen edukačním cílům a respektovat potřeby starších lidí (Petřková, Čornaničová, 2004). Některé zásady při vzdělávání seniorů uvádějí Klevetová, Dlabalová (2008), kurzívou doplňují poznámky, jak tyto zásady využít při vzdělávání seniorů v prevenci kriminality:

- Starší člověk potřebuje k pochopení nového svůj vlastní způsob a vlastní tempo.

Při přednáškách se nemůže používat stejné tempo a styly výuky jako při preventivních akcích pro studenty středních a vysokých škol, nebo při školení policistů.

- Výuku je třeba zařadit na vhodnou denní dobu (nejvhodnější čas je mezi 9.30–11.30 a 15.30–17.00).

V seniorském věku by akce v dopoledních hodinách neměly být problémem. Déle než ve zmíněných 17 hodin by však přednášky neměly končit nejen z důvodu udržení pozornosti, ale také včasné a bezpečné cesty domů.

- Starší člověk potřebuje mít k dispozici přehledné a názorné písemné informace.

Vhodné je podávat konkrétní informace, sepsané přehledně a vhodnou velikostí písma. Názorné letáky a samolepky mají také velice důležitou roli ve vzdělávání seniorů.

- Příliš mnoho informací najednou nezvládne senior přijmout, je třeba je rozdělit na několik částí.

Je třeba dodržovat logickou souvislost mezi probíranými tématy, nepřebíhat od jednoho k druhému a dodržovat pravidelné přestávky.

- Při výuce a vzdělávání seniorů je třeba objevit jejich schopnosti a opírat se o jejich možnosti a dovednosti.

Seniorům je třeba dávat takové rady, které by mohli při svém věku a zdravotním stavu využít. Také je vhodné pracovat s jejich osobními zkušenostmi a zážitky.

- Je třeba vyjadřovat se pomalu a srozumitelně a ptát se, zda jsme to řekli tak, aby nám rozuměli.

Věci, které se nám mohou zdát jasné, senior nemusí pochopit. Jejich vysvětlení je nesmírně důležité pro dobrý výsledek celé akce. Jedná se v podstatě o zpětnou vazbu, bez které by přednáška postrádala smysl.

- Při nácviku používání nových pomůcek je nutné jednotlivé kroky opakovat a dbát na to, aby je senior sám zkoušel. Jedině tak odnaučíme chyby v prvopočátku. Každý krok má svůj význam, je třeba ho řádně objasnit, aby jednotlivé úkoly na sebe navazovaly.

Jedná se např. o řádné vysvětlení používání bezpečnostního vybavení domácnosti, nacvičení práce s ním, nacvičení nejzákladnějších způsobů sebeobrany, nebo zautomatizování postupů bezpečného chování.

- Není vhodné dávat seniorovi příliš mnoho úkolů najednou.

Vhodné jsou opakující se přednášky, vždy zaměřené na konkrétní problémový okruh. Při jednorázových přednáškách je třeba věnovat se jednomu hlavnímu tématu.

- Po starém člověku nelze chtít, aby se učil nazpaměť. Naučené je nutné opakováním uložit do dlouhodobé paměti.

Již zmíněné zautomatizování konkrétních postupů a chování, kterého lze dosáhnout pouze neustálým upozorňováním a opakováním nejen z řad odborníků, ale i rodiny.

- Starý člověk potřebuje znát limity svých možností, vědět, proč něco dělá a k čemu to vede.

Motivace je v tomto vzdělávání potřebná stejně jako všude jinde. Obětí trestného činu se může stát opravdu každý. Na to je třeba seniory upozornit (ne vyděsit!) a snažit se seznámit je s nejčastějšími riziky.

- Senior potřebuje za svou snahu a píli ocenění. Pocit úspěchu přináší motivaci ke zvládnání dalších úkolů.

Pochvala za vhodné poznámky k tématu, poděkování za účast a vyjádření podpory seniorům.

- Zvolíme-li správný přístup, senior sám v sobě objeví nové schopnosti a přesvědčení, že nikdy není pozdě chtít něco dokázat.

Správný přístup může vést k zájmu seniora o danou problematiku a ke snaze si vědomosti doplňovat a praktikovat je. V tom nejlepším případě by navíc mohl rozšiřovat své znalosti na seniory, kteří na přednášky, a třeba vůbec do společnosti, nechodí.

7.4 Vzdělávání seniorů na preventivních akcích policie

Téměř každý z nás provádí malé preventivní přednášky, když upozorňuje seniora v rodině, nebo okolí na různá nebezpečí a opatření, která by měl dodržovat. Takřka jakýkoliv člověk může po prostudování problematiky působit preventivně. Nejčastěji však tuto úlohu předávání preventivních informací přebírá policie – městská policie, Policie ČR.

Informace o průběhu a zásadách konání preventivních přednášek pro seniory jsem se dozvěděla od por. Daniely Razímové – Policie ČR Praha, nrap. René Novotného – Policie ČR Třebíč a str. Luboslava Fialy – Městská policie Brno.

Setkání bývají realizována formou přednášek a besed v klubech pro seniory, domovech pro seniory, kulturních centrech a podobných zařízeních. Policisté (nejčastěji z preventivní informační skupiny) seznamují posluchače s aktuálními formami trestné činnosti a informují je o dostupných metodách zajištění bezpečnosti osob a majetku. Současně se seniory vyhodnocují jejich vlastní zkušenosti, odpovídající formou je analyzují a vyvozují z nich závěry a poučení.

Největší důraz je kladen na názornost probíraného tématu. Tu policistům v poslední době zjednodušuje promítání DVD „(Ne)bezpečný věk“ (nástin

viz Příloha č. 7), které je rozděleno do několika kapitol (např. „Příležitost dělá zloděje“, „Možná přijde i podvodník“, „Někdo je za dveřmi“ apod.). Umožňuje působivě ukázat konkrétní druhy nebezpečí a způsob jejich správného řešení.

Informace je potřeba seniorům neustále opakovat a připomínat. K tomu slouží i řada informačních materiálů s odpovídající tematikou, které senioři na přednáškách dostávají (viz Příloha č. 8). Mají několik forem: od klasických brožurek, přes samolepky na dveře, až po visačky na kliku. Všechny tyto materiály mají jediný cíl. Stále seniorům připomínat opatrnost a zásady bezpečnosti.

Účast seniorů na preventivních akcích bývá různá. Největší úspěšnost mívají, pokud jsou pořádány v rámci klubů pro seniory. Schází se zde senioři aktivní, se zájmem o nové informace, zvyklí klub v tuto pravidelnou dobu navštěvovat. Naopak minimální účast mívají přednášky pořádané bez součinnosti s některou z organizací, která se seniory pracuje. O těch se senioři hůře dozvídají a nemají ani tak velkou motivaci se jich účastnit, nikoho tam neznají.

Rozsah preventivních akcí se liší město od města. Např. Městská policie Třebíč pořádá preventivní program „Beseda pro seniory“ a Policie ČR Třebíč pořádá program „Nebezpečný věk“. Jedná se o typ besedy, kterou popisují výše. Oproti tomu Městská policie Brno pořádá projekty „Řetízek“, „Senior linka bezpečí“, „Senior akademie“, „Centrum tísňového signálu“ a besedy pro seniory. Policie ČR Brno pořádá programy „Březen, měsíc seniorů“, „Senioři sobě“ a též besedy a přednášky pro seniory. Již na první pohled je patrný rozdíl v množství pořádaných akcí. Záleží samozřejmě na konkrétním období. V Třebíči se pořádá i mnoho dalších preventivních akcí – ne však v současné době. I tak si myslím, že Brno může být vzorem pro ostatní města, co se preventivních programů pro seniory týče.

8 BEZPEČNOSTNÍ ZÁSADY PRO SENIORY

Bílý kruh bezpečí (www.bkb.cz) a Policie ČR (www.policie.cz) uvádí několik zásad, jejichž dodržování může zmenšit riziko krádeže a podvodu (kapitola 8.1–8.4). Nelze je vyjmenovat všechny a bohužel ani jejich aplikace nezaručí stoprocentní jistotu, že se obětí trestného činu nestanete. Každé opatření však vaši bezpečnost zvyšuje. Záměrně zde nemluvíme pouze o seniorech, neboť následující zásady je nutné dodržovat v každém věku. Pokud si osvojíte určité zvyky již v mládí, ve stáří je budete brát jako automatické.

Zásady jsou rozděleny do jednotlivých kategorií podle míst, na kterých je nebezpečí trestného činu krádeže a podvodu nejčastější. Dále jsou v této kapitole zmíněny zásady sebeobrany (kapitola 8.5) a zásady rozpoznání manipulace (kapitola 8.6), která bývá příčinou velkého procenta trestných činů. Všechna opatření vedou ke společnému cíli – zvýšení bezpečnosti seniorů.

8.1 Nebezpečí doma

Zásada č. 1 – Svůj dům či byt si řádně zabezpečte

- ⇒ Jedná se o nejdůležitější zásadu, která zabrání vniknout do domu zloději, případně i podvodníkovi.
- ⇒ Maximální pozornost je třeba věnovat místu, kterým se pachatel do domu nejčastěji dostane – dveřím. Je vhodné vybavit je bezpečnostními štíty, zámky, řetízky, pojistkami dveřních závěsů, oplechováním, panoramatickými kukátkami apod.
- ⇒ Pokud se okna nacházejí v přízemí, je vhodné využití mříží či bezpečnostních fólií.
- ⇒ Na dveřním štítku je lepší uvádět příjmení v množném čísle (např. Novákovi), případně v mužském rodu, zvláště když v domě bydlí osamocená žena.

Zásada č. 2 – Nepodceňujte všímavost a občanskou solidaritu

- ⇒ Domov je třeba zabezpečit i při naší nepřítomnosti. Nejlepší formou je využití sousedské výpomoci.

- ⇒ Navzájem se informujte o delší nepřítomnosti, domluvte se na vybírání pošty ze schránky, předejte si telefonní čísla pro případ nouze atd.
- ⇒ Domluvte se se sousedy, že všichni budou zamykat vchodové dveře.
- ⇒ Při podezření na vloupání k některým ze sousedů okamžitě volejte policii.
- ⇒ Důležitá telefonní čísla mějte viditelně umístěna blízko telefonu. Kromě tísňových linek přidejte i kontakt na dobré sousedy.
- ⇒ V případě bezprostředního ohrožení volejte o pomoc z okna. Kolemjdoucím řekněte patro a číslo dveří. Řada pachatelů nechce riskovat další svědky a zmizí.

Zásada č. 3 – Nedovolte využít vašich vlastních chyb

- ⇒ Neschovávejte klíče pod rohožkou, ve schránce a podobně „známých“ místech, kam se zloději podívají ze všeho nejdříve.
- ⇒ Nesdělujte nikomu podrobnosti o zabezpečení vašeho domova.
- ⇒ Nechlubte se příliš svými majetkovými poměry.
- ⇒ Nezvěte každého do bytu – umožníte tím případnému pachateli orientovat se v bytě a zjistit majetkové poměry.
- ⇒ Nenechávejte si doma velké částky peněz. Uložte je v doprovodu spolehlivé osoby v bance, na poště, nebo ve spořitelně.
- ⇒ Neotevírejte dveře automaticky, aniž se přesvědčíte, kdo za nimi je.
- ⇒ Neotevírejte dveře, je-li za nimi tma. Ocitli byste se v nevýhodě – pachatel zůstává skrytý ve tmě, vy jste osvětleni.
- ⇒ Neotevírejte neznámým lidem, kteří zazvoní na domácí telefon.
- ⇒ Buďte opatrní ve vztahu k různým opravářům a zaměstnancům. Pokud jste si je neobjednali, do bytu je nepouštějte. Případně si nejdříve ověřte jejich návštěvu na konkrétním pracovišti, které uvádí. Pokud vás někdo oslovuje jménem, nic to neznamena. Může si ho přecíst na dveřích, nebo schránce.
- ⇒ Pokud jste sami doma, nic neplat'te hotově.

8.2 Nebezpečí na ulici

- ⇒ Po setmění se vyhýbejte rizikovým místům – parkoviště, okolí hospod, diskoték, stanic metra apod.
- ⇒ Pokud možno chodte s doprovodem.
- ⇒ Nenoste s sebou velký obnos peněz ani cennosti.
- ⇒ Svoji pozornost zvyšte při vstupu do domu. Pokud je ve vaší bezprostřední blízkosti neznámý člověk, do domu nevstupujte. Cítíte-li se v ohrožení, oslovte kolemjdoucí.
- ⇒ Rukou si přidržujte kabelku – zabráníte tak jejímu vytrhnutí.
- ⇒ Důležité je nenechávat si kabelku otevřenou. V případě tašek, které nelze uzavřít, s sebou nenoste cenné věci.
- ⇒ Mějte oddělené doklady od peněženky. Odcizené doklady mohou vést k další trestné činnosti (např. zneužití občanského průkazu k čerpání úvěru).
- ⇒ Noste u sebe navíc druhou peněženku s menším obnosem peněz. V případě přepadení předejte pachateli právě tu. Častěji se spokojí s malou částkou než s žádnou.
- ⇒ Peněženku noste ve vnitřní kapse bundy. Zadní kapsy kalhot se zásadně nedoporučují – ač to tak nevypadá, je velice jednoduché takto umístěnou peněženku odcizit bez povšimnutí poškozeného.

8.3 Nebezpečí v obchodních domech

- ⇒ Nikdy neztrácejte kontrolu nad svými taškami a kapsami. Neodkládejte kabelku do nákupního košíku.
- ⇒ Vyhýbejte se tlačenicím.
- ⇒ Pozornost musíte zvýšit i ve zkušebních kabinkách. Většina žen odkládá kabelky na zem a při zkoušení oblečení jim nevěnuje pozornost.
- ⇒ Neodkládejte peněženku při placení na prodejní pult. Při skládání zboží do tašky vzniká prostor pro její odcizení.

- ⇒ Při koupi hodnotných věcí (např. automobilů) nešetřete a zajistěte si znalecké posudky.
- ⇒ Buďte obezřetní vůči různým lákavým a „výhodným“ nabídkám. Velice často jsou podobné nabídky nakonec těmi nejdražšími.
- ⇒ Při uzavírání smluv, které mají majetkové důsledky, si vyžádejte právní pomoc.

8.4 Nebezpečí v dopravních prostředcích

- ⇒ Nejbezpečnější místo je v blízkosti řidiče a dveří. V metru je to první vagón.
- ⇒ Pokud vás někdo obtěžuje, nebo ohrožuje, požádejte o pomoc důvěryhodnou osobu středního, nebo mladšího věku. Použijte konkrétní oslovení, například: „Mladý muži, vy v té modré bundě, prosím, pomozte mi!“ Oslovení je směřováno přímo na danou osobu, která musí čelit i pozornosti okolí a zvyšuje se tedy pravděpodobnost pomoci. Při obecné formě žádosti: „Pomoc, pomoc!“ může okolí dělat, že nevidí, neslyší, že se ho to netýká.
- ⇒ Při nástupu sundejte batoh ze zad, ať na něj vidíte. Ledvinku nemějte na zádech, ale na břiše. Kabelku si hlídejte dle rad uvedených výše.

8.5 Zásady sebeobrany

Zdeněk Náchodský ve svém článku (www.bkb.cz) uvádí, že sebeobrana je většinou obecně chápána jako řešení již vzniklého střetu, tzn. vedení boje s útočníkem, který nás napadl. Tento náhled je však podle něj špatný a často ovlivněný akčními filmy. Upřesňuje, že podstata sebeobrany není ve vedení úderů, kopů, hodů soupeře na zem apod., ale v tom, jak se do reálně nebezpečné situace vůbec dostat, případně nedopustit se hrubých taktických chyb, které by předurčovaly vlastní neúspěch.

Níže uvedené informace popisují zásady doktora Náchodského, kterých je dobré se držet pro zvýšení své ochrany a bezpečnosti. Jsou určeny pro všechny věkové kategorie. Senioři je mohou v případě zhoršeného zdravotního stavu dodržovat alespoň z části, což může mít také nezanedbatelné výsledky.

Zásada č. 1 - Vyhýbejte se svému nepříteli.

- tato zásada znamená určitou regulaci vlastního životního stylu – nevystavovat se nebezpečí a raději se mu vyhýbat.

Zásada č. 2 - Každá akce je rychlejší než reakce.

- útočná akce je vždy rychlejší než obranná reakce, při obraně jednáme vždy se zpožděním,
- útočník je vždy ve výhodě (útok zahajuje, volí místo, zbraně),
- rozhoduje se na základě iracionálního, sobeckého způsobu myšlení a není ovlivněn žádnými zábranami.

Zásada č. 3 - Nikdy nechoďte do předem prohraného boje.

- tato zásada je vázána na rizika vlastních ztrát (pokud se vzdám a budu plnit příkazy útočníka).

Zásada č. 4 - Přílišná důvěra v korektnost a slušnost druhého, zvláště neznámého, je velmi nebezpečná.

- pokud jsem já slušná, protistrana taková být nemusí,
- bezstarostnost a důvěřivost se v těchto případech rovná neostražitosti a nesoustředěnosti.

Zásada č. 5 - Pokud jste nuceni bojovat, bojujte nečestně.

- jedině takový boj má smysl,
- útočník nás napadá z nečestných důvodů, a proto je třeba využít všech technik, abychom průběh střetu zkrátili na minimum – např. atakování citlivých míst útočnickova těla.

Zásada č. 6 - Důvěřujte svému instinktu a intuici, jednejte a konejte v souladu s nimi.

- tento způsob náhlého duševního vidění a cítění nastupuje v předtuše hrozby vzniku nebezpečné situace; jde o stavy, které jsou tzv. na hranici normálu.

Zásada č. 7 - Jednou z největších bariér pro vedení střetu (sebeobraného konání) je vlastní korektnost a tzv. slušné vychování.

- lidé, kteří se nikdy neprali a ani to ve svém věku nedokážou, berou ohledy na útočníka a bojí se trestního řízení v případě poškození pachatelova zdraví.

Zásada č. 8 - Na překvapivou situaci reagujte překvapivě.

- zásada mnohokrát ověřená praxí,
- největší problém spočívá v tzv. úlekové reakci, která může trvat až příliš dlouho. Pokud se však podaří nabýt psychickou stabilitu, lze tuto zásadu využít ve svůj prospěch.

Zásada č. 9 - Zásada kontroly a sebekontroly (časového rozpočtu a nutných informací).

- poskytnout svým nejbližším přehled o vlastní činnosti – kam jdu, s kým jdu, kudy jdu apod.,
- zvláště důležité je udání časů a jejich skutečné dodržování.

8.6 Zásady rozpoznání manipulace

Manipulaci využívají pachatelé trestného činu velice často. Spojením tohoto nečestného jednání a důvěřivosti seniorů vzniká řada podvodů. Příkladem jsou předváděcí akce, kterých se senioři účastní v největším zastoupení. Prodejci je manipulací přinutí k podpisu nevýhodné smlouvy. Proto považují tuto podkapitolu za stejně důležitou, jako jsou konkrétní rady bezpečného chování. Pokud se senior dokáže ubránit manipulaci, ubrání se často trestnému činu.

Isabelle Nazare-Aga (1999) radí, že, pokud se chceme problémům spojeným s manipulací vyhnout, musíme projít třemi etapami:

1. seznámit se s manipulativním způsobem jednání,
2. rozpoznat manipulátora,
3. chránit se před ním.

8.6.1 Druhy manipulativního chování

K seznámení s manipulativním způsobem jednání a k jeho rozpoznání nám může pomoci několik charakteristik manipulátorů Nazare-Aga (1999), u kterých jsou uvedeny jejich typické způsoby chování a jednání.

Sympatický manipulátor

Tento typ se vyskytuje nejčastěji a je nejnebezpečnější, neboť dokonale skrývá svoji hru. Takový člověk je usměvavý, přívětivý, veselý a dokáže být také velmi pozorný. Proniká snadno do prostoru druhých a okamžitě si ho přisvojuje. Jeví se jako milý člověk, jemuž bychom se rádi podobali a jehož náklonnost by nás těšila. Značná část manipulátorů (asi 60 %) se řídí ve svém chování zásadou, že je potřeba navázat co nejrychleji přátelský vztah, nebo se chovat tak, aby v ostatních okamžitě vzbudili sympatie.

Sympatický manipulátor je však sympatický pouze do určité míry. Jakmile se dotkneme jeho moci, nebo teritoria, okamžitě se mění. Jakmile mu něco odmítneme, začne být ironický, sarkastický, naléhavý, dokonce i zlý. Nesnáší poznámky a výčitky, jako každý jiný manipulátor.

Okouzlující manipulátor

Okouzlující manipulátor je obvykle přitažlivého zevnějšku. Má to, čemu se říká šarm. Dívá se lidem přímo do očí, klade jim otázky, které je mohou zaskočit, ale sám přitom na dotazy odpovídá vyhýbavě. Od ostatních si bere to, co chce, ale nedává nic kromě lichotek. Poklony, které většinou nemyslí vážně, pro něj představují účinnou

zbraň k dobývání druhých. Dokonale ovládá všechny postupy, jak se lidem zalíbit a okouzlit je.

Altruistický manipulátor

Altruistický manipulátor nám všechno dá, všechno pro nás udělá, všechno nám koupí, aniž bychom ho o to museli žádat. Přitom však očekává, že platí zavedená zásada – princip reciprocity – dá nám všechno, ale potom mu nelze nic odmítnout. A to i v případě, kdy nechceme dělat to, co manipulátor žádá, nebo nás přinutí něco udělat, aniž by nás o to výslovně požádal.

Vzdělaný manipulátor

Manipulátor se někdy skrývá v neobyčejně vzdělaném muži (nebo ženě). Dává najevo lehké pohrdání těmi, kteří nemají stejné vědomosti jako on, a podivuje se neznalosti ostatních při hovoru o úzce specializovaných tématech, o nichž málokdo něco ví. Hovoří-li však o tématu, které znáte velmi dobře, brzy zjistíte, že se v některých bodech mýlí, nebo prostě lže.

Nesmělý manipulátor

Nesmělého, mlčenlivého manipulátora lze poznat jen velmi obtížně, a to i proto, že se vyskytuje zřídka. Skrývá své snahy obvykle za předstíranou nesmělostí, drží se v pozadí a mnoho toho nenamluví. Soudí nás mlčením a pohledy, aniž by vyslovil svůj názor ve chvíli, kdy bychom to potřebovali. Jeho přítomnost někdy pocítujeme jako tíživou, nebo na ni naopak chvílemi dokážeme zcela zapomenout.

Nesmělý manipulátor se liší od běžného nebo pasivního manipulátora způsobem, jak lidi odsuzuje – nepřímě. Tvrdí o sobě, že konflikty přímo nesnáší, a přitom je obratně vyvolává. Jen zřídka si dokážeme uvědomit, že nepříjemnou atmosféru způsobuje právě on.

Manipulátor diktátor

Diktátor je druhem manipulátora, kterého snadno poznáme. Obvykle se chová prudce, ostře kritizuje a slovně napadá lidi ve svém okolí. Potřebuje-li naše služby,

uchyluje se k lichotkám, ale dobře míněné, zasloužené komplimenty od něj neuslyšíme. Často bývá nepříjemný, agresivní a autoritativní. Lidé v jeho okolí se ho bojí. Přesto se mu daří dosáhnout všeho, co chce. Velkou roli přitom hraje strach, který vzbuzuje.

8.6.2 Ochrana před manipulací

Nejčastějšími oběťmi manipulátorů se stávají lidé, kteří se v každodenním životě nedovedou, nebo nechtějí dostatečně prosadit. Manipulátor dokáže pasivního člověka poznat velmi snadno a rychle a řádně toho využívá (Nazare-Aga, 1999).

Chránit se před manipulátorem můžeme hlavně pomocí dvou základních zásad, které Nazare-Aga ve své knize popisuje: kontramanipulací a naučením se odmítání.

Kontramanipulace je technika. Cílem je manipulativnímu člověku odpovídat, jako by vás manipulace nechávala zcela lhostejnými. Tento člověk si pohrává se slovy, s jejich nejasnými významy a spoléhá na jejich moc. Používejte stejná slova, čímž budou vaše pozice vyrovnané. Pro kontramanipulaci jsou stanoveny určité zásady, na jejichž dodržování záleží výsledky:

- Mluvit v krátkých větách.
- Vyjadřovat se neurčitě.
- Používat neurčité „se“, „člověk“ apod.
- Usmívat se, hlavně na konci věty.
- Hovořit stále zdvořile.
- Nezaplétat se do diskuse, pokud k ničemu nevede, nebo spěje jen ke znevažování.
- K ironii se uchýlovat jen tehdy, když chceme manipulátora odbýt.
- Krátce se omluvit, ale neospravedlňovat se.

Chceme-li prosadit vlastní způsob jednání, musíme nejprve umět **odmítnout**. Neznamená to odmítat vždy a všechno, ale pouze to, co nám nevyhovuje. Je nutné odmítnout ve třech situacích, třemi způsoby:

- pokud nemůžete druhému zcela vyhovět – částečné odmítnutí („Rád..., pokud...“, „Ano, ale pod podmínkou...“),

- pokud chcete změnit situaci, která vám nevyhovuje – konstruktivní kritika („Chápu, že..., ale když vy...(děláte to či ono), znamená to pro mě... Mohli bychom...“),
- pokud vám žádost vůbec nevyhovuje – úplné odmítnutí („Nemůžu vám pomoci.“, „Nemám zájem.“).

Manipulátor nemá rád, když odmítnete jeho žádost, nebo návrh. Navíc nepovažuje odmítnutí za konečné, neboť na odpor není zvyklý. Reaguje tak, že odmítnutí ignoruje a zopakuje svoji žádost. Vy mu však musíte dát stejnou odpověď – tzv. postup poškrábané desky. Spočívá v tom, že opakujete stále stejným tónem odmítnutí – bez zvyšování hlasu, dalšího ospravedlňování, stále stejnými slovy a neagresivním způsobem.

EMPIRICKÁ ČÁST

Empirická část obsahuje výsledky výzkumného šetření, jehož cílem bylo zjistit zkušenosti seniorů s trestným činem krádeže/podvodu a jejich postoj k prevenci a názory na tuto problematiku u osob v produktivním věku.

9 METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

9.1 Cíle výzkumného šetření

Pro výzkumné šetření bylo zvoleno 6 cílů:

- Cíl č. 1: Zjistit, jaké množství seniorů se stalo obětí trestného činu krádeže/podvodu.
- Cíl č. 2: Zjistit nejčastější podobu trestného činu spáchaného na seniorech z hlediska krádeží a podvodů.
- Cíl č. 3: Zjistit preventivní opatření, která senioři dodržují a jaký přístup k prevenci mají.
- Cíl č. 4: Porovnat počet obětí trestného činu z řad seniorů s počtem osob v produktivním věku informovaných o těchto trestných činech.
- Cíl č. 5: Zjistit názor osob v produktivním věku na problematiku seniorů jako možných obětí trestného činu krádeže/podvodu.
- Cíl č. 6: Zjistit přístup rodinných příslušníků seniora k jeho informovanosti o možných nebezpečích.

9.2 Hypotézy

Bylo stanoveno 6 hypotéz:

- Hypotéza č. 1: Počet seniorů, kteří se nestali obětí trestného činu krádeže/podvodu, významně převyšuje počet skutečných obětí.
- Hypotéza č. 2: Nejčastější trestný čin má podobu krádeže na veřejném místě s finanční škodou do deseti tisíc korun.

- Hypotéza č. 3: Seniori podnikají pouze minimální preventivní opatření.
- Hypotéza č. 4: Většina osob v produktivním věku zná osobně seniora, který se stal obětí trestného činu krádeže/podvodu.
- Hypotéza č. 5: Senior je považován za nejsnazší oběť trestného činu krádeže/podvodu, jeho největší zranitelnost spočívá v důvěřivosti k cizím lidem.
- Hypotéza č. 6: Ve většině rodin upozorňují členové seniora na nebezpečí, která mu hrozí.

9.3 Průběh výzkumného šetření

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 200 respondentů – 100 seniorů (osoby od 65 let výše) a 100 osob v produktivním věku, které jsem omezila rozhraním 20 až 60 let. Průzkum byl realizován v průběhu měsíce listopadu a prosince převážně v Třebíči, Brně a jejich okolí. Snažila jsem se do něj zapojit přibližně stejný počet žen i mužů. V případě seniorů se však projevila větší ochota spolupracovat u žen, proto je zde jejich zastoupení převažující. V případě druhém se podařilo pro odpovědi získat stejné množství osob obou pohlaví.

Výsledky získané šetřením byly zpracovány pomocí aplikace Microsoft Office Excel 2002.

9.4 Dotazník

Ke splnění vytyčených cílů diplomové práce jsem zvolila metodu dotazníkového anonymního šetření.

Vytvořila jsem dvě verze dotazníku – každá je určena pro jinou cílovou skupinu. První pro seniory (viz Příloha č. 9), druhá pro osoby v produktivním věku (viz Příloha č. 10). Dotazníky byly sestaveny na základě předem stanovených cílů a hypotéz. V úvodu jsou respondenti seznámeni s účelem, kvůli kterému dotazník vyplňují, a s pokyny, jak ho správně vyplnit.

Varianta A obsahuje celkem 11 otázek. Poslední 2 zjišťují identifikační údaje respondentů, a to věk a pohlaví. Zbytek otázek se zabývá zkušenostmi seniorů s trestným činem krádeže/podvodu a preventivními opatřeními, která senioři dodržují.

Jedná se o otázky uzavřené s možností výběru jedné, nebo více nabízených odpovědí. Pouze u třech variant (č. 4b, 8a, 9b) jsou respondenti požádáni o doplnění své odpovědi.

Varianta B obsahuje celkem 7 otázek. I zde jsou poslední dvě identifikační. Zbylé otázky zjišťují pohled osob v produktivním věku na seniora jako možnou oběť trestného činu krádeže/podvodu, jejich zkušenosti a způsob prevence, které uplatňují na rodinné příslušníky. Ve dvou případech jsou otázky otevřené, zbylé tři jsou uzavřené (při variantě odpovědi 5a je však odpovídající požádán o rozšíření své odpovědi).

K hypotéze č. 1 (Počet seniorů, kteří se nestali obětí trestného činu krádeže/podvodu, významně převyšuje počet skutečných obětí.) se vztahuje otázka č. 1A.⁴

K hypotéze č. 2 (Nejčastější trestný čin má podobu krádeže na veřejném místě s finanční škodou do deseti tisíc korun.) se vztahují otázky č. 2A, 3A, 4A, 5A.

K hypotéze č. 3 (Seniori podnikají pouze minimální preventivní opatření.) se vztahují otázky č. 6A, 7A, 8A, 9A.

K hypotéze č. 4 (Většina osob v produktivním věku zná osobně seniora, který se stal obětí trestného činu krádeže/podvodu.) se vztahuje otázka č. 1B.⁵

K hypotéze č. 5 (Senior je považován za nejsnazší oběť trestného činu krádeže/podvodu, jeho největší zranitelnost spočívá v důvěřivosti k cizím lidem.) se vztahují otázky č. 2B, 3B a 4B.

K hypotéze č. 6 (Ve většině rodin upozorňují členové seniora na nebezpečí, která mu hrozí.) se vztahuje otázka č. 5B.

⁴ A = varianta dotazníku pro seniory

⁵ B = varianta dotazníku pro osoby v produktivním věku

10 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

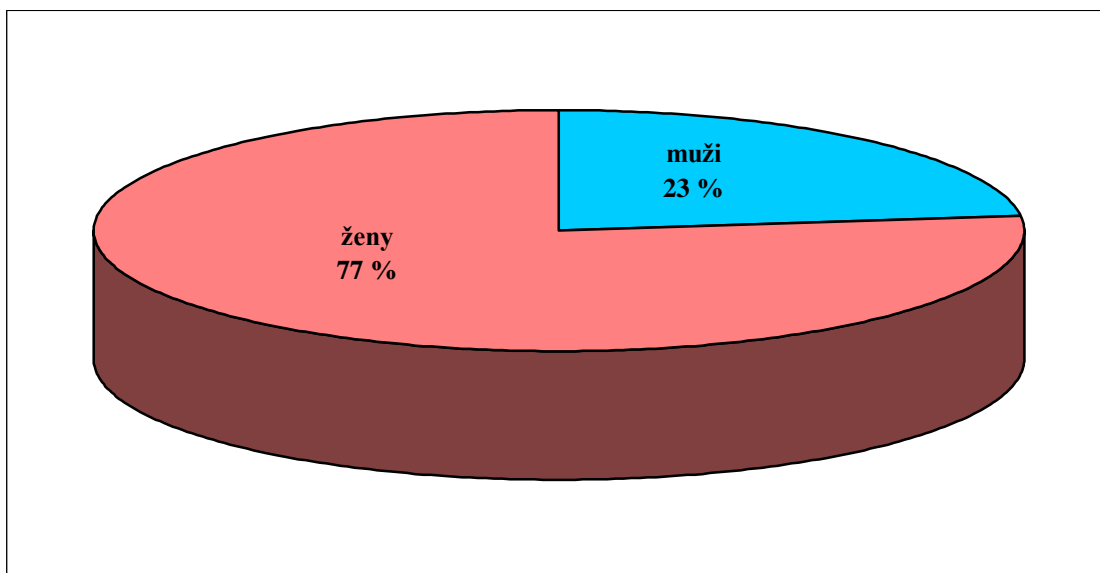
10.1 Vyhodnocení dotazníku – Varianta A (pro seniory)

Pohlaví respondentů

Graf č. 7 znázorňuje, že dotazníkového šetření varianty A se zúčastnilo 77 žen a 23 mužů.

Nerovnoměrný počet zastoupení jednotlivých pohlaví je způsoben hlavně větší ochotou žen vyplnit dotazník. Muži – senioři tuto prosbu často odmítli.

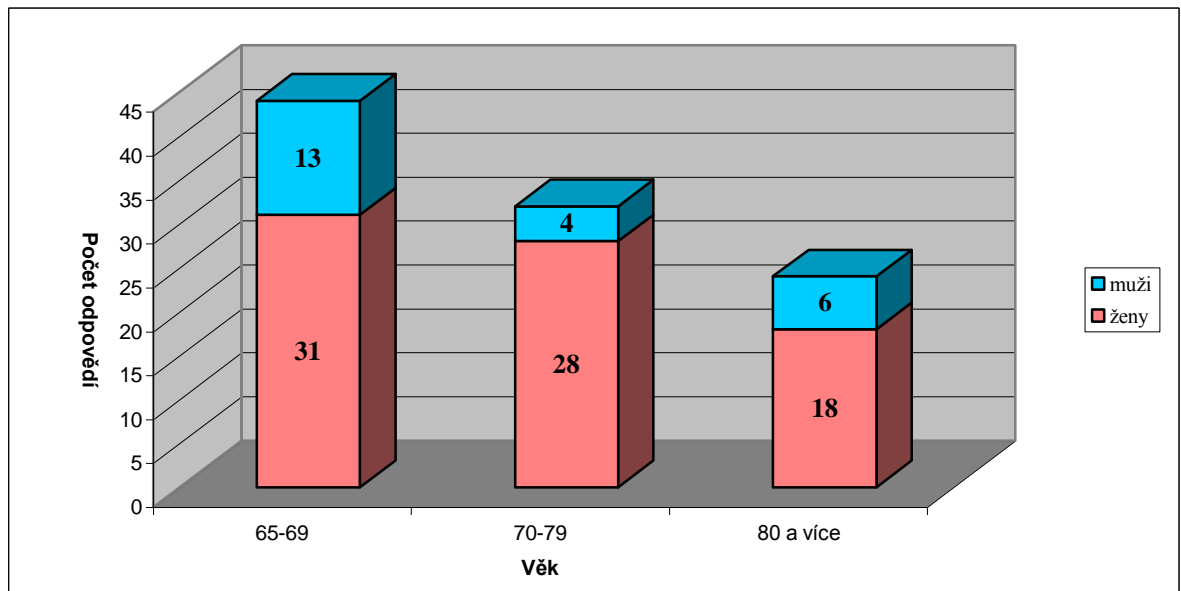
Graf č. 7 Pohlaví respondentů

Věk respondentů

Z Grafu č. 8 je patrné, že z celkového počtu 100 respondentů bylo u žen i u mužů nejvíce zastoupeno věkové rozmezí 65–69 let, a to v počtu 31 žen a 13 mužů. Věková skupina 70–79 let byla reprezentována 28 ženami a 4 muži. Kategorie 80 a více let 18 ženami a 6 muži.

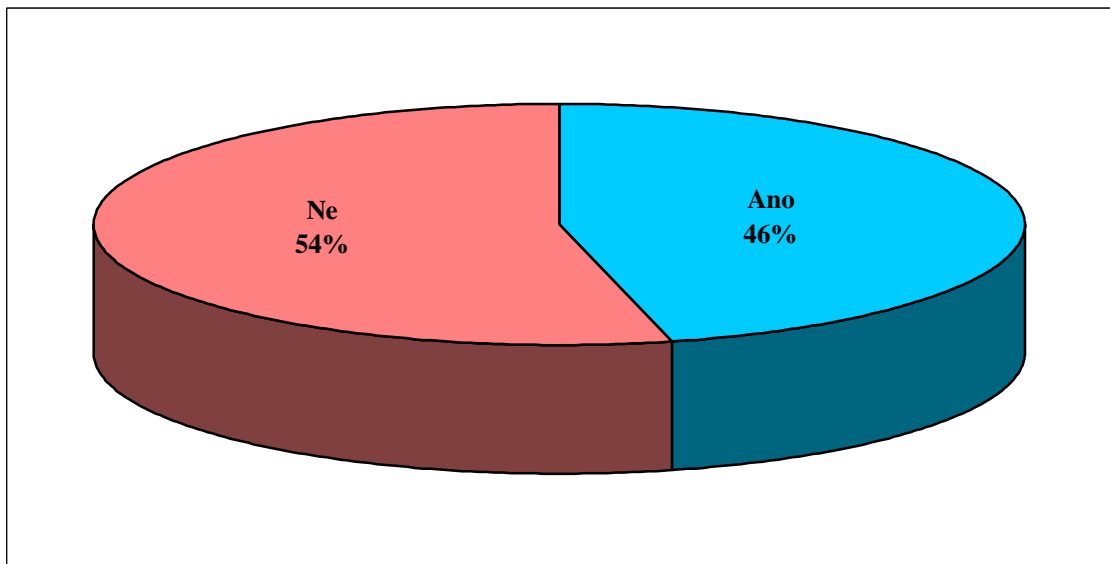
Graf č. 8 Věk respondentů

Otázka č. 1: Stal(a) jste se někdy obětí krádeže/podvodu?

Tato otázka měla za úkol zjistit, kolik seniorů má osobní zkušenost s trestným činem krádeže, nebo podvodu. Celých 46 % respondentů uvedlo, že podobnou zkušenost má, 54 % ne (viz Graf č. 9). V případě možnosti „Ne“ pokračovali respondenti v odpovídání od otázky č. 6.

Graf č. 9 Osobní zkušenost s krádeží / podvodem

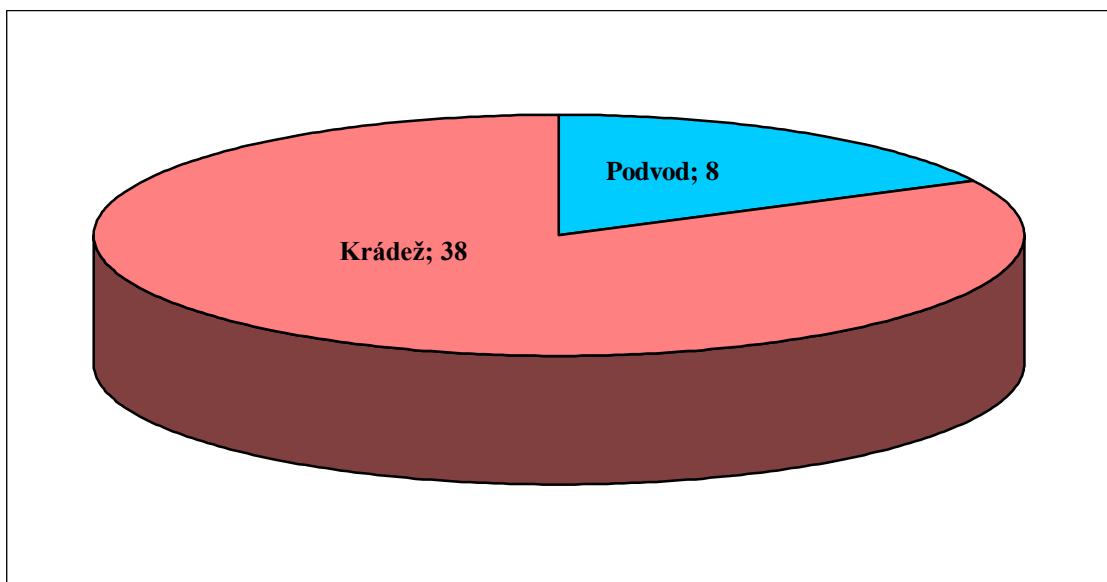
Otázka č. 2: O jaký druh trestného činu se jednalo?

Na otázky č. 2–5 odpovídali pouze respondenti, kteří v otázce č. 1 zvolili možnost „Ano“, tj. 46 dotázaných. 38 z nich se stalo obětí trestného činu krádeže, 8 podvodu (viz Tabulka č. 2 a Graf č. 10).

Tabulka č. 2 Druh spáchaného trestného činu

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Krádež	38	83 %
Podvod	8	17 %
Celkem	46	100 %

Graf č. 10 Druh spáchaného trestného činu

Otázka č. 3: Jaká Vám nastala finanční škoda?

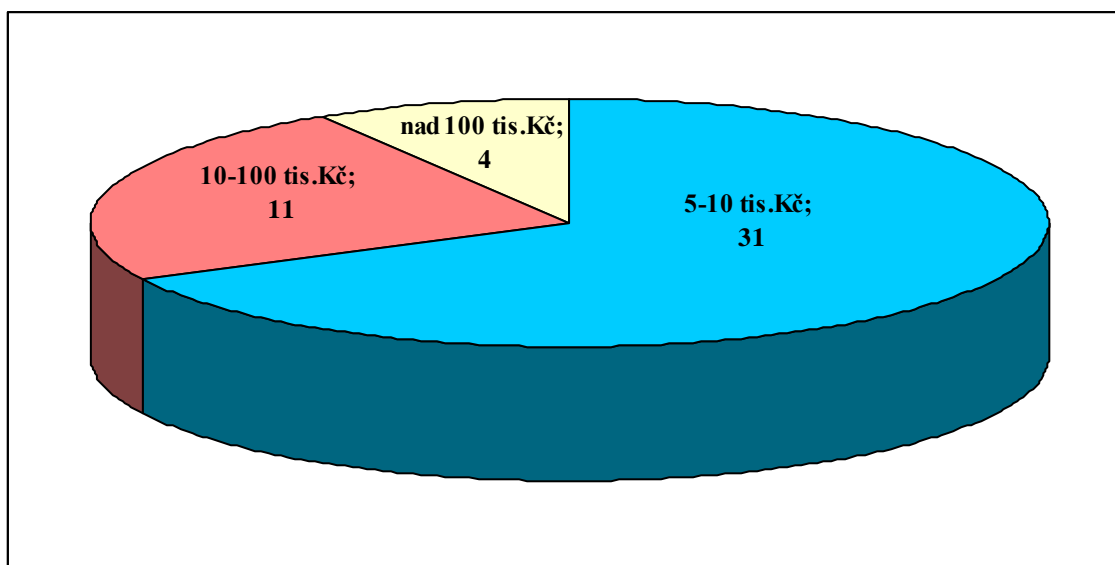
Z Tabulky č. 3 a Grafu č. 11 lze vyčíst, že nejčastěji byla způsobená finanční škoda v rozmezí 5–10 tisíc korun, a to v 31 případech. 11 respondentů uvedlo škodu 10–100 tisíc korun a 4 poškození dokonce škodu nad 100 tisíc korun.

Někteří dotazovaní využili možnosti napsat konkrétní částku a upřesnili tak svoje odpovědi. Tři nejvyšší konkrétní finanční sumy, které byly uvedeny, jsou: 40 000, 129 000 a 850 000 korun. Škoda v hodnotě 129 000 korun nastala v důsledku podvodu, zbylé dvě zmíněné částky jako důsledek krádeže.

Tabulka č. 3 Vzniklá finanční škoda

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
5–10 tisíc Kč	31	67 %
10–100 tisíc Kč	11	24 %
Nad 100 tisíc Kč	4	9 %
Celkem	46	100 %

Graf č. 11 Vzniklá finanční škoda

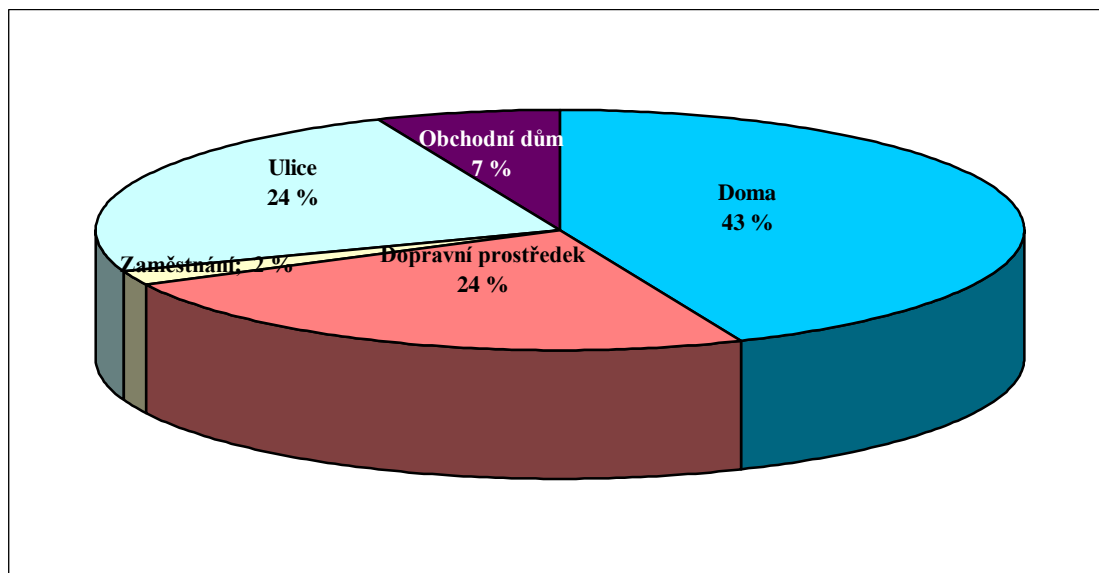
Otázka č. 4: Kde k trestnému činu došlo?

Tabulka č. 4 zobrazuje lokaci spáchaného trestného činu. Ve 20 případech se jednalo o domov – trvalé bydliště seniorů, ve zbylých 26 případech o spáchání trestného činu na veřejnosti. Tito respondenti byli ještě požádáni o uvedení konkrétního místa, neboť pojem veřejnost je velice obecný. Graf č. 12 zobrazuje již kompletní odpovědi. 11 seniorů (tj. 24 %) bylo okradeno/podvedeno v dopravním prostředku – nejčastěji uváděný byl vlak. Stejný počet respondentů uvedlo ulici a 3 osoby (tj. 7 %) obchodní dům. Jedna žena uvedla jako místo krádeže její zaměstnání.

Tabulka č. 4 Místo spáchání trestného činu

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Doma	20	43 %
Na veřejnosti	26	56 %
Celkem	46	100 %

Graf č. 12 Místo spáchání trestného činu

Otázka č. 5: Byl tento trestný čin potrestán?

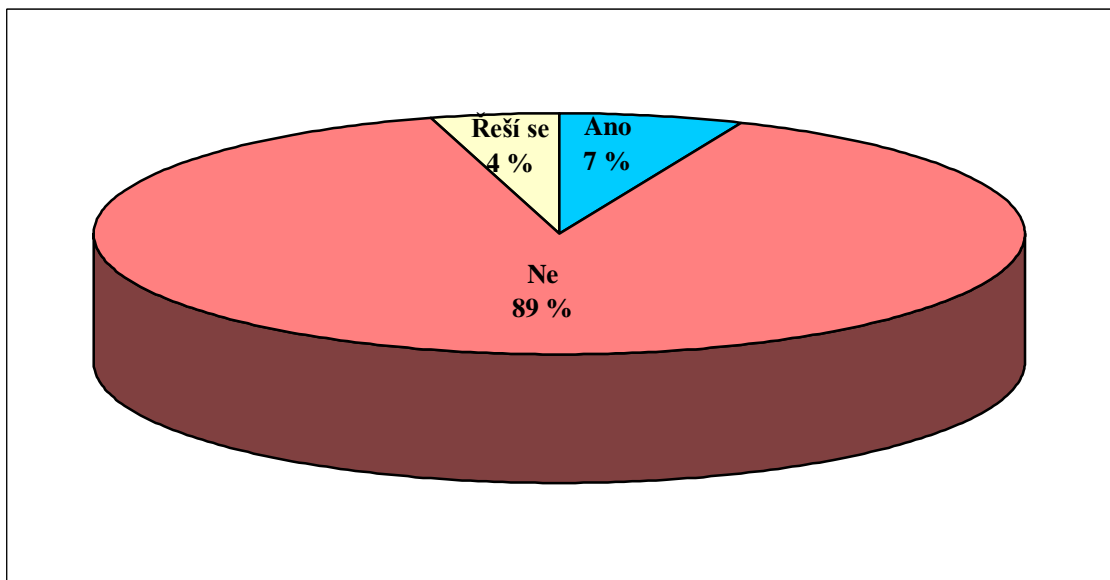
Jak lze vyčíst z Tabulky č. 5 a Grafu č. 13, pouhé 3 ze 46 případů trestného činu byly potrestány, 2 jsou stále v šetření a zbytek (41 případů) potrestán nebyl.

Někteří respondenti ke své odpovědi však připojili poznámku, že trestný čin ani nenahlásili.

Tabulka č. 5 Byl trestný čin potrestán?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	3	7 %
Ne	41	89 %
Stále je v šetření	2	4 %
Celkem	46	100 %

Graf č. 13 Byl trestný čin potrestán?

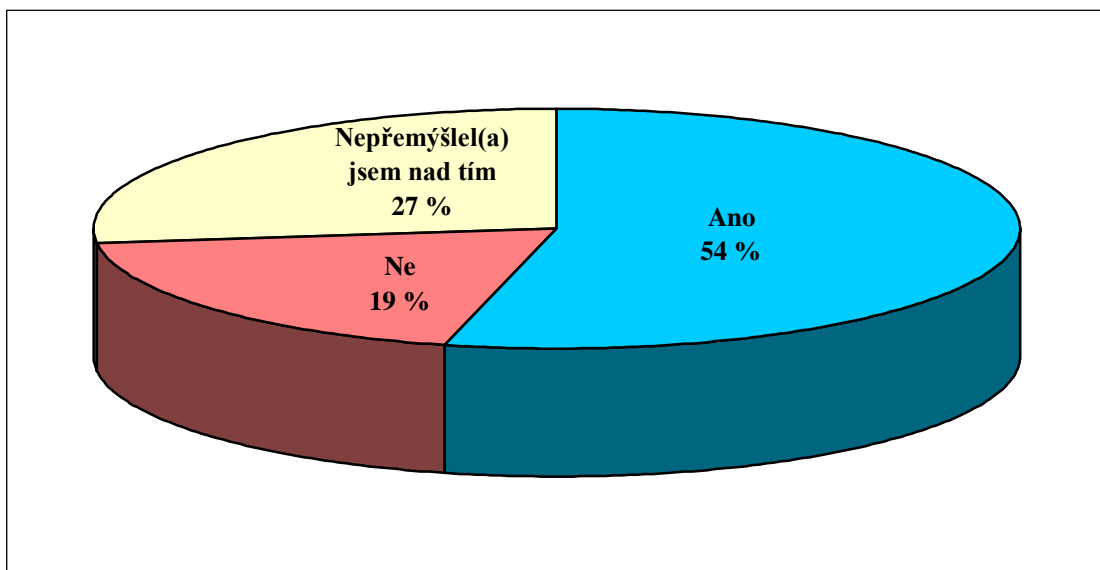

Otázka č. 6: Bojíte se, že byste se mohl(a) stát (znovu) obětí krádeže/podvodu?

Na otázku č. 6 již odpovídalo všech 100 respondentů. 54 z nich uznalo, že se bojí, že by se mohli stát obětí trestného činu, 19 si tuto možnost nepřipouští a 27 o možnosti tohoto nebezpečí vůbec nepřemýšlelo (viz Graf č. 14).

Výsledky jsou velmi vyrovnané u seniorů okradených (podvedených) a seniorů, kteří se obětí podobného trestného činu nestali. Neobjevila se zde žádná souvislost mezi předchozí zkušeností a současnou obavou.

Graf č. 14 Obava z (opakování) krádeže/podvodu

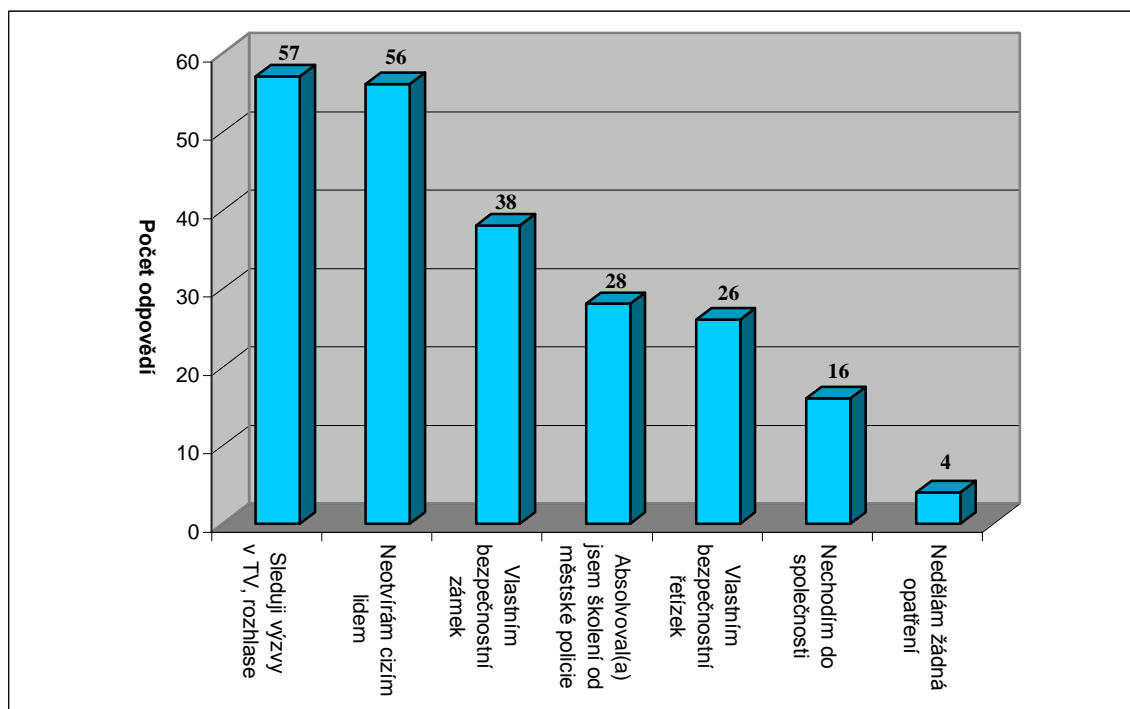

Otázka č. 7: Co děláte pro svoji ochranu?

U této otázky respondenti uváděli opatření, která dodržují pro svoji ochranu. Nejčastější odpovědi bylo sledování výzev v televizi a rozhlase (57) a pravidlo neotvírat cizím lidem (56). Bezpečnostní zámek vlastní 38 respondentů, bezpečnostní řetízek 26. Školení od městské policie či jiného aprobovaného jedince absolvovalo 28 seniorů. Nechodit do společnosti jako prostředek ochrany zvolilo 16 osob. 4 senioři se přiznali, že žádná opatření pro zajištění své bezpečnosti nedělají (viz Graf č. 15).

U poslední možnosti odpovědi „Nedělám žádná opatření“ takto odpověděl pouze jeden senior, který se stal obětí krádeže. Zbytek nemá s trestnou činností žádné zkušenosti.

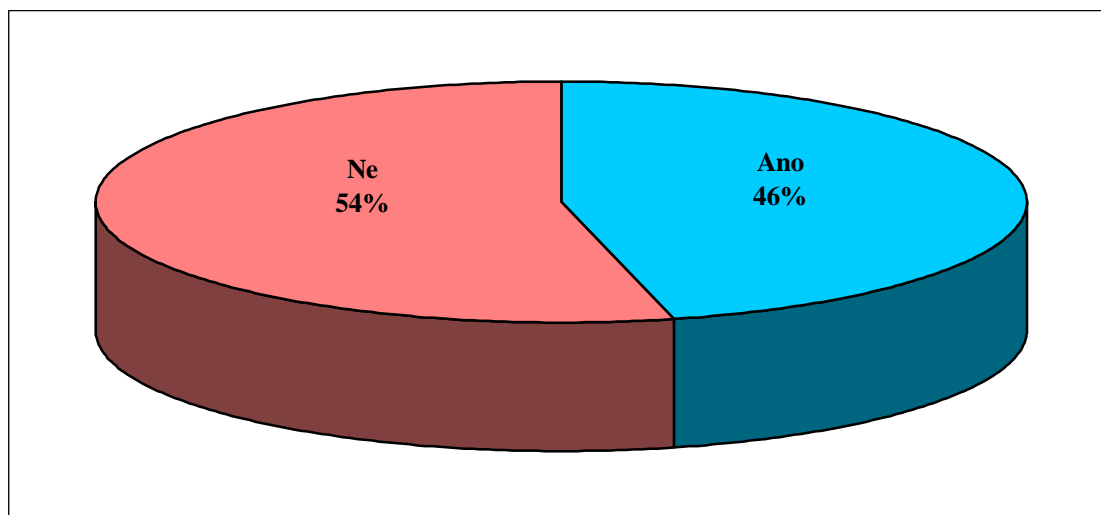
Graf č. 15 Způsoby osobní ochrany

Otázka č. 8: Znáte nějaké preventivní-vzdělávací programy pro seniory?

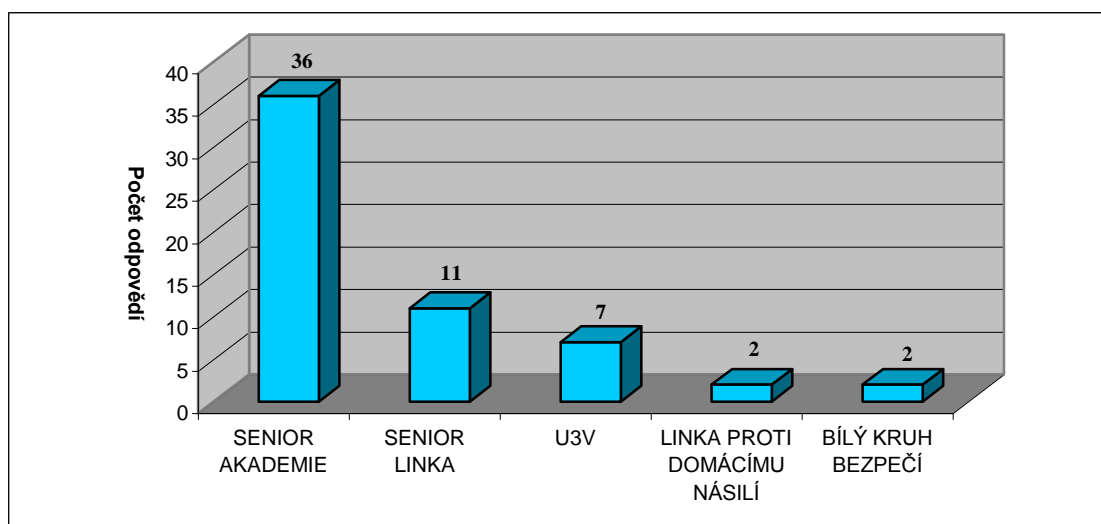
U otázky č. 8 uvedlo 46 % respondentů, že znají nějaké preventivní-vzdělávací programy pro seniory. 54 % dotazovaných nikoliv. Znázornění přináší Graf č. 16.

Graf č. 16 Znalost programů pro seniory

Graf č. 17 ukazuje konkrétní programy, které senioři znají. 36x byla uvedena Senior akademie, 11x Senior linka, 7x Univerzita třetího věku (v grafu U3V), 2x Linka proti domácímu násilí a 2x Bílý kruh bezpečí.

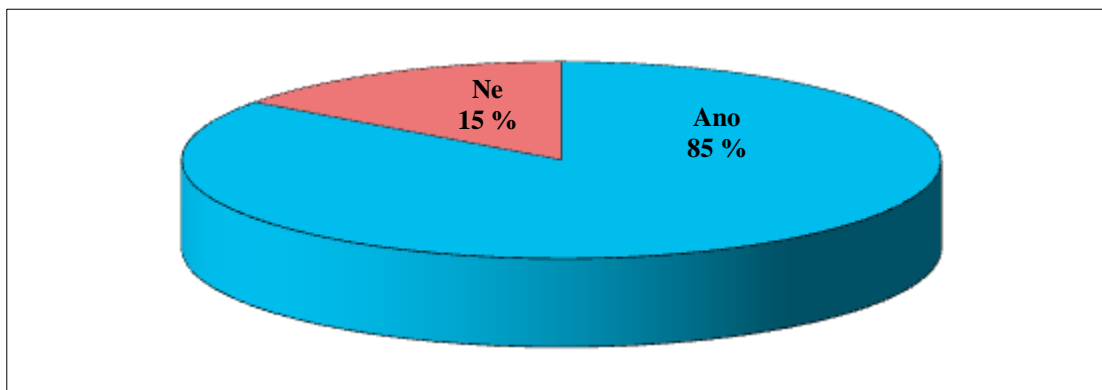
Graf č. 17 Přehled známých programů pro seniory

Otázka č. 9: Byl(a) byste ochoten (ochotna) zúčastnit se přednášky o prevenci kriminality?

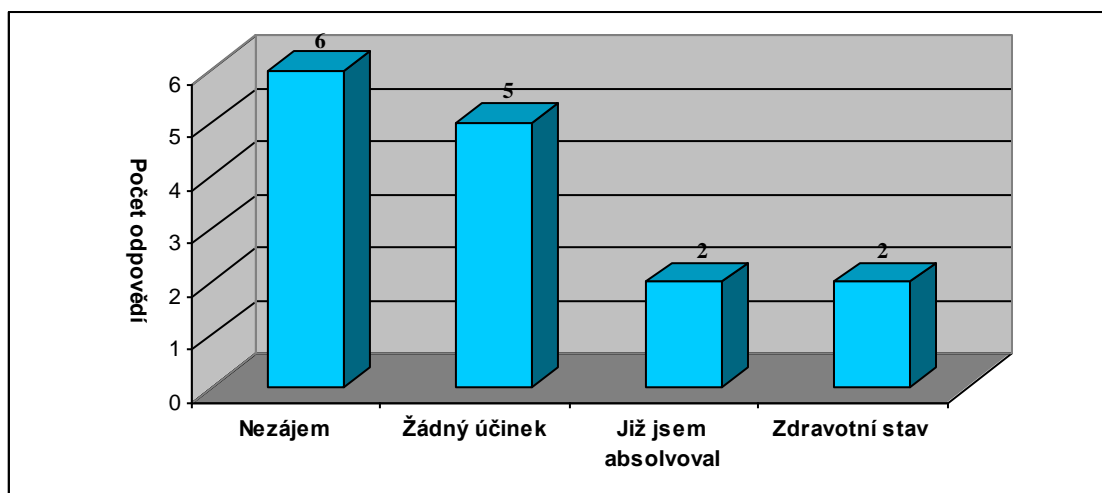
Z Grafu č. 18 vyplývá, že 85 % dotazovaných by bylo ochotno se zúčastnit přednášky o prevenci kriminality, 15 % ne.

Graf č. 18 Ochota zúčastnit se přednášky o prevenci kriminality

Graf č. 19 upřesňuje důvody těch seniorů, kteří by se účastnit preventivní přednášky nechtěli. Nezájem o podobné akce má 6 seniorů. Pochybnost o tom, že by měla nějaký účinek, vyjádřilo 5 seniorů. 2 dotazovaní již podobnou přednášku absolvovali a považují ji za dostačující. Neúčast na přednášce z důvodu špatného zdravotního stavu uvedli 2 respondenti.

Graf č. 19 Důvody odmítnutí přednášky na téma prevence kriminality

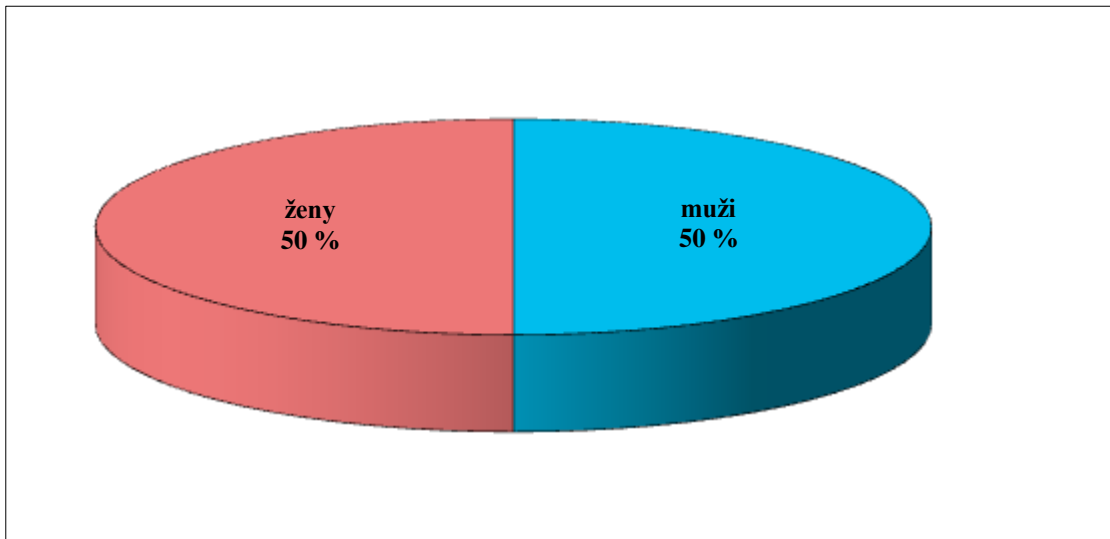

10.2 Vyhodnocení dotazníku – Varianta B (pro osoby v produktivním věku)

Pohlaví respondentů

Z Grafu č. 20 je patrné, že dotazníkového šetření Varianty B se zúčastnilo 50 % žen a 50 % mužů.

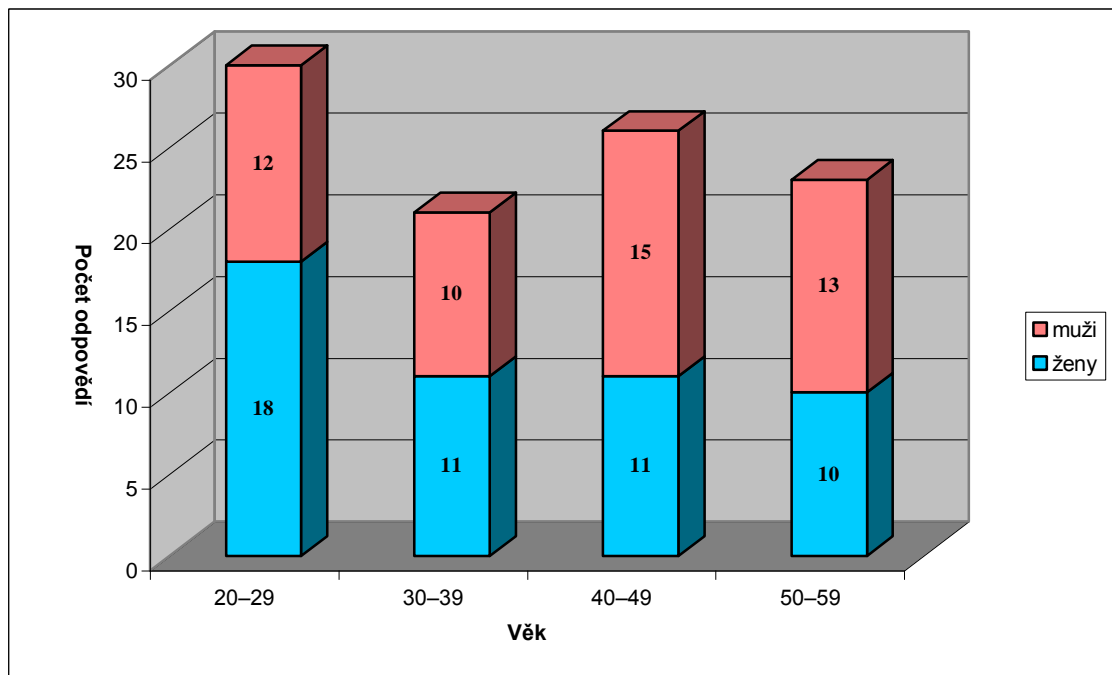
Graf č. 20 Pohlaví respondentů

Věk respondentů

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 100 respondentů, z toho největší část ve věkovém rozmezí 20–29 let – 18 % žen a 12 % mužů. V druhé byly osoby ve věku 40–49 let – 11 % žen a 15 % mužů. Osob v rozhraní 50–59 let vyplnilo dotazník 10 % žen a 13 % mužů. Nejméně zastoupená věková skupina je 30–39 let – 11 % žen a 10 % mužů. Tyto údaje jsou uvedeny v Grafu č. 21.

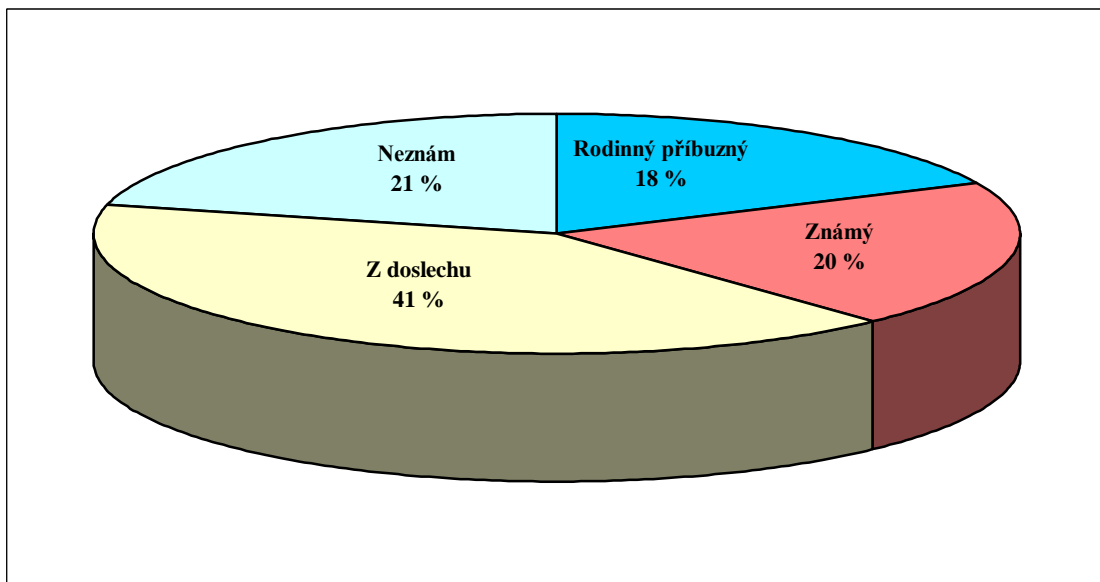
Graf č. 21 Věk respondentů

Otázka č. 1: Znáte ve svém okolí seniora, který byl okraden/podveden?

Graf č. 22 přináší přehled o zkušenostech osob v produktivním věku se seniory, kteří se stali obětí trestného činu krádeže, nebo podvodu. U 18 případů se stal obětí přímo rodinný příbuzný dotazovaných, u 20 jejich známý. Nejčastější odpovědí bylo (v počtu 41), že se o podobné situaci dozvěděli pouze z doslechu. 21 osob nezná žádný případ okradeného/podvedeného seniora.

Graf č. 22 Zkušenosti s okradenými/podvedenými seniory

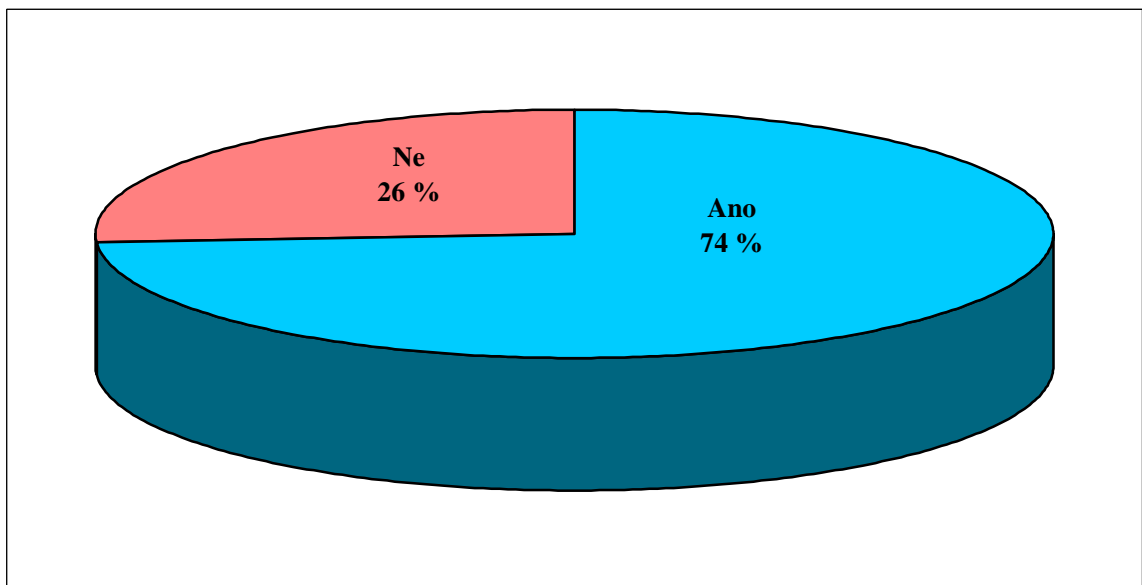

Otázka č. 2: Považujete seniora za nejsnazší oběť trestného činu krádeže/podvodu?

Seniora jako nejsnazší oběť pro spáchání trestného činu krádeže/podvodu považuje 74 % dotazovaných. Zbýlých 26 respondentů zastává názor, že senior nepatří mezi nejsnazší oběť (viz Graf č. 23).

Jedinci, kteří odpověděli „Ne“, často sami připisovali vysvětlení svých odpovědi, aniž by o to byli žádáni. Uvádějí zde většinou, že seniora považují za snadnou oběť, ale ne za nejsnazší. Existují zde totiž i ostatní „rizikové“ skupiny, jako jsou děti, zdravotně znevýhodnění apod.

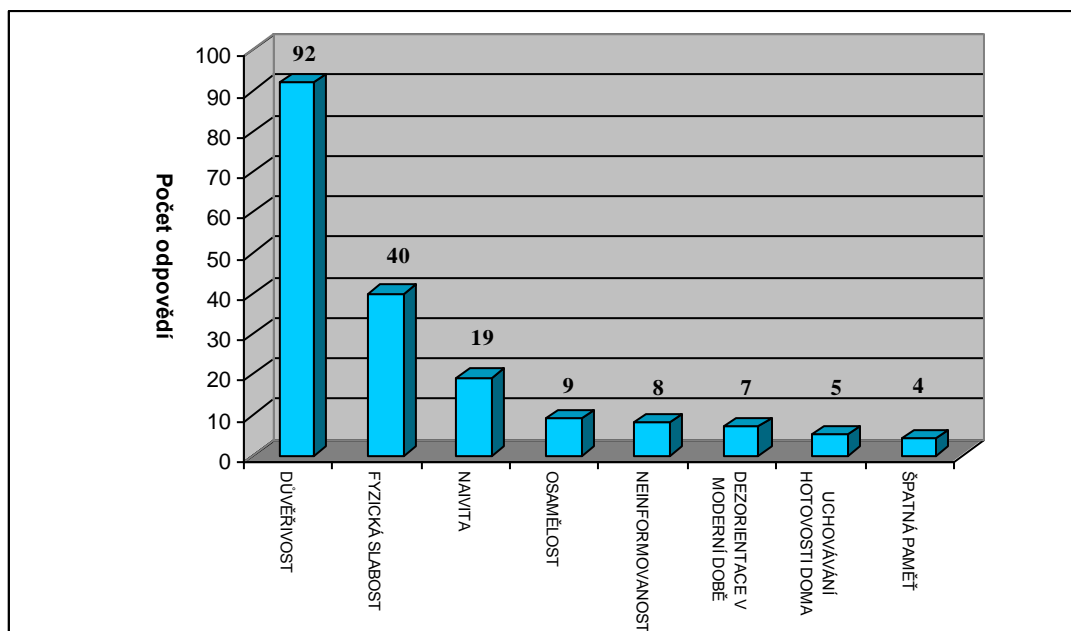
Graf č. 23 Senior – nejsnazší oběť trestného činu

Otázka č. 3: V čem vidíte největší „zranitelnosti“ seniorů v souvislosti s krádežemi/podvody?

Následující Graf č. 24 ukazuje širokou škálu příčin, jejichž důsledkem je „zranitelnost“ seniorů vůči pachatelům trestné činnosti. Dotazovaní zde mohli uvést libovolný počet odpovědí. Za hlavní příčinu je považována jejich důvěřivost (uvedena 92x), 40x byla zmíněna fyzická slabost a třetí nejčastější odpovědí s počtem 19 hlasů byla naivita. Na dalších pozicích se nachází osamělost (9x), neinformovanost (8x), dezorientace v moderní době (7x), uchovávání hotovosti v domácnosti (5x) a špatná paměť seniorů (4x).

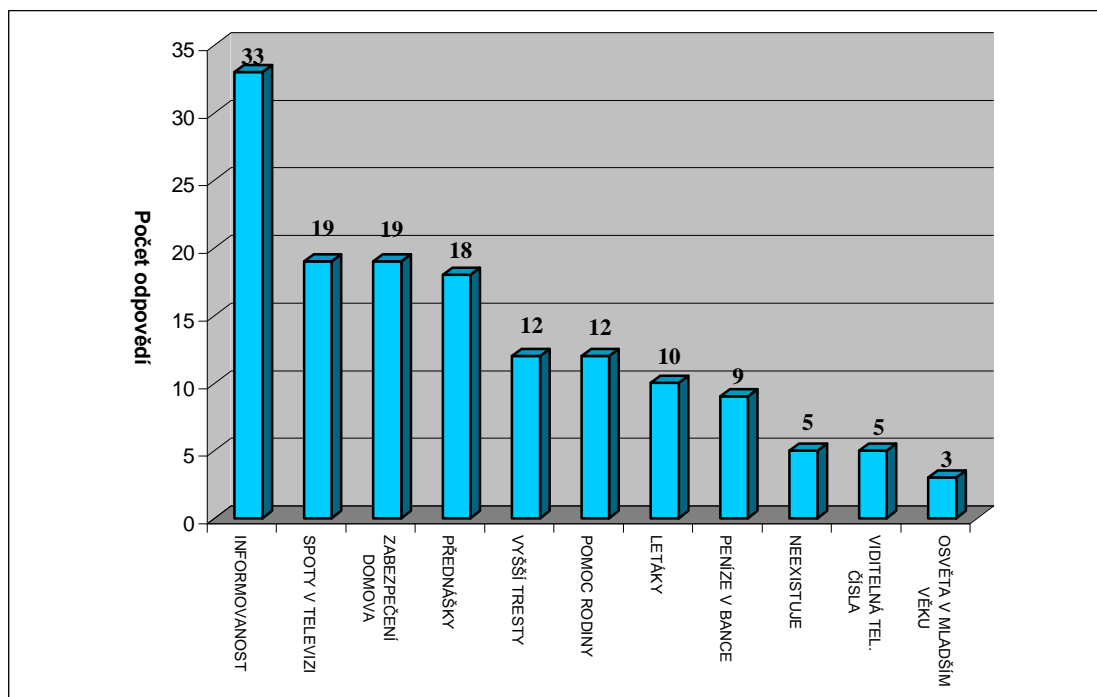
Graf č. 24 Nejčastější příčiny „zranitelnosti“ seniorů

Otázka č. 4: Jaká preventivní opatření byste navrhoval(a)?

U této otázky mohli respondenti uvést všechna preventivní opatření, která by podle nich zlepšila situaci probírané tematiky. Z Grafu č. 25 vyplývá, že nejčastější řešení vidí dotazovaní ve zvýšení informovanosti seniorů. Tuto odpověď zvolilo 33 osob. Další výsledky jsou v podstatě vyrovnané – spoty v televizi a ostatních médiích, správné zabezpečení domova (v obou případech 19 odpovědí), připravit seniorům preventivní přednášky (18 odpovědí), zavést vyšší tresty pro pachatele trestných činů, pomoc a zájem rodiny (v obou případech 12 odpovědí), rozeslat informační letáky (10 odpovědí), ukládat peníze do banky (9 odpovědí). 5x se objevuje odpověď, že žádná prevence neexistuje, že senioři jsou nepoučitelní. Stejný počet respondentů doporučuje vyvěsit důležitá telefonní čísla na viditelná místa, kde je bude mít senior ihned po ruce a v případě nouze je použije. Ve třech případech se objevuje názor, že prevence má začít mnohem dříve než v seniorském věku, neboť to už bývá pozdě.

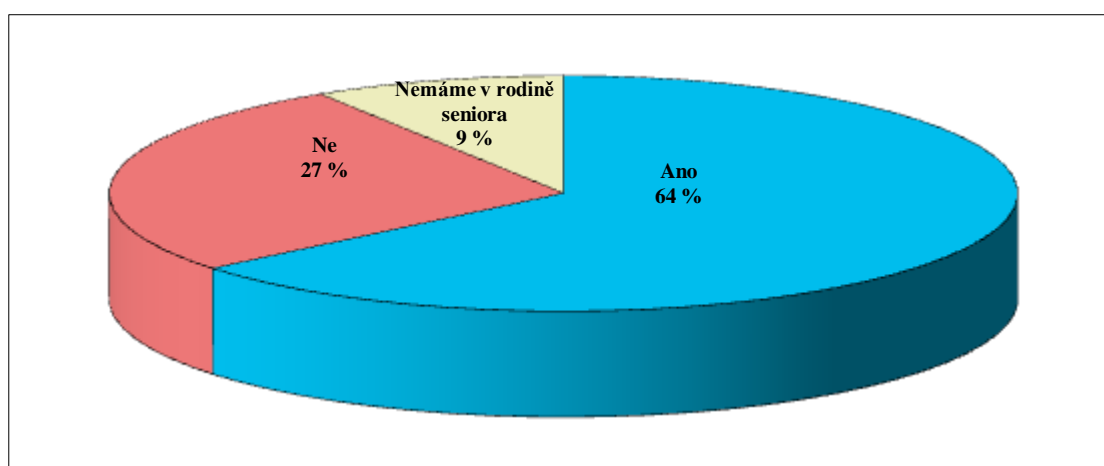
Graf č. 25 Návrhy preventivních opatření

Otázka č. 5: Upozornil(a) jste svého rodiče (jiného seniora v rodině) na některé případy/situace, které mohou vést ke krádeži/podvodu?

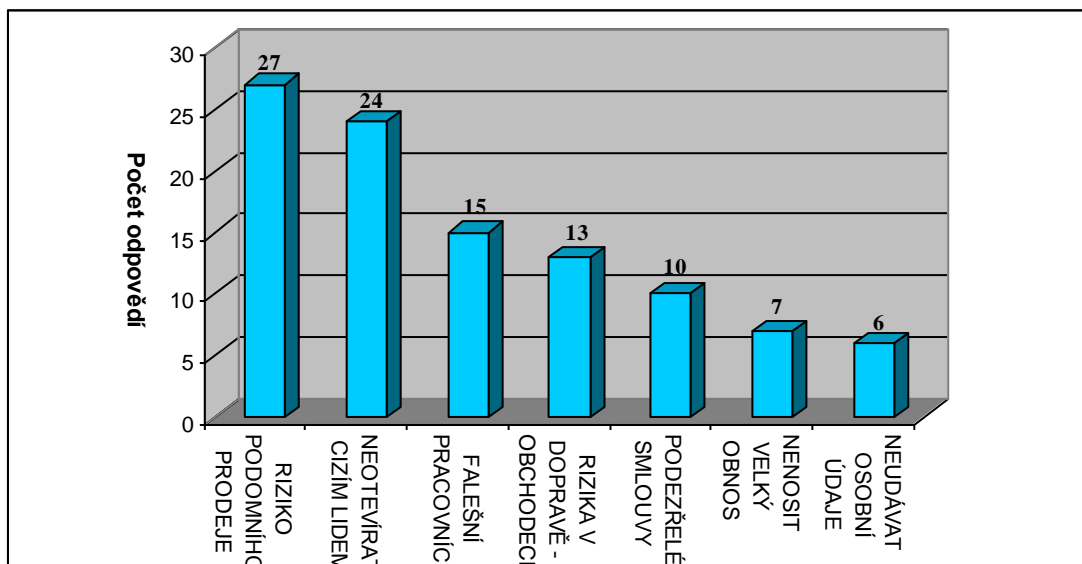
64 % dotazovaných upozornilo seniora v rodině na některé případy/situace, které mohou vést ke krádeži/podvodu, 27 % tuto prevenci neprovedlo a 9 % nemá v rodině žádného seniora. Znázornění výsledků přináší Graf č. 26.

Graf č. 26 Prevence seniorů v rodině

Graf č. 27 zobrazuje doplnění otázky č. 5. V případě odpovědi „Ano“ byli respondenti požádáni o uvedení konkrétního příkladu. Nejvíce rodinní příslušníci upozorňují na rizika podomního prodeje – ve 27 případech, dále na nutnost neotevírat cizím lidem – ve 24 případech, na falešné pracovníky, kteří se vydávají za elektrikáře, plynaře apod. a pod záminkou se chtějí dostat do bytu seniora – v 15 případech, na rizika v dopravních prostředcích a obchodech – ve 13 případech, na nebezpečí podepisování podezřelých smluv, na riziko nošení velkého obnosu peněz – v 7 případech a na riziko udávání svých osobních údajů nekompetentním osobám – v 6 případech.

Graf č. 27 Nebezpečí, na které okolí upozorňuje seniory

10.3 Potvrzení hypotéz

Hypotéza č. 1

Počet seniorů, kteří se nestali obětí trestného činu krádeže/podvodu, významně převyšuje počet skutečných obětí.

K této hypotéze se vztahuje otázka č. 1A. Výsledky byly téměř vyrovnané – 46 seniorů se stalo obětí trestného činu krádeže/podvodu a 54 ne.

→ Hypotéza č. 1 se nepotvrdila.

Hypotéza č. 2

Nejčastější trestný čin má podobu krádeže na veřejném místě s finanční škodou do deseti tisíc korun.

K této hypotéze se vztahují otázky č. 2A, 3A, 4A, 5A. Odpovědi potvrdily z 83 % převahu krádeží nad podvody, v 67 % měla vzniklá škoda hodnotu 5–10 tisíc korun a v 57 % se stal trestný čin na veřejnosti.

→ Hypotéza č. 2 se potvrdila.

Hypotéza č. 3

Senioři podnikají pouze minimální preventivní opatření.

K této hypotéze se vztahují otázky č. 6A, 7A, 8A, 9A. Výsledky ukazují, že 54 % seniorů se obává krádeže či podvodu, 96 % všech dotázaných provádí jedno či více opatření pro svoji ochranu, polovina dotázaných zná alespoň jeden preventivní-vzdělávací program pro seniory a 85 % respondentů je ochotných zúčastnit se přednášky o prevenci kriminality.

→ Hypotéza č. 3 se nepotvrdila.

Hypotéza č. 4

Většina osob v produktivním věku zná osobně seniora, který se stal obětí trestného činu krádeže/podvodu.

K této hypotéze se vztahuje otázka č. 1B. 18 % dotazovaných u ní potvrdilo, že obětí se stal jeho rodinný příslušník – a u 20 % jejich známý. Dohromady tyto odpovědi tvoří přibližně třetinu z celku. Necelou polovinu tvoří možnost, že dotazované osoby znají podobné případy pouze z doslechu (ne osobně).

→ Hypotéza č. 4 se nepotvrdila.

Hypotéza č. 5

Senior je pokládán za nejsnazší oběť trestného činu krádeže/podvodu, jeho největší zranitelnost spočívá v důvěřivosti k cizím lidem.

K této hypotéze se vztahují otázky č. 2B, 3B a 4B. Celých 74 % dotazovaných považuje seniora za nejsnazší oběť trestného činu. 92 dotazovaných ze sta uvedlo důvěřivost jako největší důvod zranitelnosti seniorů. Jako prevence by měla sloužit hlavně informovanost.

→ Hypotéza č. 5 se potvrdila.

Hypotéza č. 6

Ve většině rodin upozorňují členové seniora na nebezpečí, která mu hrozí.

K této hypotéze se vztahuje otázka č. 5B. 64 % respondentů zde uvedlo, že seniora v rodině upozorňuje na případy–situace, ve kterých by mu mohlo hrozit nebezpečí krádeže / podvodu. Nejčastěji se jedná o riziko podomního prodeje a nebezpečí otevírání cizím lidem. Dále také o nebezpečí v dopravních prostředcích a obchodních domech, riziko falešných prodejců a podepisování podezřelých smluv apod.

→ Hypotéza č. 6 se potvrdila.

10.4 Diskuse

Výsledky dotazníkového šetření již byly uvedeny. Zde předkládám svoji interpretaci získaných dat a zhodnocení cílů.

Cíl č. 1: Zjistit, jaké množství seniorů se stalo obětí trestného činu krádeže/podvodu.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že obětí zkoumaných trestných činů se stalo 46 % seniorů. Jedná se o počet velmi vysoký a překvapivý.

Všichni se jistě shodneme, že toto procento by bylo potřeba co nejvíce snížit. Některá opatření, rady a doporučení uvádím na straně 82 u cíle č. 5. Důležité je, aby se dostaly až k seniorovi, aby je vyslechl, zamyslel se nad nimi a hlavně je začal dodržovat. Teoretické znalosti o prevenci kriminality má totiž téměř každý, avšak málokdo je uplatňuje. I ta nejzákladnější pravidla, jako např. zamykání dveří a neotevírání cizím lidem, se porušují tak často, až se to zdá nelogické. Podobné případy nás upozorňují na to, že preventivních opatření nebude nikdy dost. Snahou všech by mělo být dostat je na maximální možnou úroveň a motivovat k jejich dodržování.

Cíl č. 2: Zjistit nejčastější podobu trestného činu spáchaného na seniorech z hlediska krádeží a podvodů.

U tohoto cíle se potvrdila hypotéza, že trestný čin spáchaný na seniorech má nejčastější podobu ve formě krádeže na veřejném místě s finanční škodou do deseti tisíc korun.

Převaha krádeží nad podvody by mohla souviset s odlišnou náročností přípravy těchto trestných činů. Krádež bývá rychlejší, „jednodušší“. Zisky se sice obvykle pohybují v menších částkách než zdařilý podvod, ale zato bývají častější. To potvrzuje i fakt, že škoda často nepřesáhne deset tisíc korun. Při podvodu navíc musí pachatel většinou přijít s podváděným do osobního kontaktu, působit mile, přesvědčivě, a to nedokáže někdy ani ten nejlepší zloděj.

Veřejná místa jsou nejčastější ze zřejmého důvodu – velká koncentrace osob, které navíc často ztrácí přehled o svých osobních věcech. Jedná se o místa, která jsou, především pro krádeže, typická – přeplněné ulice, obchodní domy, dopravní prostředky.

Zde je jediným možným řešením dodržovat bezpečnostní zásady, které byly již uvedeny v teoretické části (viz kapitola č. 8). Bez opatrnosti se v dnešní době neobejde nikdo.

Cíl č. 3: Zjistit preventivní opatření, která senioři dodržují a jaký přístup k prevenci mají.

Většina seniorů alespoň minimální preventivní opatření dodržuje. Vzhledem k tomu, že se však nevyskytla žádná souvislost mezi množstvím a kvalitou opatření a předchozími zkušenostmi s krádeží/podvodem, jsou dvě možnosti vysvětlení. První možná příčina je v tom, že senioři, kteří se již stali obětí trestného činu, se z něj poučili a podnikají více preventivních opatření, která dříve zanedbávali. Senioři neokradení/nepodvedení tato opatření vykonávají natolik důsledně, že se trestnému činu „ubránili“. Druhá možnost je, že, ač vlastní perfektní zabezpečení bytu, většině lidí, kteří zazvoní, bez váhání otevřou. Slyší o spáchaných činech a zajímají se o prevenci, ale v reálné situaci žádné z doporučení nedodržují.

Typické příklady trestných činů byly a jsou neustále připomínány v televizi, novinách, autobusech i podchodech. Samolepky a plakáty upozorňující na kapesní krádeže jsou v každém větším městě téměř všude. Stále je však většina lidí přesvědčena, že jich se to netýká a nic jim nehrozí. A zde se nejedná pouze o seniory. Jejich případy jsou pouze více vidět.

V dotazníku byla zařazena otázka na zjištění informovanosti seniorů o preventivních a vzdělávacích programech. Ty by totiž mohly významně ovlivnit jejich chování a přístup k prevenci. Téměř polovina kladných odpovědí by se mohla zdát uspokojivá. Většina z nich se však objevila v dotaznících, které byly rozdány v Brně a uváděny byly hlavně programy, které se zde nachází. Jedná se o Senior akademii a Senior linku, což jsou preventivní programy Městské policie Brno. Znalosti ostatních programů jsou minimální. Povědomí seniorů o preventivních a vzdělávacích programech by se mělo rapidně zvýšit. Mohou totiž zabránit trestnému činu, nebo alespoň zmírnit jeho důsledky.

Prvním krokem by mohlo být rozšíření preventivních přednášek, o které projevílo zájem 85 % dotazovaných. Bylo by tedy velice vhodné využít této ochoty seniorů a přednášky o prevenci kriminality skutečně pořádat a přizpůsobit je možnostem seniorů. Někteří respondenti totiž dopisovali do dotazníku poznámku,

že by se velice rádi zúčastnili, pokud by byla přednáška pořádána v jejich okolí. Je třeba tedy naplánovat přednášky např. do domovů pro seniory, do klubů seniorů, do jednotlivých vesnic apod. Tím by se odbouralo i mnoho bariér, jako je neochota někam dojíždět, neúčast z důvodu zhoršeného zdravotního stavu apod.

Cíl č. 4: Porovnat počet obětí trestného činu z řad seniorů s počtem osob v produktivním věku.

Celých 46 % seniorů přiznalo, že se stalo obětí trestného činu. 38 % osob v produktivním věku odpovědělo, že zná osobně okradeného/podvedeného seniora (ať přímo jeho rodinného příslušníka, nebo známého). Zbylé procento dotazovaných seniora s podobnou zkušeností nezná, nebo pouze z doslechu. Procentuálně tedy počet okradených seniorů převyšuje počet blízkých osob informovaných o trestném činu spáchaném na seniorovi v rodině.

Z osobní zkušenosti vím, že senioři často o trestném činu neřeknou právě ani svým nejbližším. Řešením by mohla být vzájemná podpora v rodině. Pocit, že se mohou obrátit na někoho blízkého, kdo jim pomůže – i když třeba „pouze“ psychicky.

Zjištěný fakt může mít souvislost také se studem přiznat se, že se stal obětí trestného činu. Připustit, že nebyl dost opatrný. I strach zde hraje velkou roli. Strach z autority – policie. Jak bude vyšetřování probíhat, co si o nich pomyslí, jak se k nim budou chovat. Pokud navíc již mají nějakou negativní zkušenost v jednání s policií, trestný čin raději vůbec nenahlásí. Jak uvádí Martinková (2002), nejčastějším důvodem nenahlášení trestného činu je pocit, že se jedná o drobnosti, které nejsou závažné, dále názor, že policie stejně nic nenadělá a třetím nejčastějším důvodem je nedostatek důkazů. Všechny tyto názory by však měly být nepodstatné. Pokud trestný čin nenahlásíme, nemůžeme se dočkat pozitivního výsledku. Nedáme tak ani podnět k zahájení vyšetřování a pachatel se tak své činnosti může věnovat dál.

Jako řešení podobných obav z jednání s policií může sloužit dle mého názoru pouze seznámení široké veřejnosti s nutností hlásit jakýkoliv trestný čin a „zlepšení pověsti“ policie tím, že budou dodržovat zásady slušného jednání a budou správně informováni o specifikách v komunikaci se seniory – a ty budou respektovat a řídit se podle nich. Čírtková (1999) uvádí, že pro postup policie vůči starším občanům

neexistují žádné zvláštní předpisy. Tak jako k ostatním občanům mají policisté i k seniorům přistupovat korektně a slušně a dbát obecně závazných instrukcí, ať už jde o jednání na služebně či někde na veřejnosti. Navíc doporučuje následující kroky určené přímo policistům:

1. V kontaktu se seniory respektujte obecně platné zásady korektního a slušného vystupování. Uvědomte si, že ve stáří se obvykle zvyšuje důvěra lidí k formálním autoritám, uniformám a úřadům. Z toho ovšem často vyplývá i větší nervozita v průběhu „oficiálních“ jednání. Při přímém kontaktu s policistou pak mohou senioři vystupovat na počátku jednání nejistě, přecházejí se, nebo si nemohou hned vzpomenout a nalézt správný výraz. Použijte uklidňovací formulky; nejlépe uklidněte druhého člověka, když pořádně vysvětlíte situaci. Dopřejte starším osobám čas.
2. Při kontaktu se seniory vždy projevujte respekt, úctu ke staré osobě, trpělivost. To by mělo zabrat vždy, ať už je povaha úředního jednání jakákoli.
3. Na tomto obecném pozadí přemýšlejte o zvláštностech konkrétní situace. Nenechte se unést prvním dojmem. I velmi stará osoba může být kvalitním partnerem policie.
4. Usilujte o navázání dobrého kontaktu. Využijte psychologii i svou intuici. Své chování přizpůsobte stylu vystupování seniora. Zvolte vhodný individuální styl:
 - ještě více trpělivosti, jestliže registrujete špatné formulační schopnosti a vyjadřování,
 - ještě jednodušší otázky a jejich pomalé opakování, jestliže se senior těžko orientuje, váhá, je nejistý,
 - ještě klidnější a přesvědčivější projev, jestliže senior nechce přijmout vaše vysvětlení, pochybuje a nevěří vašim sdělením,
 - ještě více tolerance tam, kde se jen s obtížemi můžete vžít do způsobu uvažování seniora.
5. I v ryze pracovních situacích myslte lidsky. To platí dvojnásob při jednání se seniory, kteří se zřejmě ocitli v tísní. Přemýšlejte, jak můžete skutečně pomoci, i když jste již své povinnosti splnili. Často pomůže i informace, kam se senior se svým problémem může obrátit. Vyhledejte aktivně informace o místech sociálních služeb a krizových či poradenských centrech v místě svého působení. Nabízejte je aktivně seniorům.

Pokud by se všechny tyto zásady dodržovaly, jistě by se zlepšil oboustranný kontakt, což by vedlo k lepší spolupráci – a tedy i k lepším výsledkům vyšetřování.

Cíl č. 5: Zjistit názor osob v produktivním věku na problematiku seniorů jako možných obětí trestného činu krádeže/podvodu.

Tři čtvrtiny dotázaných považuje seniora za nejsnazší oběť a 92 % respondentů udává jako příčinu důvěřivost seniorů. Tento argument se objevuje i v upozorněních Policie ČR, článkách novin, ve zprávách. Všichni tedy o tomto „problému“ důvěřivosti seniorů ví. Otázkou je, jak s ním pracují?

Nejvíce dotazovaných navrhuje jako zlepšení bezpečnosti seniorů jejich větší informovanost. Někteří uvedli i konkrétnější představu v podobě spotů v televizi a preventivních přednášek. Tyto nápady je však třeba rozpracovat.

Jako doporučení bych zvolila zpracovat televizní spoty přímo pro seniory ve stylu kampaně „Nemyslíš, zaplatíš“, kde by byli v krátkém, ale výstižném šotu senioři upozorněni na největší a nejčastější nebezpečí. Navíc vizuální ztvárnění je, jak již bylo zmíněno v teoretické části, pro seniora velmi důležité. To, co vidí, si lépe osvojí. A opakování spotů zajistí zapamatování uváděných rad. Pácl (1998) uvádí, že senioři sledují denně televizi o půl hodiny déle než ostatní věkové skupiny. Téměř třetina z nich dokonce více než čtyři hodiny denně. Působení přes televizní vysílání se tedy jeví jako neoptimálnější.

Tohoto zjištění bych navrhovala využít ještě jedním způsobem. Existuje spousta pořadů, které senioři sledují (např. Sama doma, Receptář prima nápadů apod.). Do každého z nich by šla zařadit alespoň krátká reportáž o prevenci kriminality (nejlépe pravidelná).

Jiné působení na seniora než přes televizní obrazovku (případně ostatní média) je velmi obtížné. Spousta z nich totiž zůstává uzavřena doma, nesetkává se s ostatními lidmi, nechodí na společenské akce. Jediné, co mají opravdu všichni senioři společné, je pravidelný důchod. Ten pobírají senioři aktivní i neaktivní. Bylo by tedy vhodné navázat spolupráci s Českou poštou, vytvořit informačně-preventivní leták (brožuru), který by senioři dostávali zároveň s důchodem, a tak by se dosáhlo průniku informací i k izolovaným seniorům.

Cíl č. 6: Zjistit přístup rodinných příslušníků seniora k jeho informovanosti o možných nebezpečích.

Poměrně vysoký počet dotázaných (64) uvedl, že upozorňuje seniora ve své rodině na určitá nebezpečí, která mu hrozí. Nejčastěji se jedná o riziko podomního prodeje a pravidlo neotevírat cizím lidem. Když opomineme 9 respondentů, kteří seniora v rodině nemají, zbývá 27 osob, které se o zvýšení bezpečnosti svých blízkých nestarají. A to i přesto, že 19 osob z nich uvedlo, že považují seniora za nejsnazší oběť trestného činu. Dochází zde tedy k určité nerovnoměrnosti – ano, považují seniora za nejsnazší oběť, ale už se nijak nesnaží tomu předcházet.

Solidarita a vzájemná pomoc rodiny v jakémkoliv smyslu je přitom tou nejlepší prevencí nejen trestných činů. Upozornění na (pro nás zřejmá) nebezpečí, která senior nemusí znát, je maličností, která nestojí nic, ale může hodně ušetřit. Můžeme také pozitivně motivovat seniory k aktivnímu, přesto bezpečnému způsobu života. Při navštěvování klubů pro seniory nebo některých vzdělávacích institucí pro seniory se aktivizují, rozšiřují si obzory, stávají se sebevědomějšími. Dostávají se do kontaktu s osobami stejně starými, mohou navázat přátelství – a tím odpadá jejich tak nebezpečná osamělost.

ZÁVĚR

Diplomovou prací nazvanou „Senior jako oběť trestného činu“ jsem chtěla zjistit, jaké množství seniorů se stalo obětí trestného činu krádeže/podvodu, jakou nejčastější podobu tyto trestné činy mají, vztah seniorů k prevenci, názor osob v produktivním věku na problematiku seniorů jako možných obětí trestného činu krádeže/podvodu, přístup rodinných příslušníků seniora k jeho informovanosti o možných nebezpečích a také porovnat počet obětí trestného činu z řad seniorů s počtem osob v produktivním věku informovaných o těchto trestných činech. Takto byly definovány i cíle práce. Ty byly pomocí dotazníkového šetření, provedeného u 100 seniorů a 100 osob v produktivním věku, splněny.

Na cíle práce navazovalo šest stanovených hypotéz. Na základně výsledků dotazníkového šetření byly tři hypotézy potvrzeny a tři vyvráceny:

Hypotéza č. 1 „Počet seniorů, kteří se nestali obětí trestného činu krádeže/podvodu, významně převyšuje počet skutečných obětí.“ se nepotvrdila. Bylo totiž zjištěno, že téměř polovina (46 %) seniorů se stala obětí jednoho ze zkoumaných trestných činů krádeže/podvodu.

Hypotéza č. 2 „Nejčastější trestný čin má podobu krádeže na veřejném místě s finanční škodou do deseti tisíc korun.“ potvrzena byla. 38 respondentů se stalo obětí trestného činu krádeže, 8 respondentů obětí podvodu a finanční škoda do 10 000 Kč nastala u 31 těchto případů. Ve dvaceti případech se jednalo o trestný čin spáchaný v místě trvalého bydliště, v šestadvaceti případech k němu došlo na veřejném místě.

Hypotéza č. 3 „Senioři podnikají pouze minimální preventivní opatření.“ potvrzena nebyla. 96 % dotazovaných uvedlo alespoň jedno preventivní opatření, které dodržují, objevil se zájem o preventivní přednášky o kriminalitě a polovina dotazovaných zná některé preventivní – vzdělávací programy.

Hypotéza č. 4 „Většina osob v produktivním věku zná osobně seniora, který se stal obětí trestného činu krádeže/podvodu.“ potvrzena nebyla. Osobně zná okradeného/podvedeného seniora „pouze“ 38 % respondentů.

Hypotéza č. 5 „Senior je pokládán za nejsnazší oběť trestného činu krádeže/podvodu, jeho největší zranitelnost spočívá v důvěřivosti k cizím lidem.“ potvrzena byla. 74 % dotázaných osob v produktivním věku totiž odpovědělo, že považují seniora

za nejsnazší oběť trestného činu krádeže/podvodu a celých 92 % za příčinu označilo důvěřivost seniorů. Druhou nejčastější odpovědí byla fyzická slabost, kterou uvedlo 40 % respondentů.

Hypotéza č. 6 „Ve většině rodin upozorňují členové seniora na nebezpečí, která mu hrozí.“ byla potvrzena 64 kladnými odpověďmi. Nejčastěji rodinní příbuzní seniory upozorňují na riziko podomního prodeje a pravidlo neotevírat cizím lidem.

Tato práce mi rozšířila znalosti jak o populaci seniorů, tak o trestné činnosti. Získala jsem cenné informace, které mohu využít v soukromém životě, ale mohou sloužit také jako studijní materiál pro pracovníky se seniory, nebo jako praktické rady přímo pro seniory. Myslím si, že pokud by se zautomatizovala bezpečnostní opatření uváděná v této práci, případů krádeží a podvodů by z velké části ubylo. A pocit bezpečnosti a pohody by ke stáří patřit měl.

POUŽITÁ LITERATURA

1. BENEŠ, M. *Idea vzdělávání v současné společnosti*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2002. 110 s. ISBN 80-86432-40-8
2. ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. 415 s. ISBN 80-7043-281-0
3. ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. 431 s. ISBN 80-86473-86-4
4. ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. 2. vyd. Praha: Support, 1996. 304 s. ISBN 80-902164-0-4
5. ČÍRTKOVÁ, L. Senioři v kontaktu s policií. In *Policista*, 1999, roč. 5, č. 9. ISSN 1211-7943
6. ČÍRTKOVÁ, L., FIALKA, M. A KOL. *Podvody, zpronevěry, machinace*. 1. vyd. Praha: Armex Publishing s.r.o., 2005. 247 s. ISBN 80-86795-12-8
7. ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 192 s. ISBN 978-80-247-2014-2
8. ČORNANIČOVÁ, R. *Edukácia seniorov*. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 1998. 156 s. ISBN 80-223-1206-1
9. ERIKSON, E. H. *Dětství a společnost*. 1. vyd. Praha: Argo, 2002. 387 s. ISBN 80-7203-380-8
10. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X
11. KALVACH, Z. *Geriatric a gerontologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004. 864 s. ISBN 80-247-0548-6
12. KLEVETOVÁ, D., DLABALOVÁ, I. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 208 s. ISBN 978-80-247-2169-9
13. KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. 1. vyd. Praha: SPN, 1986. 264 s.
14. LANGMEIER, J., LANGMEIER, M., KREJČÍŘOVÁ D. *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyziologie*. 2. vyd. Praha: H&H, 2002. 132 s. ISBN 80-7319-016-8

15. MARTINKOVÁ, M. *Mezinárodní výzkum obětí trestné činnosti*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002. 79 s. ISBN 80-7338-010-2
16. MINIBERGEROVÁ, L., DUŠEK, J. *Vybrané kapitoly z psychologie a medicíny pro zdravotníky pracující se seniory*. 1. vyd. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2006. 67 s. ISBN 80-7013-436-4
17. MLEZIVA, E. *Encyklopedie lži, podvádění a klamání s příklady a ochrana proti nim*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. 240 s. ISBN 80-7021-391-4
18. NAZARE-AGA, I. *Nenechte sebou manipulovat*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 264 s. ISBN 80-7178-256-4
19. NOVOVNÁ, L., HŘÍCHOVÁ M., MIŇHOVÁ J. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2004. 82 s. ISBN 80-7043-281-0
20. NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. 2. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004. 452 s. ISBN 80-7357-026-2
21. PACOVSKÝ, V., HEŘMANOVÁ H. *Gerontologie*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1981. 298 s. ISBN 08-044-81
22. PÁCL, P. Senioři jako čtenáři, posluchači a diváci hromadných sdělovacích prostředků. In *Sociologický časopis*, 1998, roč. 34, č. 3. ISSN 0038-0288
23. PENZEŠ, L. *Občan a bezpečnost*. 1. vyd. Praha: Eurounion, 1996. 122 s. ISBN 80-85858-41-X
24. PETŘKOVÁ, A., ČORNANIČOVÁ R. *Gerontagogika - Úvod do teorie a praxe seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 92 s. ISBN 80-244-0879-1
25. PORADA, V. a kol. *Kriminalistika I*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství UP v Olomouci, 1995. 98 s. ISBN 80-7067-451-2
26. PŘÍHODA, V. *Ontogeneze lidské psychiky IV*. 1. vyd. Praha: SPN, 1974. 495 s.
27. ŠIMÍČKOVÁ ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, 175 s. ISBN80-244-0629-2
28. ŠVANCARA, J. *Psychologie stáří a stárnutí*. 1. vyd. Praha: SPN, 1979. 82 s. ISBN 17-079-79
29. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5

30. ZAVÁZALOVÁ, H. A KOL. *Vybrané kapitoly ze sociální gerontologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001. 97 s. ISBN 80-246-0326-8

NORMY

1. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

INTERNETOVÉ ZDROJE

1. Český statistický úřad [online]. 2009 [cit. 2010-03-01]. Senioři v ČR v datech 2009. Dostupné z WWW: <<http://notes2.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/1417-09>>. ISBN 978-80-250-1991-7.
2. Český statistický úřad [online]. 2009 [cit. 2010-03-03]. Demografická ročenka okresů 1999-2008. Dostupné z WWW: <http://notes2.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/kapitola/4034-09-1999_az_2008-09>.
3. NÁCHODSKÝ, Zdeněk. *Bílý Kruh Bezpečí* [online]. 2006 [cit. 2010-01-12]. Zásady pro inteligentní sebeobranu. Dostupné z WWW: <http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=412>.
4. KLOUBEK, Martin. *Bílý Kruh Bezpečí* [online]. c2007 [cit. 2009-12-28]. Podvod. Dostupné z WWW: <http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=288>.
5. KONEČNÁ, Petra. Falešní rumunští opraváři zbili a okradli 89letého důchodce. *Novinky.cz* [online]. 25.8.2009, [cit. 2010-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/krimi/177268-falesni-rumunsti-opravari-zbili-a-okradli-89leteho-duchodce.html>>.
6. KOZELKA, Petr. Slovenská rodina nikdy nepracovala, živila se okrádáním seniorů v Česku. *Novinky.cz* [online]. 29.10.2009, [cit. 2010-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/krimi/182917-slovenska-rodina-nikdy-nepracovala-zivila-se-okradanim-senioru-v-cesku.html>>.

7. *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. c2010 [cit. 2010-01-15]. Sbírka zákonů a mezinárodních smluv. Dostupné z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=2009&typeLaw=zakon&what=Rok&stranka=15>>.
8. *Policie ČR* [online]. c2010 [cit. 2010-02-22]. Senior nemusí být pro pachatele snadná oběť. Dostupné z WWW: <<http://www.policie.cz/clanek/senior-nemusi-byt-pro-pachatele-snadna-obet.aspx>>.
9. *Policie ČR* [online]. 2010 [cit. 2010-02-22]. Statistické přehledy kriminality. Dostupné z WWW: <<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-327216.aspx>>.
10. *Policie ČR* [online]. c2010 [cit. 2010-02-22]. Krádeže peněženek, kabelek či tašek. Dostupné z WWW: <<http://www.policie.cz/clanek/kradeze-penezenek-kabelek-ci-tasek.aspx>>.
11. *Specializační studium výchovného poradenství PedFUK* [online]. 2005 [cit. 2010-03-03]. Vývojová psychologie. Dostupné z WWW: <<http://www.ssvp.wz.cz/vyvojovka.html>>.
12. VITOUŠOVÁ, Petra. *Bílý Kruh Bezpečí* [online]. 2003 [cit. 2010-01-12]. Chraňte své bezpečí. Dostupné z WWW: <http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=262>.

INTERNÍ ODKAZY

1. DVD *(Ne)bezpečný věk*. Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra, 2007.
2. Brožurky a samolepky Policie ČR

SEZNAM PŘÍLOH

1. Prognóza obyvatelstva ČR ve vybraných věkových skupinách a letech s výhledem do roku 2050 ve třech variantách vývoje
2. Trestný čin proti majetku - § 205 Krádež
3. Hranice výše škody - § 138
4. Trestný čin proti majetku - § 209 Podvod
5. Článek – Slovenská rodina nikdy nepracovala, živila se okrádáním seniorů v Česku
6. Článek – Falešní rumunští opraváři zbili a okradli 89letého důchodce
7. Náhled do obsahu DVD „(Ne)bezpečné stáří“
8. Preventivní samolepky a brožurky Policie ČR
9. Anonymní dotazník Varianta A (pro seniory)
10. Anonymní dotazník Varianta B (pro osoby v produktivním věku)

Příloha č. 1

Prognóza obyvatelstva ČR ve vybraných věkových skupinách a letech s výhledem do roku 2050 ve třech variantách vývoje

(www.czso.cz)

Varianty možného budoucího vývoje										
	2015		2020		2030		2040		2050	
	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži
Nizká varianta										
0-14	773 606	818 614	794 294	840 782	676 178	717 885	601 172	638 590	615 756	654 079
15-64	3496 301	3616 235	3345 715	3494 766	3243 829	3418 295	3015 205	3180 891	2653 212	2795 001
65+	1096 452	778 073	1232 189	905 442	1380 795	1053 606	1522 086	1228 751	1684 112	1435 140
Střední varianta										
0-14	782 829	828 373	817 484	865 313	732 092	777 069	678 495	720 496	727 917	772 998
15-64	3518 039	3652 750	3386 944	3561 354	3333 472	3548 829	3174 264	3386 421	2892 127	3073 751
65+	1103 436	782 572	1249 204	917 185	1427 728	1089 229	1610 754	1303 230	1813 070	1562 457
Vysoká varianta										
0-14	792 436	838 583	841 625	890 957	791 110	839 729	678 495	809 334	845 993	898 363
15-64	3548 730	3705 689	3445 402	3657 650	3457 737	3733 134	3174 264	3665 279	3191 470	3428 114
65+	1108 454	786 904	1260 871	928 525	1460 530	1125 788	1610 754	1383 322	1930 019	1704 224

Příloha č. 2

Trestný čin proti majetku - § 205 Krádež

(www.mvcr.cz)

§ 205

Krádež

- (1) Kdo si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a
- a) způsobí tak na cizím majetku škodu nikoliv nepatrnou,
 - b) čin spáchá vloupáním,
 - c) bezprostředně po činu se pokusí uchovat si věc násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí,
 - d) čin spáchá na věci, kterou má jiný na sobě nebo při sobě, nebo
 - e) čin spáchá na území, na němž je prováděna nebo byla provedena evakuace osob,

bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

- (2) Kdo si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a byl za čin uvedený v odstavci 1 v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

- (3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 větší škodu.

- (4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,
 - b) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, nebo
 - c) způsobí-li takovým činem značnou škodu.

- (5) Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán,
- a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu velkého rozsahu, nebo
 - b) spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady

- (6) Příprava je trestná.

Příloha č. 3

Hranice výše škody - § 138

(www.mvcr.cz)

§ 138

Hranice výše škody, prospěchu, nákladů k odstranění poškození životního prostředí a hodnoty věci a jiné majetkové hodnoty

(1) Škodou nikoli nepatrnou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 5 000 Kč, škodou nikoli malou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 25 000 Kč, větší škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 50 000 Kč, značnou škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 500 000 Kč a škodou velkého rozsahu se rozumí škoda dosahující nejméně částky 5 000 000 Kč.

(2) Částek uvedených v odstavci 1 se užije obdobně pro určení výše prospěchu, nákladů k odstranění následků poškození životního prostředí, hodnoty věci a jiné majetkové hodnoty.

Příloha č. 4

Trestný čin proti majetku - § 209 Podvod

(www.mvcr.cz)

§ 209

Podvod

(1) Kdo sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 a byl-li za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 větší škodu.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,

b) spáchá-li takový čin jako osoba, která má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy poškozeného,

c) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, nebo

d) způsobí-li takovým činem značnou škodu.

(5) Odnětím svobody na pět, až deset let bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu, nebo

b) spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady

(6) Příprava je trestná.

Příloha č. 5

Článek – Slovenská rodina nikdy nepracovala, živila se okrádáním seniorů v Česku

(www.novinky.cz)

Celá povedená rodinka ze Slovenska skončila v těchto dnech v rukou policistů. Za svůj styl obživy si zvolili okrádání důvěřivých seniorů. V zatím prokázaných téměř pěti desítkách případů si přišli na 1,5 miliónů korun. Nyní jim hrozí až osm let za mřížemi.

čtvrtek 29. října 2009, 14:54 - Brno

„Scénář byl pokaždé stejný. Hlavně v menších okresních městech si vytipovali seniora, u kterého s autem zastavili a poprosili o ukázání cesty do nemocnice, kde měl ležet jejich známý po autonehodě. Se seniorem navázali hovor a snažili se získat jeho důvěru. Pak předstírali telefonní hovor, kde měl lékař nebo odtahová služba žádat peníze. Místo do nemocnice pak zamířili do bydliště seniora, kde si od něj vypůjčili peníze a jako záruku mu nechali kabelku s údajným velkým obnosem v zahraniční měně,“ popsala styl práce podvodníků kriminalistka Zdeňka Kyliánová. V kabelce samozřejmě žádná velká částka nebyla.

„Nazval bych to přímo hyenismem, obviněná rodinka - matka, otec, jejich dcera ani její druh - nikdy nepracovali a takto se obohacovali na lidech, kteří si peníze šetřili celý život,“ dodal kriminalista Josef Hejl.

Skupinka si na Slovensku vypůjčovala auta na kradené doklady v půjčovnách, stejné používali i při ubytování v České republice. Díky dokladům policisté zjistili, kde se gang ubytovává a před jedním z penzionů si na něj strážci zákona počíhali.

Petr Kozelka, Právo

Příloha č. 6

Článek – Falešní rumunští opraváři zbili a okradli 89letého důchodce

(www.novinky.cz)

V poslední době rapidně přibývá přepadený starších osob, k nimž se pod různými záminkami vloudí cizí lidé, kteří je následně oberou o životní úspory. Policisté ve Vyškově v úterý dopadli dva Rumuny. Ti na začátku srpna oloupili 89letého důchodce. Muži seniora bezdůvodně surově bili pěstmi do hlavy a do rukou. V současnosti jsou ve vazbě. Policie nyní šetří, zda se pachatelé nedopustili i jiných trestných činů, sdělila vyškovská policejní mluvčí Monika Novotná.

úterý 25. srpna 2009, 15:48 - Vyškov

Rumuni se ke staršímu muži vloučili pod záminkou údajných oprav okapů. Za sjednanou práci si vyžádali zálohu v hodnotě dvou tisíc korun. Posléze se jim však tato částka zdála příliš nízká a žádali větší finanční obnos.

"Muž nakonec souhlasil, že jim pár stovek za práci přidá a donesl si sešit s uschovanými penězi," uvedla Novotná. Jakmile však cizinci spatřili bankovky, seniora neschopného se bránit, surově napadli. Odcizili mu celkem devět tisíc korun a poté z jeho bytu utekli.

Policie našla pachatele podle popisu

Přivolání policisté od napadeného muže obdrželi podrobný popis obou útočníků i auta, v němž měli mít schované nářadí a které parkovalo před domem. Díky tomu policejní hlídka o několik dní později ve Vyškově zastavila bílou dodávku s maďarskou poznávací značkou a provedla její kontrolu.

V autě jeli dva Rumuni ve věku 33 a 32 let. Oba cizinci napadení a okradení seniora popírali. Stopy nalezené na místě činu je ale usvědčily.

Policisté v současnosti šetří, zda se muži nedopustili ještě i jiných trestných činů nejen v okolí Vyškova. Žádá proto případné svědky, aby se přihlásili vyšetřovatelům.

Poslední dobou v kraji ale i po celé republice přibývá případů, kdy se pachatelé pod různými záminkami vloudí do domů nic netušících seniorů. Často se jim představí jako elektrikáři, opraváři, podomní prodejci či zástupci telekomunikačních firem. Některé svým budoucím obětem namlouvají, že vyhráli velké částky v neznámých soutěžích.

Příloha č. 7

Náhled do obsahu DVD (Ne)bezpečný

Úvodní titulek

Pořadem provází Mgr. Jitka Gjuričová

Nebezpečí odložené kabelky v obchodě

Podomní prodej a trik s rozměněním

Riziko okradení přímo u bankomatu

Krádeže v dopravních prostředcích

Příloha č. 8

Preventivní samolepky brožurky Policie ČR

(brožurky viz kapsička na konci práce)

**ZAVŘETE
PŘED PODVODNÍKY DVEŘE !!!!**

**NEBUĎTE DŮVĚŘIVÍ !!!!
NEVPOUŠTĚJTE NIKOHO CIZÍHO DO DOMU
A UŽ VŮBEC NE DO BYTU !**

**DŘÍVE NEŽ OTEVŘETE DVEŘE BYTU
PODÍVEJTE SE KUKÁTKEM !**

DVEŘE ZAJISTĚTE ŘETÍZKEM !

PRACOVIK PROVÁDĚJÍCÍ ODPŮČET NA
ELEKTRINU, PLYN ČI VÝPLATU DŮCHODU
MUSÍ BÝT PŘEDEM OHLÁŠEN A PROKÁZAT SE
PŘÍSLUŠNÝM PRŮKAZEM.

**V PŘÍPADĚ, ŽE SE PO DOMĚ POTULUJÍ CIZÍ
PODEZŘELÍ LIDÉ NEBOJTE SE A VYTOČTE
LINKU:**

 158
POLICIE
ČESKÉ REPUBLIKY

 156
MĚSTSKÁ POLICIE

Vytvořila preventivně informační skupina
Policie ČR správy hl. m. Prahy
za finančního příspěví Magistrátu hl. m. Prahy

**PRAHA
PRAGA
PRAG**

 **TÍŠŇOVÉ
TELEFONNÍ
LINKY**

158 POLICIE ČR

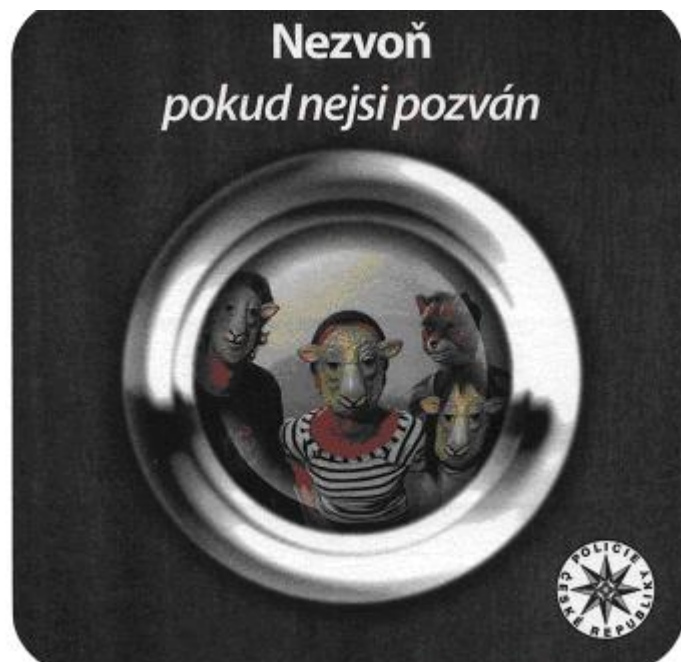
**156 MĚSTSKÁ
POLICIE**

**155 ZÁCHRANNÁ
SLUŽBA**

150 HASIČI

**112 INTEGROVANÝ
ZÁCHRANNÝ
SYSTÉM**

Příloha č. 9

Anonymní dotazník Varianta A (pro seniory)

Informovanost a zkušenosti seniorů s trestným činem krádeže/podvodu

Vážená paní, vážený pane,

jmenuji se Jitka Paulasová a jsem studentka prezenčního magisterského studia oboru Učitelství sociálních a zdravotních předmětů pro SOŠ na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Téma mé diplomové práce zní „Senior jako oběť trestného činu“. Obracím se na Vás s prosbou o spolupráci – vyplnění tohoto dotazníku. Dotazník je určen osobám od 65 let a je anonymní. Informace, které získám z Vašich odpovědí, budou použity pouze ke zpracování diplomové práce.

Pokyny pro vyplnění dotazníku:

U otázek zaškrtněte, prosím, jednu (pokud není uvedeno jinak) nejvhodnější odpověď, případně ji doplňte.

Děkuji za Vaši ochotu a čas, který věnujete vyplnění dotazníku.

Jitka Paulasová

1. Stal(a) jste se někdy obětí krádeže/podvodu?

- a) ano
- b) ne (v případě této odpovědi přejděte prosím k otázce č. 6)

2. O jaký druh trestného činu se jednalo?

- a) podvod
- b) krádež

3. Jaká Vám nastala finanční škoda?

- a) 5 000 – 10 000 Kč
- b) nad 10 000 Kč
- c) nad 100 000 Kč

můžete uvést konkrétní částku:

4. Kde k trestnému činu došlo?

- a) doma (místo trvalého bydliště, chata, byt – dům příbuzných apod.)
- b) na veřejnosti (ulice, dopravní prostředek, apod.), kde?.....

5. Byl tento trestný čin potrestán?

- a) ano
- b) ne
- c) stále je v šetření

6. Bojíte se, že byste se mohl(a) stát (znovu) obětí krádeže / podvodu?

- a) ano
- b) ne
- c) nepřemýšlel(a) jsem nad tím

7. Co děláte pro svoji ochranu? (možnost více odpovědí)

- a) absolvoval(a) jsem školení od Městské policie (od jiného aprobovaného jedince)
- b) vlastním bezpečnostní zámek
- c) vlastním bezpečnostní řetízek
- d) neotvírám cizím lidem
- e) nechodím do společnosti
- f) sleduji výzvy v televizi, rozhlase, internetu
- g) jiná opatření, jaká?:

8. Znáte nějaké preventivní-vzdělávací programy pro seniory?

- a) ano, jaké?:
- b) ne

9. Byl(a) byste ochoten(ochotna) zúčastnit se přednášky o prevenci kriminality?

- a) ano
- b) ne, proč?:

Věk:

Pohlaví:

Příloha č. 10

Anonymní dotazník Varianta B (pro osoby v produktivním věku)

Pohled osob v produktivním věku na seniora jako možnou oběť trestného činu krádeže/podvodu

Vážená paní, vážený pane,

jmenuji se Jitka Paulasová a jsem studentka prezenčního magisterského studia oboru Učitelství sociálních a zdravotních předmětů pro SOŠ na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Téma mé diplomové práce zní „Senior jako oběť trestného činu“. Obracím se na Vás s prosbou o spolupráci – vyplnění tohoto dotazníku. Dotazník je určen osobám od 20 do 60 let a je anonymní. Informace, které získám z Vašich odpovědí, budou použity pouze ke zpracování diplomové práce.

Pokyny pro vyplnění dotazníku:

U otázek s možnou volbou odpovědi zaškrtněte, prosím, jednu nejvhodnější odpověď, případně ji doplňte. U otázek otevřených vyjádřete, prosím stručně, svůj názor.

Děkuji za Vaši ochotu a čas, který věnujete vyplnění dotazníku.

Jitka Paulasová

1. Znáte ve svém okolí seniora, který byl okraden/podveden?

- a) ano, můj rodinný příbuzný
- b) ano, můj známý
- c) ano, ale jen z doslechu
- d) ne

2. Považujete seniora za nejsnazší oběť trestného činu krádeže/podvodu?

- a) ano
- b) ne

3. V čem vidíte největší „zranitelnost“ seniorů v souvislosti s krádežemi/podvody?

.....

.....

.....

.....

4. Jaká preventivní opatření byste navrhl(a)?

.....
.....
.....

5. Upozornil(a) jste svého rodiče (jiného seniora v rodině) na některé případy/situace, které mohou vést ke krádeži/podvodu?

a) ano, na které?:

.....
.....

b) ne

c) nemáme v rodině žádného seniora

Věk:

Pohlaví:

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jitka Paulasová
Katedra:	Katedra antropologie a zdravotní vědy
Vedoucí práce:	PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Senior jako oběť trestného činu
Název v angličtině:	Senior as a victim of crime
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zabývá problematikou páchaní trestného činu krádeže/podvodu na seniorech. Je rozdělena na část teoretickou a část empirickou. Teoretická část obsahuje seznámení se základními pojmy, statistiky kriminality, bezpečnostní zásady pro seniory aj. Empirickou část tvoří dvě dotazníková šetření, jedno provedené u osob seniorského věku, druhé u osob v produktivním věku. Cílem je zjistit, jaké množství seniorů se stalo obětí trestného činu krádeže/podvodu, jakou nejčastější podobu tyto trestné činy mají, vztah seniorů k prevenci, názor osob v produktivním věku na problematiku seniorů jako možných obětí trestného činu krádeže/podvodu, přístup rodinných příslušníků seniora k jeho informovanosti o možných nebezpečích, a také porovnat počet obětí trestného činu z řad seniorů s počtem osob v produktivním věku informovaných o těchto trestných činech.</p>
Klíčová slova:	senior, krádež, podvod, trestný čin, oběť, pachatel

Anotace v angličtině:	This thesis deals with the issue of committing the crime of theft/fraud on seniors. It is divided into two parts - theoretical and practical. The theoretical part includes familiarization with the basic concepts, statistics of crime rate, security policies for the elderly, etc. The practical part consists of two questionnaire surveys, one carried out at the senior citizens, the other at people of working age. The aim is to determine how much senior citizens were victims of the crime of theft / fraud, what are the most common forms of these crimes, the attitude of the elderly to prevention, the opinion of people of working age to seniors issues such as potential victims of the crime of theft / fraud, approach of family members of the senior to his awareness of potential dangers, and also to compare the number of victims of crime among the elderly with the number of working age people informed about these crimes.
Klíčová slova v angličtině:	senior, theft, fraud, crime, victim, offender
Přílohy vázané v práci:	10
Rozsah práce:	92
Jazyk práce:	český